

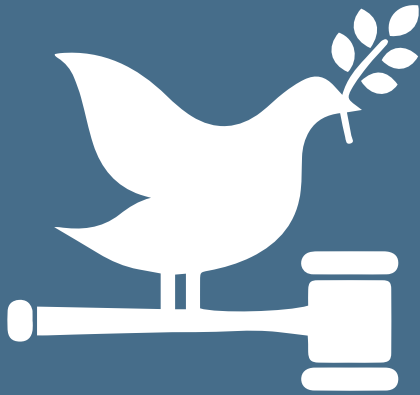
USAID
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԺՈՂՎՐԻՑ

**ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ
ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԼ**
ԻՍԿԱԿՈՈՒԿՑԻՈՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL**
the global coalition against corruption

**ԿԱՅՈՒՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿ 16**

**ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՋԸՆԹԱՅԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ**

ԵՐԵՎԱՆ
ՄԱՅԻՍ 2018

Սույն գեկույցն արտացոլում է մինչև 2018 թվականի թավշյա հեղափոխությունը Հայաստանի առաջընթացը Կայուն զարգացման 16-րդ նպատակին հասնելու ուղղությամբ: Այն կազմվել է «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության մեթոդաբանությամբ կատարված ուսումնասիրության արդյունքում:

Ուսումնասիրությունը հնարավոր է դարձել Ամերիկայի Ժողովրդի աջակցությամբ՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալության (USAID) միջնորդությամբ և «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության քարտուղարության տեխնիկական աջակցությամբ:

Սույն գեկույցի բովանդակության պատասխանատուն «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնն» է, և պարտադիր չէ, որ այն արտացոլի ԱՄՆ ՄՉԳ-ի կամ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների կառավարության կամ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության քարտուղարության տեսակետները:

Չեկույցում գետեղված տեղեկությունները հավաքվել են նախքան հեղափոխությունը, և, հեղինակների համոզմամբ, ճշմարիտ են 2018 թվականի մայիսի 31-ի դրությամբ: Դրանք համարվում են ելակետային և հնարավորություն են տալիս գնահատելու Հայաստանի հետագա առաջընթացը Կայուն զարգացման 16-րդ նպատակին հասնելու ուղղությամբ:

Փորձագետ՝ Խաչիկ Հարությունյան

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն
 Սարյան 12, 5-րդ հարկ
 Երևան 0002, Հայաստան
 Հեռ.՝ (+374 10) 569589, 569689
 Ֆաքս՝ (+374 10) 569519
 Էլ. փոստ. info@transparency.am
 Կայքէջ. www.transparency.am
 Թվիթեր. twitter.com/TI_Armenia

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱՅԱՆԳՈՒՄՆԵՐ	4
ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ 2030-Ի ՕՐԱԿԱՐԳԸ	8
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ՉԵԿՈՒՅՑԻ ԱՆՅՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿՈՐՈՒՄԸ	9
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	11
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	12
ԵՐԿՐԻ ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԸ ԿՉՆ 16.4, 16.5, 16.6, 16.10 ԹԻՐԱԽՆԵՐԻ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ	13
Հիմնական տեղեկություններ	13
Թիրախ 16.4. Մինչև 2030 թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և զենքերի ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը վերականգնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայթարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ	13
Թիրախ 16.5. Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով	15
Թիրախ 16.6. Չարգացնել արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ հաստատություններ բոլոր մակարդակներում	17
Թիրախ 16.10. Ապահովել տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը և պաշտպանել հիմնարար ազատությունները՝ համաձայն ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնագրերի	19
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ՄԻԱԿՈՐԱՅԻՆ ԳՆԱՅԱՏՄԱՆ ԹԵՐԹԻԿ	23
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՀԱՐՑԱՇԱՐ	24
Հիմնական տեղեկություններ	24
1. ԿՉՆ իրականացման ազգային ծրագիրը և մշտադիտարկման գործընթացը	24
2. Վերջին զարգացումները	25
Թիրախ 16.4. Մինչև 2030 թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և զենքերի ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը վերականգնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայթարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ	28
3. Պայթարը փողերի լվացման դեմ	29
4. Իրական շահառուների թափանցիկությունը	36
5. Գողացված ակտիվների վերադարձը	45
6. Պայթարը կազմակերպված հանցավորության դեմ	51
7. Չենքի ապօրինի շրջանառությունը	53
Թիրախ 16.5. Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով	56
8. Կոռուպցիայի փորձառությունը և ընկալումները	56
9. Հակակոռուպցիոն համակարգը և ինստիտուտները	58
10. Կոռուպցիան մասնավոր հատվածում	77
11. Լոբբինգի թափանցիկությունը	80
12. Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկությունը	80
Թիրախ 16.6. Չարգացնել արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ հաստատություններ բոլոր մակարդակներում	86

13. Թափանցիկությունը և օրինավորությունը պետական կառավարման համակարգում	86
14. Հարկաբյուջետային թափանցիկությունը.....	97
15. Պետական գնումները.....	98
16. Ազդարարման և հաղորդման մեխանիզմները.....	101
Թիրախ 16.10. Ապահովել տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը և պաշտպանել հիմնարար ազատությունները՝ համաձայն ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնագրերի	108
17. Հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը.....	109
18. Տեղեկատվության հասանելիությունը	121
19. Բաց կառավարման տվյալները	129

ՀԱՄԱՌՈՑ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱՅԱՆԳՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2015 թվականի սեպտեմբերին միացել է «2030-ի օրակարգին» («Agenda 2030») և այդ օրակարգի՝ Կայուն զարգացման 17 նպատակներին (ԿՁՆ): Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և ՄԱԿ-ի համատեղ նախաձեռնությամբ 2017 թվականի հուլիսին ստեղծվել է ԿՁՆ ազգային նորարարական լաբորատորիան: Աջակցություն ստանալով ՄԱԶԾ-ի (UNDP) կողմից՝ լաբորատորիան նպատակ ունի դառնալ «կառավարական բարեփոխումների արագացուցիչ»:

Սույն զեկույցում ներկայացվում է ԿՁՆ թիվ 16.4, 16.5, 16.6 և 16.10 թիրախների ուղղությամբ երկրի առաջընթացի գնահատումը անկախ կառույցի կողմից: Ելակետային իրավիճակը պարզելուն միտված այս աշխատանքը կատարվել է «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության մշակած մեթոդաբանության հիման վրա և բացահայտում է վերջին տասնամյակում կոռուպցիայի դեմ երկրի մղած պայքարում առկա հիմնախնդիրները: Չնայած հիմնական չափանիշները սահմանող իրավական դաշտի առկայությանը՝ շարունակում է թերի մալ օրենսդրության կիրարկումը, իսկ մի շարք ոլորտներում անհրաժեշտ են նաև օրենսդրական միջամտություններ: Այդուհանդերձ, Հայաստանի գլխավոր մարտահրավերը հակակոռուպցիոն օրենսդրությունը կիրարկելու քաղաքական կամքի բացակայությունն է:

Այս առումով ամենակարևորը բարձրաստիճան և քաղաքական կոռուպցիայի դեմ պայքար մղելն է: Անհրաժեշտ է համակողմանի օրենսդրություն ընդունել իրական սեփականատերերի վերաբերյալ, ինչը հնարավորություն կտա այդ տեղեկությունները հասանելի դարձնել հանրությանը, որն էլ իր հերթին կնպաստի հակակոռուպցիոն գործունեության մեջ հետաքննող լրագրության և ՔՀԿ-ների ակտիվ ներգրավմանը: Իրական շահառուների սեփականության վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայումս հավաքվում է որոշ ոլորտների (օրինակ՝ բանկային և գնումների) գծով, սակայն դա չի արվում իրական սեփականատերերի մասին համապարփակ օրենքի վրա հիմնված համակարգված մոտեցմամբ: Բացի այդ, հավաքվող տեղեկատվությունը դեռևս հասանելի չէ հանրությանը:

Ավելին, չեն վերահսկվում նախընտրական քարոզչության շրջանում և դրանից դուրս քաղաքական կուսակցությունների ծախսերը, և համարժեք հաշվետվություններ չեն ներկայացվում:

Իրավապահ մարմինների թերի աշխատանքը լրջագույն խնդիր է՝ Հայաստանում հակակոռուպցիոն քաղաքականության արդյունավետ իրագործումն ապահովելու ճանապարհին: Չնայած որոշ չափով մշակված օրենսդրությանը՝ իրավապահ մարմինները չեն հայտնաբերում և չեն պատժում կոռուպցիոն հանցագործությունները, ինչը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այդ մարմինները կազմակերպական բավարար անկախություն չունեն քաղաքական իշխանության բարձրագույն օղակների ուժեղ քաղաքական ազդեցությունից:

Թերի է մնում ակտիվների վերադարձի ինստիտուտը: Լրատվամիջոցների հրապարակումների մշտադիտարկումը չի բացահայտել արտերկրում գտնվող ակտիվները բարեհաջող վերադարձնելու որևէ դեպք: Դա մասամբ պայմանավորված է երկրում հակակոռուպցիոն պայքարի անարդյունավետությամբ և այն բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց ու հարուստ գործարարների համընդհանուր անպատժելիությամբ, ովքեր ենթադրաբար պատասխանատու են ֆինանսական խոշոր արտահոսքերի համար:

Մասնավոր հատվածում կոռուպցիայի, փողերի լվացման և օտարերկրյա պաշտոնատար անձանց կաշառելու դեպքերի հիման վրա իրականացվող քրեական հետապնդումը նույնպես շարունակում է թերի մնալ: Կազմակերպված հանցավորության գոյությունը հիմնականում աչքաթող է արվում: Առկա են տեղեկություններ, որ «քրեական հեղինակություններն»¹ ակտիվ մասնակցություն են ունեցել վերջին երկու տասնամյակների կարևորագույն ընտրությունների կեղծմանը²: Այս և այլ հանգամանքների բերումով ոստիկանությունը հասարակության կողմից ընկալվում է որպես ամենակոռումպացված կառույցներից մեկը³:

Դատական համակարգը շարունակում է մնալ Հայաստանի արդի քաղաքական համակարգի ամենաթույլ օղակը: Այն չի վայելում հանրության վստահությունը, ուստի վստահություն չի վայելում նաև այդ դատական համակարգի կողմից իրականացվող արդարադատությունը: Դատական համակարգը չի ընկալվում որպես քաղաքականապես անկախ կառույց, և այն բնութագրվում է ավելի շատ որպես պատժիչ գործիք նրանց ձեռքում, ում պատկանում է քաղաքական իշխանությունը:

Վերջին տարիներին բազմաթիվ հարձակումներ են եղել քաղաքացիական ակտիվիստների և լրագրողների վրա, որոնք այդպես էլ պատշաճ քննության չեն արժանացել:

Սույն զեկույցում ներկայացված առաջարկություններն ուղղված են երկրում կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում թերությունների հաղթահարմանը, իսկ դրանց առաջնահերթությունը որոշվել է հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա:

Պայքարը փողերի լվացման դեմ

Հայաստանին անհրաժեշտ է հետևողականորեն կիրարկել փողերի լվացման մասին օրենսդրությունը, և այս ոլորտին նվիրված հատուկ վերապատրաստումներ իրականացնել իրավապահ մարմինների համար:

Իրական սեփականատերերի թափանցիկությունը

Երկիրը պետք է օրենսդրություն ընդունի, ըստ որի՝ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի կազմում կստեղծվի իրական սեփականատերերի գրանցամատյան: Հանրային

¹ Կիսամաֆիոզ և կիսաբանդիտական խմբերի ներկայացուցիչների համարժեքը նախկին Խորհրդային Միության երկրներում:
² <http://www.aravot.am/2017/05/31/888950/>, <http://www.tert.am/am/news/2017/05/31/aravot/2388398> և <https://armur.am/441228/>
³ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՅԲ) 2016 թվականի տվյալներով՝ Հայաստանում ամենակոռումպացվածն են համարվել հետևյալ ինստիտուտները. պետական պաշտոնատար անձինք (45%), նախագահը/վարչապետը և նրանց աշխատակազմերը (44%), հարկային պաշտոնյաները (43%), պատգամավորները (42%), դատավորները (41%) և ոստիկանությունը (40%), <https://transparency.am/hy/qcgb/2016>:

վերահսկողության իրականացման նպատակով իրական շահառուների մասին տեղեկատվությունը պետք է հասանելի լինի անվճար հիմունքներով:

Գողացված ակտիվների վերադարձը

Հայաստանին անհրաժեշտ է մշակել օրենսդրություն և կատարելագործել ինստիտուցիոնալ համակարգը՝ ապահովելու համար գողացված ակտիվների վերադարձը, ներառյալ՝ դրանց վերադարձն այն պետություններից, որտեղ թաքցված են այդ ակտիվները:

Պայթարը կազմակերպված հանցավորության դեմ

Պետք է արմատախիլ անել խորհրդային ժամանակներում ձևավորված այն քրեական ենթամշակույթը, որը փառաբանում է «պատվի» չգրված կանոններով առաջնորդվող մարդկանց գործելակերպը: Երկիրը պետք է «գրո» հանդուրժողություն որդեգրի կազմակերպված հանցավորության նկատմամբ և քրեականացնի «քրեական ենթամշակույթի» անդամ լինելը, այդ ենթամշակույթի հետ կապակցվածությունը և դրա բարոզը:

Հակակոռուպցիոն համակարգը և ինստիտուտները

Հայաստանին անհրաժեշտ է ստեղծել անկախ և միասնական մասնագիտացած կառույց, որը կզբաղվի կոռուպցիոն գործերի քննության տարբեր փուլերով: Երկիրը պետք է լուրջ ներդրումներ կատարի նման կառույցի կարողությունների զարգացման համար՝ ապահովելով մարդկանց բարձրակարգ վերապատրաստումը և համագործակցություն հաստատելով այլ պետությունների համանման մարմինների հետ:

Երկրի դատական համակարգը պետք է բարեփոխել՝ բարձրացնելու համար հանրային վստահությունն այս կառույցի նկատմամբ: Դատական ակտերը պետք է կայացվեն անկախ և մասնագիտացած դատավորների կողմից, ովքեր զերծ կլինեն քաղաքական ազդեցությունից:

Կոռուպցիան մասնավոր հատվածում

Հայաստանում անհրաժեշտ է բարելավել տնտեսական մրցակցության պաշտպանության առնչվող օրենսդրությունը և Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի գործունեության թափանցիկությունը:

Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկությունը

Հայաստանում պետք է ստեղծել քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսական միջոցների վերաբերյալ պատշաճ հաշվետվողականության ապահովման մեխանիզմներ: Երկիրը պետք է ապահովի նաև վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության անկախությունը և լայն իրավասությունները, որոնք պետք է ընդգրկեն քաղաքական կուսակցությունների թե՛ նախընտրական քարոզչության և թե՛ միջընտրական ժամանակաշրջանների ընթացիկ ֆինանսավորումը:

Թափանցիկությունը և օրինավորությունը պետական կառավարման համակարգում

Գույքի և եկամուտների հայտարարագրման թափանցիկությունն ապահովելու նպատակով Հայաստանում անհրաժեշտ է ընդլայնել հանրության համար հասանելի տվյալների շրջանակը: Անհրաժեշտ է նաև խստացնել հայտարարագրերի նկատմամբ հսկողությունը՝ համակարգային բացերը և իրավական թերությունները բացահայտելու նպատակով:

Հարկաբյուջետային թափանցիկությունը

Անհրաժեշտ է քայլեր ձեռնարկել քաղաքացիների համար բյուջետային գործընթացների հասանելիությունը և քաղաքացիների մասնակցությունը դրանց բարելավելու ուղղությամբ:

Պետական գնումները և կառավարության պայմանագրերը

Երկրում անհրաժեշտ է բարելավել գնումների մասին օրենսդրությունը՝ սահմանափակելու համար «մեկ աղբյուրից» կատարվող գնումները, ինչպես նաև երաշխավորելու գնումների էլեկտրոնային համակարգի պատշաճ գործունեությունը և դրա նկատմամբ հանրային վերահսկողությունը:

Ազդարարման և հաղորդման մեխանիզմները

Հայաստանը պետք է օրենսդրական քայլեր ձեռնարկի՝ ավելացնելու ազդարարների պաշտպանությունը մասնավոր հատվածում: Հանրության վստահությունը համակարգի նկատմամբ բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է հաջող արդյունքներ արձանագրել:

Հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը

Իրավապահ մարմինները պետք է անհապաղ նախաձեռնեն և/կամ պատշաճ կերպով ավարտին հասցնեն լրագրողների նկատմամբ հարձակումների բոլոր դեպքերի քննությունը:

Տեղեկատվության հասանելիությունը

Կառավարությունը պետք է ընդարձակի «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքի գործողության շրջանակը, որպեսզի այն տարածվի նաև պետական միջոցներից օգտվող մասնավոր սուբյեկտների նկատմամբ: Բացի դրանից, պետք է ապահովել ընկերությունների և վերաբերող տեղեկությունների անվճար հասանելիությունը հանրությանը:

Բաց կառավարման տվյալները

Կառավարությանն անհրաժեշտ է ապահովել պետական քաղաքականությանն առնչվող բոլոր տվյալների թափանցիկությունը՝ բաց տվյալների ձևաչափով, ինչը կնպաստի հանրային վերահսկողության մեծացմանը և անկախ վերլուծությունների իրականացմանը:

ԿԱՅՈՒՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ 2030-Ի ՕՐԱԿԱՐԳԸ

Միավորված ազգերի կազմակերպության առաջնորդությամբ հռչակված՝ կայուն զարգացման նպատակները (ԿՉՆ), որոնք հայտնի են նաև «Վերափոխենք մեր աշխարհը. կայուն զարգացման օրակարգ 2030» խորագրով, ներառում են 17 հավակնություններ՝ «գլոբալ նպատակներ» և 169 թիրախ, որոնք 2015 թվականին ընդունվել են ՄԱԿ-ի 193 անդամ պետությունների կողմից: ՄԱԿ-ի անդամ բոլոր պետությունները որդեգրել են այս գլոբալ նպատակները, որոնք ուղղորդելու են հաջորդ 15 տարիների ընթացքում պետական քաղաքականության մշակումը և զարգացման ֆինանսավորումը: Հակակոռուպցիոն օրակարգին է առնչվում կայուն զարգացման նպատակներից 16-րդը (ԿՉՆ 16)՝ կայուն կառավարման մասին, մասնավորապես նրա թիրախները. թիվ 16.4 (ֆինանսների ապօրինի հոսքեր), թիվ 16.5 (կաշառակերություն և կոռուպցիա), թիվ 16.6 (թափանցիկություն և հաշվետու ինստիտուտներ) և թիվ 16.10 (տեղեկատվության հասանելիություն):

Յուրաքանչյուր նպատակի համար սահմանվել են գլոբալ՝ համընդհանուր թիրախներ և ցուցանիշներ՝ ակնկալելով, որ դրանք հաշվի կառնվեն պետական քաղաքականության մշակման և պլանավորման գործընթացներում: Պետություններին կոչ է արվում, ելնելով տեղական հանգամանքների առանձնահատկություններից, սահմանել նաև ազգային թիրախներ, ձևակերպել իրենց իրավիճակին համապատասխան տեղական ցուցանիշներ և տվյալների աղբյուրներ, որոնք կօգտագործվեն ԿՉՆ թիրախներից յուրաքանչյուրի կատարման առումով առաջընթացը չափելու համար:

Ինչ վերաբերում է վերահսկման և վերանայման մեխանիզմներին, ապա 2030-ի կայուն զարգացման օրակարգի անդամ պետություններին կոչ է արվում պարբերաբար ազգային մակարդակում վերանայել նպատակների իրագործման ուղղությամբ առաջընթացը՝ ներառական, կամավոր և պետության կողմից առաջ տարվող գործընթացի միջոցով: Բացի դրանից, մասնակից որոշ պետություններ յուրաքանչյուր տարի կամավոր հիմունքներով առաջընթացի ազգային զեկույցներ են ներկայացնում Բարձրաստիճան քաղաքական ժողովին: 2018 թվականի հուլիսին այդ ժողովը գումարվեց Նյու Յորքում, որտեղ զեկույց ներկայացնող պետությունների շարքում էր նաև Հայաստանը: Թեև 16-րդ ԿՉՆ-ն Բարձրաստիճան քաղաքական ժողովի կողմից խորությամբ վերանայվելու է միայն 2019 թվականին, ԿՉՆ հայեցակարգի տարբեր բաղադրիչներին բնորոշ օրինավորության/բարեվարքության ռիսկերը հաշվի առնելով՝ խիստ կարևոր է սկզբից ևեթ մշտադիտարկել կոռուպցիայի դեմ պայքարի ազգային առաջընթացը: Ուստի, «Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնի» կողմից կազմվել է սույն զեկույցը՝ ի լրումն Հայաստանի պաշտոնական կառավարական զեկույցի, ներկայացնելով երկրում առկա կոռուպցիոն ռիսկերը, որոնց անհրաժեշտ է անդրադառնալ 2030-ի օրակարգը հաջողությամբ իրագործելու նպատակով:

ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ՉԵԿՈՒՅՑԻ ԱՆՅՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿՈՐՈՒՄԸ

Թեև ենթադրվում է, որ Կայուն զարգացման նպատակների (ԿՉՆ) իրագործման առաջընթացի դիտարկման, վերահսկման հարցում առաջատար դեր պիտի ստանձնեն կառավարությունները, երկրի մակարդակով իրականացվող ներքին մշտադիտարկումը պետք է դուրս գա կառավարության շրջանակից՝ ներգրավելով նաև քաղաքացիական հասարակությանը և այլ շահակիցներին:

Այլընտրանքային սույն գեկույցը հիմնված է «Թրանսփարենսի հնթերնեշլ հակակոռուպցիոն կենտրոնի» կողմից մինչև 2018 թվականի մայիսը հավաքված տվյալների վրա: Չեկույցը մշակվել է՝ նկատի ունենալով ԿՉՆ մշտադիտարկման պաշտոնական գործընթացին առնչվող հետևյալ երեք կարևորագույն հիմնախնդիրները. ԿՉՆ թիրախների բազմաբաղադրիչ բնույթը, տվյալների մատչելիությունը և կառավարական մարմինների կողմից ստեղծվող տվյալների արժանահավատությունը: Այս խնդիրներն ու սահմանափակումներն էլ անհրաժեշտ են դարձնում Կայուն զարգացման նպատակների համատեքստում կառավարության հակակոռուպցիոն ջանքերի անկախ գնահատումը:

Նախ, ԿՉՆ 16-րդ նպատակի թիրախներից մի քանիսը բազմաբաղադրիչ են, դրանք չափում են այնպիսի ծավալուն հասկացություն, ինչպիսին «կոռուպցիան» է, ինչը հնարավոր չէ համարժեք գնահատել միայն մեկ ցուցանիշով: Ավելին, պաշտոնական գլոբալ ցուցանիշները բավարար չափով չեն ընդգրկում թիրախների հավակնության ողջ շրջանակը: Օրինակ՝ թիվ 16.5 թիրախի նպատակն է եապես կրճատել կոռուպցիայի և կաշառակերության «բոլոր ձևերը», սակայն հաստատված գլոբալ ցուցանիշներով չափվում է միայն կաշառքի դեպքերը պետական պաշտոնատար անձանց և հանրության կամ տնտեսվարողների միջև: Չկան կառավարությունների ներսում կամ կառավարությունների միջև տեղի ունեցող կոռուպցիայի կամ «ոչ կառավարական» կոռուպցիայի այլ ձևերի չափման ցուցանիշներ: Որոշ թիրախների համար ընտրված գլոբալ ցուցանիշները չեն անդրադառնում կարևորագույն հիմնախնդիրներին: Օրինակ՝ թիվ 16.4 թիրախի նպատակն է պայթարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ, սակայն չկա պաշտոնական ցուցանիշ, որով չափվում է կազմակերպված հանցավորության մակարդակը, կամ ցուցանիշ, որը վերաբերում է գողացված միջոցների վերականգնմանը և վերադարձին:

Այլընտրանքային սույն գեկույցի նպատակն է ներկայացնել քաղաքականության մի շարք ոլորտներում երկրի հակակոռուպցիոն պայթարի առաջընթացի առավել ամբողջական պատկերը:

Երկրորդ, եթե նույնիսկ պաշտոնական ցուցանիշներով հնարավոր է չափել ԿՉՆ16-ի թիրախների ուղղությամբ առաջընթացը, տվյալներ չկան այդ ցուցանիշները հաշվարկելու և հիմնավորելու համար: ԿՉՆ16-ի գլոբալ ցուցանիշներից շատերն հիմնված են այնպիսի տվյալների վրա, որոնք կանոնավոր կերպով չեն մշակվում, կամ ներկայումս կառավարությունը չունի դրանց հավաքագրման հաստատուն մեթոդաբանություն կամ չափանիշներ:

Այլընտրանքային սույն զեկույցի նպատակներից է նաև լրացնել ԿՁՆ 16-ի Հայաստանի պաշտոնական ցուցանիշների համար անհրաժեշտ տվյալների անբավարարությունը կամ բացակայությունը՝ ներկայացնելով այլընտրանքային ցուցանիշներ, տվյալների աղբյուրներ և փոխարինող տեղեկատվություն:

Եվ վերջապես, ԿՁՆ թիրախների կատարման ուղղությամբ առաջընթացի պաշտոնական գնահատումը հիմնվելու է կառավարական մարմինների, մասնավորապես՝ ազգային վիճակագրական ծառայությունների կողմից մշակվող տվյալների վրա: Պաշտոնական տվյալների արժանահավատությունը և վստահելիությունը կարող է հարցականի տակ առնվել երկու պատճառով: Նախ, որոշ իրավիճակներում բոլոր 169 թիրախների համար տվյալների պատրաստումը կարող է չափազանց ծանր աշխատանք լինել ազգային վիճակագրական ծառայությունների համար: Երկրորդ, քաղաքականապես զգայուն թիրախները, օրինակ, կոռուպցիայի և պետական կառավարման հետ առնչվողները, ենթադրում են, որ կառավարությունը պետք է գնահատի իր իսկ աշխատանքի արդյունավետությունը. դա վերաբերում է, մասնավորապես, ապօրինի ֆինանսական հոսքերին, որոնք կարող են տեղի ունենալ պետական պաշտոնատար անձանց մասնակցությամբ (16.4), ինչպես նաև այն հանգամանքին, որ կոռուպցիան անխուսափելիորեն առնչվում է կառավարական վերնախավին (16.5), կառավարությունները կարող են ուռճացնել թափանցիկության և հաշվետվողականության ոլորտներում իրենց աշխատանքի նշանակությունը (16.6) և, միևնույն ժամանակ, կառավարությունները կարող են սահմանափակել տեղեկատվությունը կամ նույնիսկ թիրախավորված աշխատանք տանել ընդդեմ լրագրողների, արհեստակցական միությունների կամ քաղաքացիական հասարակության ակտիվիստների (16.10):

Հաշվի առնելով վերոհիշյալ մարտահրավերները՝ անկախ վերլուծությունը կենսական նշանակություն ունի՝ ամբողջացնելու և ստուգելու 16.4, 16.5, 16.6 և 16.10 թիրախների վերաբերյալ առաջընթացի պետական պաշտոնական զեկույցները: Այլընտրանքային սույն զեկույցում հենց այդպիսի փորձ է արվում:

Այլընտրանքային զեկույցը կազմելիս հավաքված և սույն զեկույցում ներկայացված տեղեկությունները կարող են օգտագործվել որպես նյութ երկու կարևոր գործընթացների համար: Գլոբալ մակարդակում այդ տեղեկատվությունը կարող է օգտագործվել ի լրումն 2018 թվականի հուլիսին Բարձրաստիճան քաղաքական ժողովում ներկայացված Կամավոր ազգային դիտարկումների: Բացի այդ, զեկույցը կարող է երկրի ներսում օգտագործվել կառավարության կողմից ԿՁՆ դիտարկման ընթացքում՝ ի լրումն կառավարական տվյալների՝ այդ կերպ ամբողջական մոտեցում որդեգրելով ԿՁ ազգային օրակարգի նկատմամբ:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2015 թվականի սեպտեմբերին միացել է «2030-ի օրակարգին» («Agenda 2030») և այդ օրակարգի՝ Կայուն զարգացման 17 նպատակներին⁴: Հայաստանի Հանրապետության վարչապետը 2015 թվականի մարտի 9-ին ստեղծել է ԿԶՆ ազգային խորհուրդ և հաստատել վերջինիս աշխատակարգը⁵: Խորհրդի նախագահն է վարչապետը, իսկ անդամներն են տարբեր նախարարներ, Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներ:

Հայաստանում կոռուպցիայի դեմ պայքարի հիմնական խնդիրը քաղաքական կամքի բացակայությունն է, որն էլ ավելի տեսանելի է դառնում կառավարության բարձրագույն օղակներում: Կոռուպցիան համակարգային բնույթ ունի և հաճախ դրսևորվում է իր ամենատարածված ձևով՝ որպես պետության զավթում, երբ մասնավոր և կլանային շահերը զգալիորեն ազդում են պետական որոշումների կայացման վրա՝ սպասարկելով իրենց սեփական շահերը:

Արդյունքում առաջացող անպատժելիությունը, հատկապես բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց շրջանում, լուրջ խնդիր է մնում, և մինչ օրս որևէ քննություն չի նախաձեռնվել բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց չիմնավորված հարստացման կապակցությամբ: Ավելին, մի շարք հարուստ գործարարներ խորհրդարանի պատգամավորներ են, և նրանցից ոչ մեկը հետապնդման չի ենթարկվել, ինչը պայմանավորված է Սահմանադրությամբ վերապահված անձեռնմխելիությամբ և նրանց ապօրինությունների հետքերով գնալու՝ բարձրագույն իշխանության քաղաքական կամքի բացակայությամբ: Երկրի գործարար և քաղաքական վերնախավերը գործում են փոխադարձ համաձայնությամբ՝ ստեղծելով սեփական շահերը սպասարկող իշխանական կառույց՝ չնայած տնտեսության մեջ հռչակված, այսպես կոչված, ազատական քաղաքականության: Իրավապահ մարմինները և դատական համակարգը զավթված են իշխող քաղաքական վերնախավի կողմից և պաշտպանում են վերջինիս շահերը: Չնայած կոռուպցիայի դեմ պայքարի ինչ-որ առումով բովանդակալից օրենսդրության և ինստիտուտների գոյությանը՝ երկիրը չունի այն քաղաքական կամքը, որն անհրաժեշտ է այդ օրենքները կիրարկելու և կոռուպցիան իսկապես արմատախիլ անելու համար: Հետևապես, այդ օրենքները և ինստիտուտները վերածվում են պատրանքի՝ կոռուպցիայի դեմ երկրի պայքարի սոսկ նմանակման:

⁴ <https://www.sdglab.am/>

⁵ ՀՀ վարչապետի 2015 թվականի մարտի 9-ի թիվ 167-Ա որոշում:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ձեկույցի նպատակն է՝ ընդհանուր գնահատական տալ կոռուպցիայի դեմ պայքարին և թափանցիկությանը վերաբերող՝ ԿՁՆ չորս թիրախների (16.4, 16.5, 16.6 և 16.10) կատարման ուղղությամբ երկրի առաջընթացին: ԿՁՆ այդ չորս թիրախներից յուրաքանչյուրի ներքո դիտարկվել են քաղաքականության մի շարք ոլորտներ՝ ստանալով ամբողջական պատկերացում՝ չսահմանափակվելով կոռուպցիայի այն նեղ ընկալմամբ, որը բխում է պաշտոնական գլոբալ ցուցանիշներից:

Քաղաքականության յուրաքանչյուր ոլորտ գնահատվել է երեք բաղադրիչներով: Նախ, բալերով գնահատվել է երկրի «դե յուրե» իրավական և ինստիտուցիոնալ դաշտը: Երկրորդ, դիտարկվել են երկրին վերաբերող տարաբնույթ տվյալներ՝ վերցված քաղաքացիական հասարակության խմբերի և միջազգային կազմակերպությունների պատրաստած գնահատումներից և համաթվերից: Երրորդ, հետազոտողներն իրականացրել են կոռուպցիայի դեմ պայքարում երկրի կողմից փաստացի գործադրվող՝ «դե ֆակտո» ջանքերի որակական գնահատում:

Ձեկույցի հիմքում ընկած են օրենսդրության վերլուծությունը և ուսումնասիրությունը, միջազգային զեկույցներ և հրապարակումներ, ինչպես նաև լրատվամիջոցների հաղորդումներ՝ նվիրված զեկույցի ինդրո առարկային: Հետազոտությունն իրականացվել է 2018 թվականի մարտ-ապրիլ ամիսներին:

Հիմնական տեղեկություններ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2015 թվականի սեպտեմբերին միացել է «2030-ի օրակարգին» («Agenda 2030») և այդ օրակարգի՝ Կայուն զարգացման 17 նպատակներին («ԿՉՆ»)՝⁶։ Դրան 2016 թվականին հաջորդեց ԿՉՆ ազգայնացման գործընթացը, այդ նպատակների իրականացումն ազգային ռազմավարական շրջանակի մեջ և դրանցից յուրաքանչյուրի կատարման ուղղությամբ առաջընթացի գնահատման և հաշվետվության ներկայացման համակարգի ստեղծումը։ Ողջ գործընթացը հասկանալու համար Հայաստանը 2017-ի կեսերին նախաձեռնեց Հայաստանի զարգացման նոր՝ մինչև 2030 թ. ռազմավարության մշակումը, որում արտացոլված էին Հայաստանում ԿՉՆ ազգայնացման գործընթացի վերջնարդյունքները։

2017 թվականին ստեղծվեց Հայաստանի ԿՉՆ ազգային նորարարական լաբորատորիան՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և ՄԱԿ-ի համատեղ նախաձեռնություն։ Լաբորատորիայի ստեղծման հիմնավորումներից էր՝ «հիմնվելով աշխարհում առկա նորարարական մեթոդաբանությունների վրա՝ աջակցել և արագացնել Կայուն զարգացման նպատակների իրականացման ազգային գործընթացը»⁷։ Լաբորատորիային աջակցում է ՄԱՉԾ-ն։ Լաբորատորիան տեղակայվել է Ռազմավարական նախաձեռնությունների կենտրոնի հովանու ներքո, որը Կառավարության «բարեփոխումների արագացուցիչն է»⁸։

2015 թվականի մարտի 9-ին Հայաստանի Հանրապետության վարչապետը ձևավորել է ԿՉՆ ազգային խորհուրդը և հաստատել վերջինիս աշխատակարգը⁹։ Խորհրդի նախագահը վարչապետն է, իսկ անդամները՝ տարբեր նախարարներ, Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներ։

Թիրախ 16.4. Մինչև 2030 թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և գեների ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը վերականգնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայթարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ

Պայթարը փողերի լվացման դեմ

Փողերի լվացման դեմ պայթարի բազելյան համաթվի (2017 թ.) համաձայն՝ Հայաստանի գնահատականը բավականին դրական է. 146 պետությունների շարքում այն զբաղեցնում է 134-րդ հորիզոնականը։ Համաթվով տրվող միավորները 1.00-ից մինչև 10.00 է, որտեղ 10.00 նշանակում է փողերի լվացման շատ բարձր ռիսկ, իսկ 1.00 նշանակում է շատ ցածր ռիսկ։ Հայաստանը ստացել է 4.44 միավոր՝ առաջատար Ֆինլանդիային զիջելով 1.40 միավորով։ Հայաստանը դիտարկվող ժամանակահատվածում չի գնահատվել ըստ Ֆինանսական գաղտնիքի համաթվի (Financial Secrecy Index) կամ Բարեվարքության գլոբալ ֆինանսական համաթվի (Global Financial Integrity)։

⁶ <https://www.sdglab.am>

⁷ Նույն տեղում

⁸ Նույն տեղում

⁹ ՀՀ վարչապետի 2015 թվականի մարտի 9-ի թիվ 167-Ա որոշում

Փողերի լվացման համար իրականացվող քրեական հետապնդման ցուցանիշը երկրում ցածր է: Դա որոշ չափով վկայում է արդյունավետ քրեական հետապնդում իրականացնելու համար բաղաբական կամքի և կարողությունների բացակայության մասին: 2017 թվականին, օրինակ, որևէ գործ չի հարուցվել փողերի լվացմանն առնչվող հանցագործությունների առնչությամբ: Միևնույն ժամանակ, կենտրոնական բանկի Ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնի 2017 թվականի վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ կասկածելի գործարքների և գործարար կապերի մասին ներկայացված հաշվետվությունների ընդհանուր թիվը եղել է 280¹⁰:

Իրական սեփականատերերի թափանցիկությունը

«Ընկերությունների մասին բաց տվյալների» (Open Company Data) համաթվով Հայաստանը 100 հնարավորից ստացել է 25 միավոր, ընդ որում՝ այդ միավորները ստացվել են միայն «ընկերությունների մասին ազատ որոնման հնարավորությամբ հիմնական տվյալների» առկայության համար:

Իրական շահառուների մասին տվյալների թափանցիկության կարգավորումն ապակենտրոնացված է և, ըստ էության, սահմանափակված է մի քանի ոլորտներով (բանկային համակարգ, գնումներ): Փողերի լվացման դեմ պայքարի տեսանկյունից «իրական սեփականատեր» հասկացությունը քիչ թե շատ պատշաճ կանոնակարգված է բանկային համակարգի պարագայում, թեպետ կան որոշ բացեր, օրինակ՝ իրական սեփականատերերի վերաբերյալ հայտարարագրի ներկայացման հստակ ժամկետների բացակայությունը:

Գողացված ակտիվների վերադարձը

Գողացված ակտիվները վերադարձնելու ինդիքը երբևէ գերակայություն չի եղել Հայաստանի իշխանությունների հակակոռուպցիոն պայքարի օրակարգում այն պարզ պատճառով, որ կոռումպացված իշխանությունները չունեն ո՛չ որևէ շահագրգռություն, ո՛չ էլ բաղաբական կամք՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարելու, ինչպես նաև գողացված միջոցները վերականգնելու և հայրենիք վերադարձնելու ուղղությամբ անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկելու համար: Այն դեպքերում, երբ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կողմից գողացված ակտիվները տեղեկատվության արտահոսքի պատճառով հայտնի են դարձել հանրությանը, իշխանությունները պաշտպանել են աղմկահարույց պատմությունների մասնակիցներին:

Պայքարը կազմակերպված հանցավորության դեմ

«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության՝ Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՀԲ) 2016 թվականի տվյալներով, Հայաստանում ամենակոռումպացվածն են համարվել հետևյալ կառույցները. պետական պաշտոնատար անձինք (45%), նախագահը/վարչապետը և նրանց աշխատակազմերը (44%), հարկային պաշտոնյաները (43%), պատգամավորները (42%), դատավորները (41%) և ոստիկանությունը (40%)¹¹:

¹⁰ https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Annual%20Reports/FMC_Annual%20Report_2017_arm.pdf

¹¹ <https://transparency.am/hy/qcb/2016>

Ոստիկանությունն ունի Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչություն, սակայն, այսպես կոչված, քրեական հեղինակությունների¹² գոյությունն ապացուցում է, որ իրավապահ մարմինները հանդուրժող վերաբերմունք են դրսևորում նրանց նկատմամբ: Բազմիցս տեղեկություններ են ստացվել այն մասին, որ հանցավոր խմբերի ներկայացուցիչները մասնակցել են վերջին երկու տասնամյակների կարևորագույն ընտրությունների կեղծմանը¹³: Ուստի, այսպես կոչված, կազմակերպված հանցավորության դեմ «պայքարն» իրականում ընդամենը նմանակման հնարք է, որի ետևում թաքնված է եղել հանցավոր խմբերի աջակցությունը իշխող Հայաստանի հանրապետական կուսակցությանը, անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև նրա գործընկերներին:

Թիրախ 16.5. Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով

Կոռուպցիայի փորձառությունը և ընկալումները

Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՅԲ) 2016 թվականի տվյալներով՝ հարցվողների 24%-ը նշել է, որ իրենք կամ իրենց ընտանիքի անդամը վերջին 12 ամիսների ընթացքում պետական ծառայությունների հետ առնչվելիս կատարել են ոչ պաշտոնական վճարում կամ նվեր են տվել¹⁴: Հարցվողների 37%-ը նշել է, որ կոռուպցիան կամ կաշառակերությունը Հայաստանի առջև ծառայած այն երեք կարևորագույն խնդիրներից է, որոնց կառավարությունը պետք է անդրադարձած լիներ: Հարցվողների 65%-ը նշել է, որ Հայաստանի կառավարությունը «վատ» է պայքարում կոռուպցիայի դեմ: Մարդկանց ընդամենը 34%-ն է ցանկություն հայտնել ինչ-որ կերպ մասնակցել կոռուպցիայի դեմ պայքարին:

Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի 2013 թվականի տվյալների համեմատությամբ՝ ոչ պաշտոնական վճարումներ արած լինելու մասին հայտնող հարցվողների թիվը 2016 թվականին աճել է 6%-ով, իսկ կառավարության աշխատանքն անբավարար համարողների թիվը՝ 12%-ով¹⁵: Հետաքրքիր է, որ անփոփոխ (63%) է մնացել նրանց թիվը, ովքեր կարծում են, որ հակակոռուպցիոն պայքարին մասնակցելը ոչինչ չի կարող փոխել: Հարցման մասնակիցներից կոռուպցիայի դեմ պայքարին մասնակցել ցանկացողների թիվը 2013 թվականի (43%) համեմատ նվազել է 9%-ով:

Այս տվյալներն ակնհայտորեն ցույց են տալիս, որ իշխանությունների ջանքերն այնքան էլ արդյունավետ չեն, և որ հասարակությունը հավատ չի ընծայում կառավարության հակակոռուպցիոն ջանքերի կամ հենց իրենց՝ իշխանությունների նկատմամբ:

Հակակոռուպցիոն համակարգը և ինստիտուտները

Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը հիմնականում համահունչ է ՄԱԿ-ի՝ Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիային (ՄԱԿ-ի ԿԴԿ, անգլ.՝ UNCAC). այն նախատեսում է այնպիսի հանցագործություններ, ինչպիսիք են կաշառքը, յուրացումը և գույքի

¹² Կիսամաֆիոզ և կիսաբանդիտական խմբերի ներկայացուցիչների համարժեքը նախկին հորհրդային Միության պետություններում:

¹³ <http://www.aravot.am/2017/05/31/888950/>, <http://www.tert.am/am/news/2017/05/31/aravot/2388398> և <https://armlur.am/441228/>

¹⁴ <https://transparency.am/hy/qcb/2016>

¹⁵ <https://transparency.am/hy/qcb/2013>

հափշտակության այլ ձևերը, անօրինական առավելություն ստանալը, դիրքը չարաշահելը, ապօրինի հարստացումը, կաշառքը մասնավոր հատվածում, հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացումը, հանցագործությունը պարտակելը և արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտելը:

Հայաստանում մշակվել է օրենսդրություն Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի ստեղծման մասին, որը ստեղծվելու է 2018 թվականի գարնանը, երբ երկիրը վերջնականապես անցում կկատարի հանրապետության խորհրդարանական կառավարման ձևին: Հանձնաժողովը հիմնականում զբաղվելու է հակակոռուպցիոն կրթությամբ և կանխարգելման քաղաքականությամբ, մասնավորապես՝ գույքի և եկամուտների հայտարարագրերի ուսումնասիրությամբ և ստուգմամբ, շահերի բախման կանխարգելմամբ և դրա վերաբերյալ եզրակացություններ տալով և էթիկայի չափանիշների պահպանմամբ: Օրենքի համաձայն՝ հանձնաժողովը պետք է լինի անկախ՝ հիմնվելով անդամների ընտրության գործընթացի և ֆինանսական ինքնուրույնության վրա: Հանձնաժողովի անդամների ընտրության ընթացակարգը բավական երկարատև է և ներառում է միջանկյալ օղակ՝ ի դեմս մրցութային խորհրդի, որի հիմնական նպատակն է ապահովել ընտրված անդամների անկախությունը: Այդուհանդերձ, առաջարկված ձևաչափը նաև վիճահարույց է՝ հաշվի առնելով ընտրող խորհրդի կազմում առաջարկված անդամների (ներառյալ՝ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները) փաստացի կախյալությունը և իշխող Հայաստանի հանրապետական կուսակցության ամբողջական վերահսկողության ներքո գտնվելը:

Հայաստանի բարձրագույն վերահսկիչ կառույցը՝ Հաշվեքննիչ պալատը, աշխատանքային անկախության հարցում որոշակի սահմանափակումներ ունի: Հաշվի առնելով, որ պալատը վերջերս է ձևավորվել, դեռևս չափազանց վաղ և գործնականում անհնար է գնահատել պալատի անդամների օրինավորության/բարեվարքության ապահովմանն ուղղված իրավական նորմերի կատարումը: Պալատի թափանցիկությանը վերաբերող պահանջները բավական համապարփակ են:

Հայաստանում գործում է իրավապահ գործառույթներով վեց կառույց՝ գլխավոր դատախազությունը, հատուկ քննչական ծառայությունը, ոստիկանությունը, քննչական կոմիտեն, ազգային անվտանգության ծառայությունը և պետական եկամուտների կոմիտեն: Այդ կառույցների անկախության մակարդակն իրականում բավական ցածր է, քանի որ նրանք վերահսկվում են գործող իշխանությունների կողմից: Դրանց կողմից կոռուպցիայի քննությունն այնքան էլ արդյունավետ չէ:

Չնայած Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ ամրագրված դատական անկախության իրավական երաշխիքներին՝ դատական համակարգը մեծապես վերահսկվում է իշխող կուսակցության կողմից:

Կոռուպցիան մասնավոր հատվածում

Հայաստանի օրենսդրությամբ քրեականացված է օտարերկրյա պաշտոնատար անձանց կաշառելը: Այնուամենայնիվ, օրենքի այդ դրույթի հիման վրա ցայսօր ոչ ոք քրեական հետապնդման չի ենթարկվել:

Հակամրցակցային համաձայնությունը կարգավորվում է «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի մասին» օրենքով և ՀՀ քրեական օրենսգրքով: Ըստ այդմ՝ համապատասխան պատիժներ կիրառողը Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովն է:

Ընդհանուր առմամբ, մասնավոր հատվածում կոռուպցիայի հատկանիշներով քրեական հետապնդումը Հայաստանում բավական թերի է, քանի որ կոռուպցիայի դեմ պայքարի առումով իրավապահ մարմինների աշխատանքը հիմնականում կենտրոնացած է եղել պետական՝ հանրային հատվածում:

Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկությունը

Քաղաքական կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման հաշվետվությունների մասին Հայաստանի օրենսդրությունը հիմնականում համահունչ է միջազգային չափանիշներին: Այնուամենայնիվ, բավական թույլ է կարգավորող կառույցի՝ վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության արդյունավետությունը, որը գործում է կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կազմում: Այս ծառայությունը չունի պատշաճ լիազորություններ և գործիքակազմ՝ քաղաքական կուսակցությունների նկատմամբ կարգավորման արդյունավետ գործառույթներ իրականացնելու համար, չունի բավարար մարդկային ռեսուրսներ կամ գործառույթային անկախություն, օրինակ՝ օրենքի խախտման հիմքով քաղաքական կուսակցության նկատմամբ ինքնուրույնաբար վարույթ հարուցելու իրավունք չունի:

Լոբբինգի թափանցիկությունը

Հայաստանում չկա լոբբինգի իրավակարգավորում:

[Թիրախ 16.6. Չարգացել արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ հաստատություններ բոլոր մակարդակներում](#)

Թափանցիկությունը և օրինավորությունը պետական կառավարման համակարգում

«Հանրային ծառայության մասին» նոր օրենքի ընդունմամբ պետական կառավարման համակարգում զգալիորեն վերանայվել և բարելավվել են թափանցիկությունը և օրինավորությունը/բարեվարքությունը: Նոր օրենսդրությունը լիովին ուժի մեջ կմտնի, երբ ստեղծվի Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը (ԿԿՀ), որն օժտված կլինի պետական կառավարման համակարգի օրինավորությունը/բարեվարքությունն ապահովելու լրացուցիչ իրավասություններով: Էթիկայի պահանջների կատարումը պետական կառույցներում ապահովվելու է Էթիկայի տեղային հանձնաժողովների, ինչպես նաև

բարեվարքության պատասխանատուների միջոցով: Գույքի և եկամուտների հայտարարագրերից զատ՝ լինելու են նաև շահերի հայտարարագրեր: Բացի դրանից, հայտարարագիրը չներկայացնելու կամ հայտարարագրում կեղծ տվյալներ ներառելու համար սահմանվել են թե՛ քրեական, թե՛ վարչական պատիժներ:

Նոր համակարգը, որն ուժի մեջ է մտնում Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՅ) ստեղծմամբ, արդյունավետ մեխանիզմ դառնալու խոստումնալից ներուժ ունի: Դա, սակայն, հիմնականում կախված կլինի իշխանությունների քաղաքական կամքից:

Չարկաբյուջետային թափանցիկությունը

Չայաստանի մասին տվյալները ներառված չեն հարկաբյուջետային թափանցիկության համապատասխան միջազգային համաթվերում, ինչը հնարավոր կդարձնե առաջընթացի գնահատումը կամ Չայաստանի համեմատությունն այլ պետությունների հետ: Բյուջետային տեղեկատվությունը, ներառյալ՝ ինտերակտիվ բյուջեն, հրապարակվում է «Բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով սահմանված կարգով: Այնուամենայնիվ, քաղաքացիները չեն մասնակցում բյուջեի ձևավորմանը:

Պետական գնումները և կառավարության պայմանագրերը

Պետական գնումների համակարգը Չայաստանում բազմիցս փոխվել է: Անհրաժեշտ է բարելավել մեկ աղբյուրից գնումների իրավակարգավորումները, քանի որ «Գնումների մասին» օրենքը չի նախատեսում հստակ նվազագույն շեմեր: Այն ընդամենը սահմանում է պայմաններ, որոնց առկայության դեպքում կարող է թույլատրելի լինել մեկ աղբյուրից գնումը:

Բացի դրանից, գնումների էլեկտրոնային համակարգն արդյունավետ կամ օգտագործողին հարմար չէ: Ավելին, այն հարմարեցված չէ հանրային պատշաճ վերահսկողության համար:

Ազդարարման և հաղորդման մեխանիզմները

Ազդարարման մասին օրենսդրությունն ընդունվել է 2017 թվականի հունիսին, ուստի դեռ վաղ է այն գնահատելու համար: Օրենքը տարածվում է միայն պետական հատվածում ազդարարողների նկատմամբ: Այնուամենայնիվ, հիշատակման արժանի դրական հանգամանք է այն, որ օրենքով նախատեսվում են այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են «սխալմամբ ազդարար համարված անձը» և «անանուն ազդարարումը»:

Ազդարարները բավական ուժեղ պաշտպանություն են ստանում քրեական և վարչական օրենսգրքերի միջոցով: Այնուամենայնիվ, իրենց գործողությունների հետևանքով վնաս կրած և ֆինանսական հնարավորություններից զրկված ազդարարներին անմիջական պաշտպանություն ընձեռելու տեսանկյունից դեռևս առկա են որոշակի բացեր:

Թիրախ 16.10. Ապահովել տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը և պաշտպանել հիմնարար ազատությունները՝ համաձայն ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնագրերի

Հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը

«Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության «Ազատությունն աշխարհում 2018 թվականին» (*Freedom in the World 2018*) զեկույցի տվյալներով Հայաստանը հնարավոր 100 միավորից ստացել է 44-ը և դասակարգվել որպես «մասնակիորեն ազատ»: «Մամուլի ազատության համաշխարհային համաթվի» (World Press Freedom Index) 2017 թվականի տվյալներով (համաթիվը կազմվում է «Լրագրողներ առանց սահմանների» (Reporters Without Borders) կազմակերպության կողմից), Հայաստանը 180 պետությունների շարքում զբաղեցնում է 79-րդ հորիզոնականը:

Օրենսդրությամբ բավարար հիմքեր են սահմանվում հիմնարար ազատությունների պաշտպանության համար, սակայն դրանք ոչ միշտ են հիմնված լինում առկա իրականության վրա: Հանրային հավաքների ընթացքում լրագրողների նկատմամբ հարձակումների դեպքերը իրավապահ մարմինների կողմից հաճախ չեն բացահայտվում: Թափանցիկության մակարդակը վերջերս իջել է, հատկապես այն բանի հետո, երբ իշխող՝ Հայաստանի հանրապետական կուսակցության նախաձեռնությամբ կառավարության նիստերն այլևս դռնփակ են անցկացվում հանրության համար:

Տեղեկատվության հասանելիությունը

«Տեղեկատվության իրավունքի համաշխարհային համաթվում» (Global Right to Information Index) Հայաստանը 110 պետությունների շարքում զբաղեցնում է պատվավոր 38-րդ հորիզոնականը:

Տեղեկատվության իրավունքը երաշխավորված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և ամրապնդված է «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքով, որը վերաբերում է ցանկացած ձևաչափով տեղեկատվությանը: Օրենքի շրջանակը լայն է և, ըստ էության, ընդգրկում է պետական կառավարման հետ կապված բոլոր սուբյեկտներին: Օրենսդրությամբ չի նախատեսվում հանրության տեղեկատվության իրավունքը երաշխավորելու համար պատասխանատու որևէ պետական կառույց: «Վնասի չափանիշը» (harm test) ուղղակիորեն ամրագրված չէ և չի կիրառվում: Հայաստանի օրենսդրության թերություններից է այն, որ վճար է սահմանված մասնավոր առևտրային ընկերություններին վերաբերող տեղեկությունները ստանալու համար: Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության իրավունքի սահմանափակումներն, ըստ էության, համահունչ են միջազգային չափանիշներին:

Բաց կառավարման տվյալները

Հայաստանի օրենսդրությունը, ընդհանուր առմամբ, բարենպաստ է բաց կառավարումն ամրապնդելու տեսանկյունից: Որոշ թերություններ կան իրական սեփականատերերին վերաբերող տվյալների հրապարակայնության մասով, պետական կառույցների կայքերում տեղադրվող տվյալների մեծ մասը բաց չէ և ընթերցելի չէ մեքենայացված կարգով:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թիրախ 16.4. Մինչև 2030 թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և զենքերի ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը վերականգնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայքարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ

Պայքարը փողերի լվացման դեմ

- Նախաձեռնողաբար և հետևողականորեն կիրարկել փողերի լվացման մասին օրենսդրությունը և այս ոլորտին նվիրված հատուկ վերապատրաստումներ իրականացնել իրավապահ մարմինների համար:

Իրական շահառուների սեփականության թափանցիկությունը

- Օրենսդրություն ընդունել իրական սեփականատերերի մասին և իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի կազմում ստեղծել իրական սեփականատերերի միասնական և հանրությանը հասանելի գրանցամատյան:
- Ստեղծել հատուկ աշխատանքային խումբ, որը կզբաղվի իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի կազմում իրական սեփականատերերի ռեգիստրի ստեղծմամբ:
- Ընկերությունների իրական սեփականատերերի մասին տեղեկատվությունը հասանելի դարձնել հանրության համար՝ առցանց հարթակով և անվճար հիմունքներով:

Գողացված ակտիվների վերադարձը

- Մշակել գողացված ակտիվների վերականգնումը, այդ թվում՝ Հայաստանից դուրս պահվող ակտիվների վերադարձն ապահովող օրենսդրություն:
- Ակտիվների վերադարձման հատուկ ստորաբաժանումներ ստեղծել հատուկ քննչական ծառայությունում և գլխավոր դատախազությունում:

Պայքարը կազմակերպված հանցավորության դեմ

- Կազմակերպված հանցավորության նկատմամբ որդեգրել «զրո» հանդուրժողության քաղաքականություն և քրեականացնել «քրեական ենթամշակույթի» անդամ լինելը, դրա հետ կապ ունենալը և դրա քարոզը:
- Ըստ այդմ էլ արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկել օրենքով սահմանված համապատասխան հանցագործությունների հիմքով քրեական հետապնդում իրականացնելու ուղղությամբ:

Թիրախ 16.5. Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով

Հակակոռուպցիոն համակարգը և ինստիտուտները

- Ստեղծել մասնագիտացված իրավապահ մարմին կամ վերափոխել հատուկ քննչական ծառայությունն այնպես, որ այն զբաղվի միայն կոռուպցիոն գործերով և

անհրաժեշտ կարողություններ ունենա քննության ողջ գործընթացն իրականացնելու համար:

- Չարգացնել այդ կառույցի կարողությունները՝ կազմակերպելով մասնագետների բարձրակարգ վերապատրաստումը, համագործակցություն հաստատելով այլ պետությունների համանման կառույցների հետ և ապահովելով գողացված ակտիվների բարեհաջող վերադարձը:
- Բարեփոխել դատական համակարգը՝ ապահովելով դատավորների անկախությունը և նրանց պաշտպանվածությունը քաղաքական ազդեցությունից:

Կոռուպցիան մասնավոր հատվածում

- Բարելավել տնտեսական մրցակցության պաշտպանությանն առնչվող օրենսդրությունը և Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի գործունեության թափանցիկությունը:

Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկությունը

- Ստեղծել կուսակցությունների ֆինանսական միջոցների վերաբերյալ պատշաճ հաշվետվողականության ապահովման մեխանիզմներ: Ապահովել վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության անկախությունը և լայն իրավասությունները, որոնք պետք է ընդգրկեն քաղաքական կուսակցությունների թե՛ նախընտրական քարոզչության և թե՛ միջընտրական ժամանակաշրջանների ընթացիկ ֆինանսավորումը:

Թիրախ 16.6. Չարգացնել արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ հաստատություններ բոլոր մակարդակներում

Թափանցիկությունը և օրինավորությունը պետական կառավարման համակարգում

- Բարձրացնել գույքի և եկամուտների հայտարարագրերի թափանցիկության մակարդակը:
- Խստացնել հայտարարագրերի նկատմամբ սեփական նախաձեռնությամբ իրականացվող հսկողությունը՝ համակարգային բացերը և իրավական թերությունները բացահայտելու նպատակով:

Չարկաբյուջետային թափանցիկությունը

- Զայլեր ձեռնարկել քաղաքացիների համար բյուջետային գործընթացների հասանելիությունը և դրանց քաղաքացիների մասնակցությունը բարելավելու ուղղությամբ:

Պետական գնումները և կառավարության պայմանագրերը

- Բարելավել գնումների մասին օրենսդրությունը՝ սահմանափակելու համար «մեկ աղբյուրից» կատարվող գնումները:

- Երաշխավորել գնումների էլեկտրոնային համակարգի պատշաճ գործունեությունը և դրա նկատմամբ հանրային վերահսկողությունը:

Ազդարարման և հաղորդման մեխանիզմները

- Օրենսդրական քայլեր ձեռնարկել՝ ավելացնելու ազդարարների պաշտպանությունը մասնավոր հատվածում:
- Ներդնել անհապաղ պաշտպանության ինստիտուտ այն ազդարարների համար, ովքեր կարող են հետևանքներ կրել:
- Տարածել ազդարարների պաշտպանության հաջողված դեպքերի մասին պատմությունները՝ համակարգի նկատմամբ հանրային վստահությունը բարձրացնելու նպատակով:

Թիրախ 16.10. Ապահովել տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը և պաշտպանել հիմնարար ազատությունները՝ համաձայն ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնագրերի

Հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը

- Անհապաղ նախաձեռնել և/կամ պատշաճ կերպով ավարտին հասցնել լրագրողների նկատմամբ հարձակումների բոլոր դեպքերի քննությունը:

Տեղեկատվության հասանելիությունը

- Ընդարձակել «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքի գործողության շրջանակը, որպեսզի այն տարածվի նաև պետական միջոցներից օգտվող մասնավոր սուբյեկտների նկատմամբ:
- Ապահովել ընկերություններին վերաբերող տեղեկությունների անվճար հասանելիությունը հանրությանը:

Բաց կառավարման տվյալները

- Ապահովել պետական քաղաքականությանն առնչվող բոլոր տվյալների թափանցիկությունը՝ բաց տվյալների ձևաչափով, ինչը կնպաստի հանրային վերահսկողության մեծացմանը և անկախ վերլուծությունների իրականացմանը:

ԵՐԿՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԻԱՎՈՐԱՅԻՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԹԵՐԹԻԿ*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԶՆ ԱԳՐԵԳԱՑՎԱԾ ԱՐԺԵԸ	
Թիրախ 16.4 միավոր	57%
Թիրախ 16.5 միավոր	63%
Թիրախ 16.6 միավոր	60%
Թիրախ 16.10 միավոր	67%

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ

ԹԻՐԱՆ 16.4 Պայքար փողերի լվացման դեմ Իրական սեփականատերեր Ակտիվների վերականգնում Չենքի ապօրինի շրջանառություն ԹԻՐԱՆ 16.6 PA Հանրային կառավարման թափանցիկություն և օրինավորություն TAX Ֆինանսական թափանցիկություն Հանրային գնումների օրինավորություն Ազդարարում	ԹԻՐԱՆ 16.5 Հակակոռուպցիոն համակարգ և ինստիտուտներ Մասնավոր հատված Լոբբինգի թափանցիկություն Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկություն ԹԻՐԱՆ 16.10 Տեղեկատվության ազատություն

* Միավորային (բալային) գնահատման այս թերթիկը նպատակ ունի պարզապես գնահատել, թե արդյոք տվյալ երկրի իրավական և ինստիտուցիոնալ հակակոռուպցիոն համակարգը համապատասխանում է միջազգային լավագույն փորձին: Այն չի գնահատում գործողությունների համապատասխանությունը օրենսդրությանը կամ դրանց արդյունավետությունը:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՀԱՐՑԱՇԱՐ

Հիմնական տեղեկություններ

1. ԿՁՆ իրականացման ազգային ծրագիրը և մշտադիտարկման գործընթացը

Ցուցանիշ	1.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կառավարությունը քայլեր ձեռնարկե՞լ է՝ «2030-ի օրակարգը» ազգային մակարդակում իրականացնելու վերաբերյալ ԿՁՆ գործողությունների ծրագիր մշակելու ուղղությամբ:
Պատասխան	Գոյություն չունի հրապարակված Գործողությունների ծրագիր: 2016 թվականին երկիրը սկսեց ԿՁՆ ազգայնացման գործընթացը, այդ նպատակների ինտեգրումն ազգային ռազմավարական շրջանակի մեջ և դրանցից յուրաքանչյուրին հասնելու առաջընթացի գնահատման և հաշվետվության համակարգի ձևավորումը: Ողջ գործընթացը հասկանալու համար 2017 թվականի կեսերին Հայաստանը նախաձեռնեց երկրի զարգացման նոր՝ մինչև 2030 թ. ազգային ռազմավարության մշակումը, որը ներառեց Հայաստանի կողմից ԿՁՆ ազգայնացման գործընթացի արդյունքները: 2015 թվականի մարտի 9-ին Հայաստանի Հանրապետության վարչապետը ձևավորեց ԿՁՆ ազգային խորհուրդը և հաստատեց վերջինիս աշխատակարգը (որոշում թիվ 167-Ա): Խորհրդի նախագահը վարչապետն է, իսկ անդամները՝ տարբեր նախարարներ, Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներ:
Հղումներ	https://www.sdglab.am

Ցուցանիշ	1.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կառավարական ո՞ր մարմինը կամ մարմիններն են պատասխանատու Կայուն զարգացման ազգային նպատակների իրականացման գործընթացի, մասնավորապես, ԿՁՆ -16-ի իրականացման մասով:
Պատասխան	Կայուն զարգացման ազգային նպատակների իրականացման գործընթացի համար պատասխանատու է ԿՁՆ ազգային խորհուրդը, որում նախագահում է վարչապետը:

Ցուցանիշ	1.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Քաղաքացիական հասարակությունը կարողացե՞լ է մասնակցել ԿՁՆ 16-ին վերաբերող ազգային ցուցանիշների ընտրությանը, եղե՞լ են, արդյո՞ք, ֆորմալ քննարկումներ առ այն, թե հակակոռուպցիոն թիրախներն ինչպես են արտացոլվելու ԿՁՆ ազգային ծրագրի իրականացման մեջ:

Պատասխան	Քաղաքացիական հասարակության որոշ ներկայացուցիչներ հրավիրվել են՝ մասնակցելու կայուն զարգացման առանձին նպատակների քննարկումներին:
----------	--

Ցուցանիշ	1.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	ԿՉՆ իրականացման ազգային զեկույցների մշակումը ԿՉՆ 16-ի մասով եղե՞լ է, արդյո՞ք, բաց և ներառական:
Պատասխան	ԿՉՆ 16-ի վերաբերյալ ազգային զեկույց չկա:

Ցուցանիշ	1.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ինչպե՞ս էք գնահատում ԿՉՆ իրականացման պաշտոնական զեկույցներում 16.4, 16.5, 16.6 և 16.10 թիրախների մասով ներկայացված տվյալների և դրանց տրված պաշտոնական գնահատումների որակը:
Պատասխան	ԿՉՆ 16-ի վերաբերյալ ազգային զեկույց չկա:

Ցուցանիշ	1.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն արդյո՞ք կոռուպցիային կամ պետական կառավարմանն առնչվող էական խնդիրներ, որոնք չեն ներառվել կամ համարժեք ուշադրության չեն արժանացել պաշտոնական ազգային զեկույցում:
Պատասխան	ԿՉՆ 16-ի վերաբերյալ ազգային զեկույց չկա:

2. Վերջին զարգացումները

Ցուցանիշ	2.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրն ընդունե՞լ է կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագիր:
Բալային գնահատական	● 1. Կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագիր ընդունվել է:
Պատասխան	Գոյություն ունի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագիր 2015-2018 թվականների համար:
Հղումներ	https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=119838

Ցուցանիշ	2.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ըստ «Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՅԲ)՝ հարցվողների քանի՞ տոկոսն է նշում, որ իրենց կառավարությունը «լավ» է պայքարում պետական համակարգում կոռուպցիայի դեմ:
Պատասխան	ԿՅԲ-ի 2016 թվականի տվյալներով՝ հարցվողների ընդամենը 14%-ն է պատասխանել, որ, իրենց կարծիքով, իշխանություններն արդյունավետ են պայքարում կոռուպցիայի դեմ:
Հղումներ	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf

Ցուցանիշ	2.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկրի քաղաքական դեկավարությունը վերջին երկու տարում հրապարակային հայտարարություններ արե՞լ է կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին: Գործող վարչակազմը բարձր մակարդակով հանձնառություններ ստանձնե՞լ է, արդյոք, բարելավելու այն իրավական դաշտը, քաղաքականությունը կամ կառույցները, որոնք Եական նշանակություն ունեն կոռուպցիայի կանխարգելման, հայտնաբերման և քրեական հետապնդման տեսանկյունից:
Պատասխան	<p>Իշխանությունները պարբերաբար խոսում են կոռուպցիայի դեմ պայքարելու մտադրության մասին: Օրինակ՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 22-ին, Ազգային անվտանգության ծառայության աշխատողի օրվան նվիրված տոնական միջոցառման ընթացքում, Նախագահ Սերժ Սարգսյանն իր ելույթի զգալի մասը նվիրեց կոռուպցիայի դեմ պայքարի ինդիքներին:</p> <p>Հակակոռուպցիոն խորհրդի նախագահ, վարչապետ Կարեն Կարապետյանը հայտնել է կոռուպցիայի դեմ պայքար ձեռնարկելու իր հանձնառության մասին:</p>
Չղումներ	<p>https://www.president.am/hy/press-release/item/2017/12/22/President-Serzh-Sargsyan-had-a-speech-at-the-National-Security-Service/</p> <p>https://www.gov.am/am/news/item/13224/</p> <p>https://www.gov.am/am/news/item/13191/</p>

Ցուցանիշ	2.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն, արդյոք, տվյալներ այն մասին, որ օրենքներն ու քաղաքականությունը հավասարապես չեն կիրառվում բոլոր պաշտոնատար անձանց նկատմամբ, և որ դրա հետևանքով աճում է իշխանության չարաշահման և բարձրաստիճան կոռուպցիայի ռիսկը:
Պատասխան	<p>Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում գործում է ընտրողական արդարադատության համակարգ, որում օրենքներն ու քաղաքականությունը հասարակության տարբեր խմբերի նկատմամբ տարբեր կերպ են կիրառվում:</p> <p>Օրենքների և քաղաքականության կիրառության առնչությամբ «Bertelsmann Stiftung» հիմնադրամը Հայաստանի մասին 2018 թվականի իր զեկույցում հիշատակում է. «Բացի այդ, թեև գոյություն ունի արդարադատության ողջամիտ կառավարում, դատական ակտերի կայացումը շարունակում է պայմանավորված լինել քաղաքական, անձնային կամ ֆինանսական միջամտությամբ (օրինակ՝ կաշառքով): Դա պայմանավորված է օրենքի գերակայության պակասով, որին գումարվում են իրավապահ համակարգի գործունեության թերությունները, երբեմն նաև՝ արդարադատության արատավոր իրականացումը, հատկապես</p>

	Երկրի պակաս զարգացած և հեռավոր մարզերում: Նույն կերպ անկախ դատական համակարգի բացակայությունը թուլացնում է պետական կառավարման մարմինների արդյունավետությունը և խորացում հանրային ընդհանուր անվստահությունը համակարգի նկատմամբ»:
Չղումներ	https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/arm/itr/pse/

Ցուցանիշ	2.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարում իրականացված հակակոռուպցիոն պայքարի արդյունքում եղե՞լ են, արդյոք, Էական բարեփոխումներ կամ առաջխաղացումներ:
Պատասխան	Նշանակալի բարեփոխումներ չեն եղել: Այնուամենայնիվ, 2017 թվականի հունիսին խորհրդարանը կոռուպցիայի դեմ պայքարին ուղղված 2 նոր օրենք է ընդունել. «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» օրենքը, որով նախատեսվում է ստեղծել կանխարգելման մասնագիտացած մարմին, և «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքը, որով պաշտպանություն է նախատեսվում ազդարարների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց համար:
Չղումներ	https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=114355 https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=123969

Ցուցանիշ	2.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ինչպե՞ս եք գնահատում քաղաքացիական հասարակության և լրատվամիջոցների ունեցած հնարավորությունները կոռուպցիոն ռիսկերը և դեպքերը հետաքննելու, լուսաբանելու, ինչպես նաև երկրի քաղաքական ու տնտեսական վերնախավից հաշվետվողականություն պահանջելու հարցում:
Պատասխան	Քաղաքացիական հասարակության և լրատվամիջոցների՝ կոռուպցիայի դեպքերը հետաքննելու հնարավորությունները ձևական են: Իշխանություններին հետաքրքրող կոնկրետ գործերի շրջանակում աջակցություն ցուցաբերվում է, սակայն հաճախ դա ընդամենը ձևական մոտեցում է: Ասվածի վառ օրինակ է քաղաքական կոռուպցիայի դեպքերի հետաքննությունը և դրանց վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը: «Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպությունն իր զեկույցում գրում է. «Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեն, որը լրատվամիջոցների իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող տեղական կազմակերպություն է, 2017 թվականն անվանել է «լարված և բարդ» տարի լրագրության համար՝ ընդգծելով խորհրդարանական և տեղական ընտրությունների հետ կապված քաղաքական ճնշումների աճը: Թեպետ 2016 թվականի

	<p>համեմատ 2017 թվականին ավելի քիչ լրագրողներ և լրատվամիջոցներ են բռնության ենթարկվել, խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեն արձանագրել է, որ ահաբեկելով ճնշման դեպքերի թիվը մոտ կրկնակի ավելացել է: Լրատվամիջոցների դեմ 2017 թվականին զրպարտության և վիրավորանքի հիմքով 60 նոր դատական հայցեր են ներկայացվել. սա ամենաբարձր ցուցանիշն է՝ սկսած 2010 թվականից, երբ այդ իրավախախտումներն ապաբեռականացվեցին»:</p> <p>Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի զեկույցում արձանագրվում է, որ «դատական և իրավապահ մարմինները կողմնակալ են քննում անկախ լրատվամիջոցներին վերաբերող գործերը: 2015 թվականին (Էլեկտրիկ Երևան ցույցերի ժամանակ) և 2016 թվականին («Սասնա ծռեր» զինված խմբին սատարող բողոքի խաղաղ ցույցերի ժամանակ) հանրային հավաքները լուսաբանող լրագրողների նկատմամբ բռնությունների քննությունը մակերեսային և անարդյունավետ է եղել: Խիստ սակավաթիվ բողոքներ են դատարան հասել, ընդ որում՝ դատական համակարգում դրանց առաջխաղացումը բավական դանդաղ է»:</p>
Չղումներ	<p>https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/armenia http://khosq.am/reports/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%AD%D5%B8%D5%BD%D6%84%D5%AB-%D5%A1%D5%A6%D5%A1%D5%BF%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%BE%D5%AB%D5%B3%D5%A1%D5%AF%D5%AB-13</p>

Թիրախ 16.4. Մինչև 2030 թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և զենքերի ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը վերականգնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայթարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ

Ցուցանիշ 16.4.1.	Անօրինական ֆինանսական ներհոսքերի և արտահոսքերի ընդհանուր ծավալը (ԱՄՆ դոլարի ընթացիկ արժեքով):
Ցուցանիշ 16.4.2.	Առգրավված, հայտնաբերված կամ ինքնակամ հանձնված զենքի քանի՞ տոկոսի անօրինական ծագումը կամ շրջանառությունն է հայտնաբերվել կամ հաստատվել իրավասու մարմնի կողմից՝ միջազգային փաստաթղթերին համահունչ:

3. Պայթարը փողերի լվացման դեմ

Ցուցանիշ	3.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկրում ընդունվե՞լ է փողերի լվացումը քրեականացնող օրենք՝ Ֆինանսական գործողությունների աշխատանքային խմբի (FATF) թիվ 3 հանձնարարականին համապատասխան:
Բալային գնահատական	● 0.75. Մեծ մասամբ կատարված է:
Պատասխան	FATF-ի վերջին գնահատման տվյալներով՝ Հայաստանը հիմնականում կատարել է թիվ 3 հանձնարարականը և բավարարել է դրա բոլոր չափորոշիչները՝ բացառությամբ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությանն առնչվող չափորոշիչի:
Հղումներ	http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MONEYVAL(2015)34_5thR_MER_Armenia.pdf , էջ 112-114

Ցուցանիշ	3.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կառավարությունը վերջին երեք տարիներին իրականացրե՞լ է իրավաբանական անձանց և սուբյեկտներին առնչվող փողերի լվացման ռիսկերի գնահատում՝ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպության «Just for Show?» զեկույցի թիվ 2 սկզբունքին համապատասխան: Հրապարակվե՞լ է, արդյոք, ռիսկի վերջնական գնահատականը:
Բալային գնահատական	● 0.5. Ռիսկի գնահատում իրականացվել է, սակայն հրապարակվել է միայն դրա կատարողական սեղմագիրը:
Պատասխան	2017 թվականին Հայաստանի կառավարությունը վերանայեց Ռիսկերի ազգային գնահատումը (National Risks Assessment), որն առաջին անգամ իրականացվել էր 2014 թվականին, և հրապարակեց միայն գնահատման կատարողական սեղմագիրը: Համառոտ փաստաթղթում նշվում էր, որ «2016 թվականի տարեվերջի դրությամբ՝ Ռիսկերի ազգային գնահատման հաջորդ շրջափուլի նախապատրաստման և իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցառումների շրջանակում Միջգերատեսչական հանձնաժողովին առընթեր ստեղծված Աշխատանքային խումբն առաջարկեց, իսկ Միջգերատեսչական հանձնաժողովը 2017 թվականի հունիսին գումարված 33-րդ նիստում հաստատեց՝ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի ազգային գնահատման վերանայման մոտեցումն այն ուղորտներում, որոնցում ա) նկատվել է զգալի տեղաշարժ, և բ) գնահատողներն առաջարկություններ են արել՝ Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայթարի համակարգի փոխադարձ գնահատման 5-րդ շրջափուլում, որն իրականացվել է Եվրոպայի խորհրդի MONEYVAL հանձնաժողովի կողմից»:
Հղումներ	https://www.cba.am/Storage/EN/FDK/risk_assesment/NRA_Update_Executive_Summary(Public)_eng.pdf , էջ 1

Ցուցանիշ	3.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքն արգելում է, արդյոք, ֆինանսական հաստատություններին (բանկերին) անանուն հաշիվներ վարել, և արդյոք պարտավոր են Նրանք պատշաճ ուսումնասիրել (due diligence) իրենց հաճախորդներին՝ FATF-ի 10-րդ հանձնարարականին համապատասխան:
Բալային գնահատական	● 1. Օրենքն արգելում է ֆինանսական հաստատություններին անանուն հաշիվներ վարել: Նրանք պարտավոր են նաև պատշաճ ուսումնասիրել (due diligence) իրենց հաճախորդներին՝ FATF-ի 10-րդ հանձնարարականին համապատասխան:
Պատասխան	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածով արգելվում է Հայաստանում անանուն հաշիվների բացումը: Ինչ վերաբերում է պատշաճ ուսումնասիրությանը, ապա Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է FATF-ի 10-րդ հանձնարարականին, որի 20 չափորոշիչներից համապատասխանում է բոլորին՝ բացառությամբ 10.12-ի և 10.20-ի:
Չդումներ	http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MONEYVAL(2015)34_5thR_MER_Armenia.pdf , էջ 130

Ցուցանիշ	3.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ֆինանսական հաստատություններն օրենքի համաձայն պարտավոր են իրավասու մարմիններին տեղեկացնել, երբ կասկածում են (կամ՝ ողջամիտ հիմքեր ունեն կասկածելու), որ միջոցները ստացվել են հանցավոր գործունեության արդյունքում՝ FATF-ի 20-րդ հանձնարարականին համապատասխան:
Բալային գնահատական	● 1. Օրենքն արգելում է ֆինանսական հաստատություններին անանուն հաշիվներ վարել: Նրանք պարտավոր են նաև պատշաճ ուսումնասիրել (due diligence) իրենց հաճախորդներին՝ FATF-ի 10-րդ հանձնարարականին համապատասխան:
Պատասխան	Հայաստանի օրենսդրությունն ամբողջովին համապատասխանում է FATF-ի 20-րդ հանձնարարականին: Մասնավորապես՝ «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է ուղղակի պահանջ դրա վերաբերյալ: Նմանօրինակ պահանջ կա նաև օրենքի 7-րդ հոդվածում:
Չդումներ	http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MONEYVAL(2015)34_5thR_MER_Armenia.pdf , էջ 140

Ցուցանիշ	3.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունների ներկայացուցիչները (խաղատները, անշարժ գույքի գործակալները, ոսկերիչները, փաստաբանները, նոտարները, իրավաբանական այլ մասնագետները, հաշվապահները,

	<p>հավատարմատարական (trust) և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողները) պարտավոր են պատշաճ ուսումնասիրել իրենց հաճախորդներին, հաշվառում վարել և կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվություններ ներկայացնել ֆինանսական հետախուզության մարմին՝ FATF-ի 22-րդ և 23-րդ հանձնարարականներին համապատասխան:</p>
Բալային գնահատական	<p>● 1. Նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունների ներկայացուցիչները օրենքի համաձայն պարտավոր են իրականացնել հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն, հաշվառում վարել և կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվություններ ներկայացնել ֆինանսական հետախուզության մարմին՝ FATF-ի 22-րդ և 23-րդ հանձնարարականներին համապատասխան:</p>
Պատասխան	<p>Նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունները պարտավոր են պատշաճ ուսումնասիրել իրենց հաճախորդներին, հաշվառում վարել և կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվություններ ներկայացնել:</p> <p>Հայաստանը համապատասխանում է FATF-ի 23-րդ հանձնարարականին և մեծ մասամբ համապատասխանում է 22-րդ հանձնարարականին: 22-րդ հանձնարարականի պարագայում (նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների և մասնագիտությունների հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրությունը) ոչ թե «ամբողջապես», այլ «մեծ մասամբ», համապատասխանելու միակ պատճառը 22.3 պահանջի մասնակի կատարումն է, որը կապված է քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց վերաբերող 12-րդ հանձնարարականի հետ:</p> <p><i>Մասնավորապես՝ «Հայաստանը չունի օրենսդրական միջոցներ՝ կապված ներպետական քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց կամ այն անձանց հետ, ում միջազգային կազմակերպության կողմից վստահվել է կարևոր գործառույթ»:</i></p>
Հղումներ	<p>http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MONEYVAL(2015)34_5thR_MER_Armenia.pdf, էջ 132, 140-141</p>

Ցուցանիշ	3.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Օրենքը ֆինանսական հաստատություններից պահանջում է հավելյալ պատշաճ ուսումնասիրություն իրականացնել այն դեպքում, երբ հաճախորդը կամ իրական սեփականատերը քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձ է կամ վերջինիս ընտանիքի անդամը կամ մոտ գործընկերը:</p>
Բալային գնահատական	<p>● 0.5. Այո, բայց օրենքը չի տարածվում օտարերկրյա և ներպետական քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց կամ նրանց մերձավոր ազգականների և մոտ գործընկերների վրա:</p>
Պատասխան	<p>«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսվում են երկու կարևոր</p>

	<p>հասկացություններ. «բարձր ռիսկի չափանիշներ» և «հավելյալ ուսումնասիրություն»: «Հավելյալ ուսումնասիրություն» հասկացությունը «enhanced due diligence» հասկացության համարժեքն է: Այդ երկու հասկացությունները սահմանված են օրենքի 3-րդ հոդվածում: «Բարձր ռիսկի չափանիշներ» հասկացությունը ներառում է նաև օտարերկրյա քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց և նրանց ազգականներին և իրական սեփականատերերին: Նշված օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն, բարձր ռիսկի չափանիշի առկայության դեպքում հաշվետվություն տրամադրող անձը պետք է իրականացնի հաճախորդի հավելյալ ուսումնասիրություն: Նույնը պետք է արվի այն դեպքում, երբ գործարքի կամ գործարար հարաբերության ընթացքում բացահայտվում կամ ի հայտ է գալիս բարձր ռիսկի չափանիշ:</p>
Հղումներ	https://www.cba.am/Storage/EN/regulations/AML_CFT_Law_eng.pdf

Ցուցանիշ	3.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունների ներկայացուցիչները օրենքի համաձայն պարտավոր են իրականացնել հաճախորդների հավելյալ պատշաճ ուսումնասիրություն այն դեպքում, երբ հաճախորդը կամ իրական սեփականատերը քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձ է կամ նրա ընտանիքի անդամը կամ մոտ գործընկերը:
Բալային գնահատական	● 0.5. Այո, բայց օրենքը չի տարածվում օտարերկրյա և ներպետական քաղաքական ազդեցություն ունեցող կամ նրանց մերձավոր ազգականների և մոտ գործընկերների վրա:
Պատասխան	Այս հարցին դրական պատասխան տալու իրավական փաստարկները նույնն են, ինչ 3.6 հարցի դեպքում: Բացի դրանից, «հաշվետվություն տրամադրող անձ» հասկացությունը սահմանված է նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի 4-րդ մասում, և ներառում է նաև նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունները:
Հղումներ	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	3.8
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրը ստորագրե՞լ է ձեռնարկությունների բազմազգ խմբերի հիմնական ցուցանիշների վերաբերյալ առանձին պետությունների հաշվետվությունների փոխանակման առումով իրավասու մարմինների բազմակողմ պայմանագիրը:
Բալային գնահատական	● 0. Ոչ:
Պատասխան	Հայաստանը չի ստորագրել իրավասու մարմինների բազմակողմ պայմանագիրը:

Յղումներ	Կիրառելի չէ:
----------	--------------

Ցուցանիշ	3.9
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրը ստորագրե՞լ է իրավասու մարմինների բազմակողմ պայմանագիրը ֆինանսական հաշիվների տեղեկությունների ավտոմատացված փոխանակման վերաբերյալ:
Բալային գնահատական	● 0. Ոչ:
Պատասխան	Հայաստանը չի ստորագրել իրավասու մարմինների բազմակողմ պայմանագիրը ֆինանսական հաշիվների տեղեկությունների ավտոմատացված փոխանակման վերաբերյալ:
Յղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	3.10
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հարկային նպատակների համար ըստ պահանջի տեղեկատվության փոխանակման հարցում պետության կատարողական ինչպե՞ս է գնահատվում ՏՀԶԿ-ի «Հարկային նպատակների համար տեղեկատվության փոխանակման և թափանցիկության գլոբալ ֆորումի» (OECD’s Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes) կողմից:
Բալային գնահատական	● Կիրառելի չէ, կամ տվյալներ չկան:
Պատասխան	Կիրառելի չէ: Հայաստանի գնահատում դեռևս չի իրականացվել, թեպետ Հայաստանը մասնակցում է Գլոբալ ֆորումին:
Յղումներ	https://compareyourcountry.org/tax-cooperation https://www.oecd.org/tax/transparency/exchange-of-information-on-request/ratings/#d.en.342263

Ցուցանիշ	3.11
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է պետությունը ստացել Բազելյան կառավարման ինստիտուտի՝ Փողերի լվացման դեմ պայքարի բազելյան համաթվով (Basel Institute on Governance’s Basel Anti-Money Laundering Index). https://index.baselgovernance.org :
Պատասխան	Բազելի կառավարման ինստիտուտի՝ Փողերի լվացման դեմ պայքարի բազելյան համաթվի 2017 թվականի տվյալներով Հայաստանը ստացել է 4.44 միավոր (0.00-ն համարվում է լավագույն, իսկ 10.00-ը՝ վատագույն արդյունքը) և 146 պետությունների մեջ զբաղեցրել 134-րդ հորիզոնականը (146-ը լավագույն դիրքն է, իսկ 1-ը՝ վատագույնը): Հարկ է նշել, որ դա բավական բարձր գնահատական է, և Հայաստանն ընդամենը 12 տեղով է զիջում Ֆինլանդիային, որն ամենաբարձր գնահատական ստացած պետությունն է: Համաթվի կայքէջում չկան նախորդ տարիների տվյալները:
Յղումներ	https://index.baselgovernance.org/ranking

Ցուցանիշ	3.12
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գաղտնիության ի՞նչ բալային գնահատական է պետությունը ստացել Հարկային արդարության ցանցի Ֆինանսական գաղտնիության համաթվով (Tax Justice Network’s Financial Secrecy). https://financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2018-results
Պատասխան	Հայաստանը ներառված չէ գնահատված պետությունների շարքում: Հայաստանը ներառված չի եղել նաև 2015 թվականի դասակարգման մեջ:
Ջղումներ	https://financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2018-results

Ցուցանիշ	3.13
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գլոբալ ֆինանսական օրինավորության կազմակերպության (Global Financial Integrity) հրապարակումներում առկա վերջին տարվա տվյալների համաձայն, որքա՞ն է ֆինանսական միջոցների անօրինական արտահոսքը երկրից: http://www.gfintegrity.org/issues/data-by-country
Պատասխան	2013 թվականի տվյալներով՝ Գլոբալ ֆինանսական օրինավորության կազմակերպության (Global Financial Integrity) հրապարակումների համաձայն՝ Հայաստանից ֆինանսական միջոցների անօրինական արտահոսքը 2013 թվականին կազմել է 1,848 միլիոն ԱՄՆ դոլար: Թիվն աստիճանաբար աճել է 2011 թվականից սկսած. 2011 թվականին այն կազմել է 1,197 միլիոն ԱՄՆ դոլար, իսկ 2012 թվականին՝ 1,285 միլիոն ԱՄՆ դոլար:
Ջղումներ	http://www.gfintegrity.org/issues/data-by-country

Ցուցանիշ	3.14
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն փաստեր, որոնք հաստատում են, որ փողերի լվացման դեմ արդյունավետ քրեական հետապնդում է իրականացվում:
Պատասխան	Գլխավոր դատախազության կողմից 2017 թվականի վերաբերյալ հրապարակված տվյալների համաձայն՝ 2017 թվականին փողերի լվացման մեղադրանքով նոր քրեական գործեր չեն հարուցվել: 2017 թվականին քննության ընթացքի մեջ է եղել փողերի լվացման 8 գործ, որոնց հետաքննությունը սկսվել է 2017 թվականից առաջ, դրանցից մեկն ուղարկվել է դատարան՝ դատաքննության: Գործերից մեկը դադարեցվել է այն հիմքով, որ իրավապահ մարմինները հետախուզում են հայտարարել կասկածյալի նկատմամբ: Մեկ այլ գործ միացվել է գործերից մյուսին: Ընդհանուր թվով քննություններով անցնում է 5 անձ, որոնցից 3-ը կալանավորված են: Կենտրոնական բանկի Ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնը 2017 թվականի տարեկան զեկույցում նշել է, որ փողերի լվացման հանցագործության միայն մեկ գործ է քննվել դատարանի կողմից, և

	<p>որ դատարանների կողմից կայացված 3 այլ մեղադրական դատավճիռներ հանցանքների համար, որոնք առնչվել են փողերի լվացմանը և նախորդել են դրան, (նախորդող հանցագործություն- predicate crime):</p> <p>Հայաստանի իրավապահ և դատական համակարգը փողերի լվացման թեմայով վերապատրաստումների կարիք ունի, հատկապես՝ օրինականացնելու դիտավորությունն ապացուցելու մասով: Այս առումով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում բացակայում է մի կարևոր ընդհանուր դրույթ (որն ամրագրված է միջազգային իրավական փաստաթղթերում, մասնավորապես, Թմրադեղերի դեմ պայքարի մասին ՄԱԿ-ի 1988 թվականի կոնվենցիայում), որով կնախատեսվեր, որ հանցագործի նպատակը, դիտավորությունը և իմացությունը կարելի է բխեցնել գործի փաստական հանգամանքներից:</p>
Հղումներ	<p>http://www.prosecutor.am/myfiles/files/pdf/Korupcia.pdf, էջ 4</p> <p>https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Annual%20Reports/FM C_Annual%20Report_2017_arm.pdf, էջ 13</p>

Ցուցանիշ	3.15
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ֆինանսական հաստատությունները, նախատեսված ոչ ֆինանսական կազմակերպությունները և մասնագիտությունների ներկայացուցիչները կասկածելի գործարքի վերաբերյալ քանի՞ հաշվետվություն են ներկայացրել այն վերջին երկու տարում, որոնց վերաբերյալ առկա են տվյալներ:
Պատասխան	<p>Կենտրոնական բանկի Ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնի տվյալներով՝ 2017 թվականին ներկայացվել է կասկածելի գործարքի կամ գործարար հարաբերության վերաբերյալ 280 հաշվետվություն, որից 259-ը՝ բանկերի կողմից:</p> <p>Հաշվետվություններն ունեցել են հետևյալ կառուցվածքը. 178 հաշվետվություն վերաբերել է Հայաստանի ռեզիդենտ ֆիզիկական անձանց, 49-ը՝ Հայաստանի ոչ ռեզիդենտ ֆիզիկական անձանց, 93 հաշվետվություն՝ ռեզիդենտ իրավաբանական անձանց, իսկ 79-ը՝ ոչ ռեզիդենտ իրավաբանական անձանց:</p> <p>Նախքան դա՝ 2016 թվականին եղել է կասկածելի գործարքի և/կամ գործարար հարաբերության վերաբերյալ 256 հաշվետվություն, որից 245-ը՝ բանկերի կողմից: Հաշվետվություններն ունեցել են հետևյալ կառուցվածքը. 214 հաշվետվություն վերաբերել է Հայաստանի ռեզիդենտ ֆիզիկական անձանց, 32-ը՝ Հայաստանի ոչ ռեզիդենտ ֆիզիկական անձանց, 73 հաշվետվություն՝ ռեզիդենտ իրավաբանական անձանց, իսկ 60-ը՝ ոչ ռեզիդենտ իրավաբանական անձանց:</p>

Հղումներ	https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Annual%20Reports/FMC Annual%20Report 2017_arm.pdf , էջ 4-5
----------	--

Ցուցանիշ	3.16
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարիներին տեղի ունեցե՞լ են, արդյոք, Էական փոփոխություններ կամ զարգացումներ, որոնք վկայում են փողերի լվացման դեմ պայքարի և կանխարգելման համակարգի կամ պրակտիկայի բարելավման կամ վատթարացման մասին:
Պատասխան	Էական բարելավում տեղի ունեցավ 2018 թվականի մարտին, երբ փոփոխություններ կատարվեցին «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքում: Օրենքի մի շարք հոդվածներ փոփոխվեցին և լրացվեցին՝ ներդնելով «զանգվածային ղնչացման զենքի տարածման հետ կապված անձ» հասկացությունը:
Հղումներ	https://www.cba.am/Storage/EN/regulations/AML_CFT_Law_eng.pdf

4. Իրական շահառուների թափանցիկությունը

Ցուցանիշ	4.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Որքա՞ն հստակորեն է երկրի օրենսդրությամբ սահմանվում «իրական սեփականատեր» հասկացությունը:
Բալային գնահատական	● 1. Իրական շահառուն ֆիզիկական անձ է, որի անունից կամ օգտին հաճախորդն իրականում գործում է, և (կամ) որն իրականում վերահսկում է հաճախորդին կամ այն անձին, որի անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը իրականացվում է և (կամ) որին պատկանում է իրավաբանական անձ հանդիսացող հաճախորդը կամ այն անձը, որի անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունն իրականացվում է:
Պատասխան	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվում է «իրական սեփականատեր» հասկացությունը: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետի համաձայն՝ «իրական սեփականատերը» ֆիզիկական անձ է, որի անունից կամ օգտին հաճախորդն իրականում գործում է, և (կամ) որն իրականում վերահսկում է հաճախորդին կամ այն անձին, որի անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը իրականացվում է և (կամ) որին պատկանում է իրավաբանական անձ հանդիսացող հաճախորդը կամ այն անձը, որի անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունն իրականացվում է: Իրավաբանական անձի մասով իրական շահառու է համարվում նաև այն ֆիզիկական անձը, որը փաստացի (իրական) հսկողություն է իրականացնում իրավաբանական անձի կամ գործարքի կամ գործարար հարաբերության նկատմամբ, և (կամ) որի օգտին իրականացվում է գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը: Իրավաբանական

	<p>անձի իրական շահառու կարող է համարվել նաև այն ֆիզիկական անձը, որը՝</p> <p>ա. քվեարկելու իրավունքով տիրապետում է տվյալ իրավաբանական անձի՝ ձայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի (բաժնեմասերի, փայտի, այսուհետ՝ բաժնետոմս) քսան և ավելի տոկոսին (բացառությամբ «Արժեթղթերի շուկայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի իմաստով հաշվետու թողարկողների) կամ իր մասնակցության ուժով կամ իրավաբանական անձի հետ կնքված պայմանագրին համապատասխան հնարավորություն ունի կանխորոշելու դրա որոշումները կամ</p> <p>բ. հանդիսանում է տվյալ իրավաբանական անձի կառավարման և (կամ) ղեկավար մարմնի անդամ կամ</p> <p>գ. գործում է տվյալ իրավաբանական անձի հետ համաձայնեցված՝ ելնելով ընդհանուր տնտեսական շահերից:</p>
Հղումներ	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	4.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով ֆինանսական հաստատություններից պահանջվում է ունենալ ընթացակարգեր, որոնցով հաճախորդի հետ գործարար հարաբերություն հաստատելիս կպարզվի(կպարզվեն) իրական սեփականատեր(եր)ը:
Բալային գնահատական	<p>● 1. Այո, ֆինանսական հաստատությունները միշտ պարտավոր են գործարար հարաբերություն հաստատելիս պարզել իրենց հաճախորդի իրական սեփականատերերին:</p>
Պատասխան	<p>«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, մի կողմից, նախատեսվում է, որ «հաշվետվություն տրամադրող անձը պետք է հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրություն իրականացնի, երբ՝</p> <p>1) հաստատվում է գործարար հարաբերություն.</p> <p>2) կատարվում է միանգամյա գործարք (փոխկապակցված միանգամյա գործարքներ), այդ թվում՝ ներպետական կամ միջազգային դրամական փոխանցում, որի գումարը հավասար է կամ գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկը, եթե խստացնող այլ դրույթ սահմանված չէ օրենսդրությամբ.</p> <p>3) կասկածներ են առաջանում հաճախորդի նույնականացմանը վերաբերող՝ նախկինում ձեռք բերված տեղեկությունների (ներառյալ՝ փաստաթղթերի) հավաստիության կամ ամբողջականության վերաբերյալ.</p> <p>4) կասկածներ են առաջանում փողերի լվացման կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման վերաբերյալ»:</p>

	<p>Մյուս կողմից՝ նույն օրենքի 3-րդ հոդվածի 12-րդ մասում «գործարար հարաբերությունը» սահմանվում է որպես հաշվետվություն տրամադրող անձի կողմից հաճախորդին մատուցվող պարբերական ծառայություններ, որոնք չեն սահմանափակվում մեկ կամ մի քանի միանգամյա գործարքներով: Գործարար հարաբերությունը չի ներառում հաշվետվություն տրամադրող անձի այն գործունեությունը, որի շրջանակներում հաշվետվություն տրամադրող անձը սեփական կարիքների համար իրականացնում է տվյալ տեսակի հաշվետվություն տրամադրող անձանց համար օրենքով սահմանված գործունեությունից տարբեր այլ գործունեություն:</p> <p>16-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսվում է. «Հաշվետվություն տրամադրող անձը պետք է պարզի, թե արդյոք հաճախորդը հանդես է գալիս իր կամ այլ անձի անունից և (կամ) օգտին: Հաշվետվություն տրամադրող անձը պետք է՝</p> <p>1) պարզի լիազորված անձի առկայությունը և առկայության դեպքում, սույն հոդվածի 1-4-րդ և 8-րդ մասերին համապատասխան, նույնականացնի լիազորված անձին, ստուգի նրա ինքնությունը և հաճախորդի անունից հանդես գալու նրա լիազորությունը.</p> <p>2) պարզի իրական շահառուի առկայությունը և առկայության դեպքում, սույն հոդվածի 1-4-րդ և 8-րդ մասերին համապատասխան, նույնականացնի իրական շահառուին ու ստուգի նրա ինքնությունը»:</p>
Ջրումներ	https://www.cba.am/Storage/EN/regulations/AML_CFT_Law_eng.pdf

Ցուցանիշ	4.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքում նշվո՞ւմ է, թե որ իրավասու մարմինները (օրինակ՝ ֆինանսական հետախուզության մարմինը, հարկային մարմինները, դատախազությունը, հակակոռուպցիոն մարմինները և այլն) կարող են ստանալ իրական սեփականատերերի վերաբերյալ տեղեկություններ:
Բալային գնահատական	<ul style="list-style-type: none"> ● 1. Այո, օրենքում նշվում է, որ բոլոր իրավապահ մարմինները, հարկային մարմինները և ֆինանսական հետախուզության մարմինը պետք է իրավունք ունենան ստանալ իրական սեփականատերերի վերաբերյալ տեղեկություններ:
Պատասխան	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով կարգավորվում են լիազոր մարմնի (Կենտրոնական բանկի ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնի) փոխհարաբերություններն այլ մարմինների հետ: Իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկություններ ստանալու իրավունքը նշված չէ: Այնուամենայնիվ, հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսվում է հետևյալը. « <i>Ջրեական հետապնդման մարմինների հարցման հիման վրա լիազոր մարմինը</i>

տրամադրում է իր տրամադրության տակ առկա, այդ թվում՝ օրենքով սահմանված գաղտնիք հանդիսացող տեղեկություններ, եթե հարցումը պարունակում է բավարար հիմնավորում փողերի լվացման կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման կասկածի կամ դեպքի վերաբերյալ: Այդպիսի տեղեկությունները տրամադրվում են 10-օրյա ժամկետում, եթե հարցման մեջ այլ ժամկետ նշված չէ, կամ լիազոր մարմնի հիմնավորված կարծիքով անհրաժեշտ չէ ավելի երկար ժամկետ՝ հարցմանը պատասխանելու համար»:

Նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսվում է, որ «փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի արդյունավետ իրականացման նպատակով լիազոր մարմինը սույն օրենքով նախատեսված կարգով և սահմաններում համագործակցում է այլ մարմինների, ներառյալ՝ վերահսկող ու քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների հետ՝ կնքելով երկկողմ համաձայնագրեր կամ առանց դրանց»: Դա ներառում է նաև հարկային մարմիններին, քանի որ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ հարկային մարմիններին է վերապահված որոշակի տեսակի գործերով քննությունը: Դա նշանակում է երկու բան. առաջին՝ ֆինանսական հետախուզության մարմինը (ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնը) տեղեկությունների տիրապետողն է, և երկրորդ՝ իրավասու բոլոր մարմինները կարող են դիմել և ստանալ համապատասխան տեղեկություններ:

Բացի դրանից, հարկ է նշել, որ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրը նույնպես հավաքում է տեղեկություններ իրական սեփականատերերի մասին: «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի համաձայն, 20 միլիոն դրամը գերազանցելու դեպքում առևտրային կազմակերպությունների կանոնադրական կապիտալում (բաժնեհավաք կապիտալում և այլն) բաժնի (մասնակցության) օտարման (ձեռք բերելու) կամ կանոնադրական կապիտալի (բաժնեհավաք կապիտալի և այլն) ձևավորման կամ փոփոխության դեպքում առևտրային կազմակերպությունը ներկայացնում է իրական շահառուի մասին հայտարարագիր, այսինքն՝ ներդրողի կամ գործարքի մասնակցի անձնական տվյալները, իսկ եթե այն իրավաբանական անձ է, ապա՝ իրավաբանական անձի անվանումը, գտնվելու վայրը, պետական գրանցման համարը, հարկ վճարողի հաշվառման համարը: Բացի դրանից, առևտրային կազմակերպության մասնակիցների, կանոնադրական կապիտալի կամ պետական գրանցման փոփոխության դեպքում վերջինս պարտավոր է կրկին հայտարարագիր ներկայացնել պետական ռեգիստր, որը պարտավոր է ծանուցել կենտրոնական բանկին, եթե

	պարզում է, որ ներկայացված հայտարարագիրը կեղծ է կամ ոչ լիարժեք:
Հղումներ	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	4.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Տեղեկատվության ի՞նչ աղբյուրներից կարող են օգտվել իրավասու մարմինները՝ իրական սեփականատիրոջ մասին տվյալներ պարզելու նպատակով:
Բալային գնահատական	● 1. Տեղեկատվությունը հասանելի է իրական սեփականատերերին վերաբերող կենտրոնացված ռեգիստրի/ընկերությունների ռեգիստրի միջոցով:
Պատասխան	Ինչպես նշվեց նախորդ հարցի վերաբերյալ, լիազոր մարմինը (ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնը) համագործակցում է այլ մարմինների հետ: Այսպես, իրավասու մարմինները (օրինակ՝ իրավապահ մարմինները) իրենց բոլոր տեղեկատվական հարցումները ներկայացնում են կենտրոնական բանկի այս ստորաբաժանմանը: Հարցում կատարող մարմինների կողմից տրամադրվող տեղեկատվության շրջանակը հիմնված է փողերի լվացման կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման կասկածի հիմնավորման վրա: Բացի դրանից, հարկ է նշել, որ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրը հասանելի է պետական մարմիններին:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	4.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Պետական ո՞ր մարմինն է վերահսկում/վարում ընկերությունների ռեգիստրը:
Պատասխան	Ընկերությունների ռեգիստրը վարում է Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալությունը:
Հղումներ	www.e-register.am

Ցուցանիշ	4.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրական շահառուների վերաբերյալ ի՞նչ տեղեկություններ են գրառվում ընկերությունների ռեգիստրում:
Բալային գնահատական	● 0.75. Տեղեկությունները մասնակիորեն են գրառվում:
Պատասխան	<p>Ինչպես նշվեց, որոշ դեպքերում, «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի համաձայն, սահմանված են որոշակի տվյալներ, որոնք պետք է ներառվեն հայտարարագրի մեջ, մասնավորապես.</p> <p>1) կանոնադրական կապիտալում ներդրում կատարող մասնակցի, լիազորված անձի, իրական շահառուի տվյալները, ներառյալ՝</p> <p>ա. ֆիզիկական անձ կամ անհատ ձեռնարկատեր հաշվառված անձ համարվող մասնակցի, լիազորված անձի, իրական շահառուի համար՝ անունը, ազգանունը, բնակության, հաշվառման վայրը, ծննդյան թվականը, ամիսը, ամսաթիվը, քաղաքացիությունը, անձը հաստատող փաստաթղթի սերիան, համարը և տրամադրման տարին, ամիսը, ամսաթիվը, սոցիալական քարտի համարը կամ նշում անձի՝ սոցիալական քարտից հրաժարվելու մասին, և համապատասխան տեղեկանքի համարը, անհատ ձեռնարկատիրոջ պետական հաշվառման համարը և անհատ ձեռնարկատիրոջ հարկ վճարողի հաշվառման համարը,</p> <p>բ. իրավաբանական անձ համարվող մասնակցի, լիազորված անձի, իրական շահառուի համար՝ անվանումը, գտնվելու վայրը, պետական գրանցման համարը, հարկ վճարողի հաշվառման համարը.</p> <p>2) ներդրման չափը.</p> <p>3) ներդրման արդյունքում կանոնադրական կապիտալի չափը.</p> <p>4) ներդրումը կատարելու ամսաթիվը.</p> <p>5) կասկածելի ներդրումների դեպքում՝ կասկածելի համարելու հիմքը, չափանիշը և դրանց նկարագրությունը:</p>
Հղումներ	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	4.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրական շահառուների վերաբերյալ ի՞նչ տեղեկություններ են հասանելի դառնում հանրությանը:
Բալային գնահատական	● 0. Որևէ տեղեկություն չի հրապարակվում, կամ հասանելի տեղեկությունները բավարար չեն ուղղակի կամ իրական սեփականատերերին պարզելու համար:

Պատասխան	Որևէ տեղեկություն հասանելի չի դառնում հանրությանը:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	4.8
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով պահանջվում է, արդյոք, որ իրավաբանական անձինք թարմացնեն իրական սեփականատերերի, բաժնետերերի կամ տնօրենների վերաբերյալ ընկերությունների ռեգիստրում գրանցված տեղեկությունները:
Բալային գնահատական	● 0.25. Այո, սակայն օրենքում չի նշվում որոշակի ժամկետ:
Պատասխան	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Իրավաբանական անձը պարտավոր է պետական գրանցման, կանոնադրական կապիտալի կամ մասնակիցների կազմի փոփոխվելու դեպքում «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով գործակալություններ կայացնել իրավաբանական անձի իրական սեփականատերերի վերաբերյալ հայտարարություն»: Բացի դրանից, եթե կանոնադրական կապիտալը հասնում է 20 միլիոն դրամի, նա կրկին պարտավոր է ներկայացնել հայտարարագիր իրական սեփականատերերի մասին: Հայտարարագիր ներկայացնելու ժամկետը կանոնակարգված է «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որում նշվում է, որ ժամկետը սահմանվում է լիազոր մարմնի կողմից:
Հղումներ	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	4.9
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ ռեգիստր, որը տեղեկություններ է հավաքում թրաստերի (հավատարմագրման) վերաբերյալ:
Բալային գնահատական	● 0.5. Այո, կա թրաստերի (հավատարմագրման) ռեգիստր, սակայն հանրությանը հասանելի տեղեկությունները բավարար չեն շահառուներին/իրական սեփականատերերին պարզելու համար:
Պատասխան	Թրաստի իրավաբանական ձևը, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն՝ սահմանափակ (վստահության վրա հիմնված) ընկերակցությունն է: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 90-

	<p>րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, «վստահության վրա հիմնված ընկերակցություն է համարվում այն ընկերակցությունը, որում ընկերակցության անունից ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացնող և իրենց գույքով ընկերակցության պարտավորությունների համար պատասխանատվություն կրող մասնակիցների (լիակատար ընկերներ) հետ միասին կան մեկ կամ մի քանի մասնակից ավանդատուներ, որոնք իրենց ներդրած ավանդների գումարների սահմաններում կրում են ընկերակցության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկը և չեն մասնակցում ընկերակցության իրականացրած ձեռնարկատիրական գործունեությանը»:</p> <p>«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նախատեսվում են իրավաբանական անձերի որոշ ձևեր: Գրանցման առանձնահատկությունները կարգավորվում են այլ իրավական ակտերով: Դրանք են՝ բանկերը, վարկային կազմակերպությունները, ներդրումային ընկերությունները, կորպորատիվ ներդրումային ֆոնդերը, ներդրումային ֆոնդի կառավարիչները, կարգավորվող շուկայի օպերատորները, արժեթղթավորման հիմնադրամները, կենտրոնական դեպոզիտարիան, ինչպես նաև ապահովագրական ընկերությունները, վերաապահովագրական ընկերությունները և ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրություն իրականացնող ապահովագրական ընկերությունները, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչները և նշված կազմակերպությունների մասնաճյուղերը և ներկայացուցչությունները, հիմնարկները և վերոհիշյալ կազմակերպություններին համանման օտարերկրյա ընկերությունների մասնաճյուղերը և ներկայացուցչությունները: Նույնը վերաբերում է պայմանագրի վրա հիմնված ներդրումային հիմնադրամներին: Ինչպես պարզ է դառնում վերոգրյալից, ցանկը չի ներառում «սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություններին»: Բացի դրանից, www.e-register.am կայքէջում ընկերություններին կարելի է որոնել նաև ըստ իրավաբանական կառուցվածքի՝ ընտրելով «սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություններ» ձևը:</p> <p>0.5 բալային գնահականը պայմանավորված է այն փաստով, որ իրավաբանական անձանց վերաբերող բոլոր տեղեկությունները և տվյալները հասանելի չեն անվճար հիմունքներով. անհրաժեշտ է վճարել 3,000 դրամի պետական տուրք:</p>
Հղումներ	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման,

	իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք
--	--

Ցուցանիշ	4.10
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ բալային գնահատական է ստացել երկիրը «Բաց ընկերությունների տվյալների համաթվով» (Open Company Data Index), որը պատրաստվում է «Open Corporates» կազմակերպության կողմից: http://registries.opencorporates.com
Պատասխան	Հայաստանը 100 հնարավորից 25 միավոր է ստացել «Բաց ընկերությունների տվյալների համաթվով» (Open Company Data Index, 2012 թվական), որը ցածր արդյունք է: Համաթվով պետությունները գնահատվում են ըստ հետևյալ 6 ցուցանիշների. ընկերությունների վերաբերյալ հիմնական տվյալները՝ որոնման հնարավորությամբ, լիցենզավորում, տվյալների ներբեռնման հնարավորությունը կամ բաց աղբյուրի միջոցով հասանելիությունը, տնօրենների վերաբերյալ տվյալների հանրային հասանելիությունը, տարեկան հաշվետվությունները, բաժնետերերի վերաբերյալ տվյալները: Հայաստանը առաջին բաղադրիչի համար (ընկերությունների վերաբերյալ հիմնական տվյալներ՝ որոնման հնարավորությամբ), ստացել է հնարավոր 20-ից 20 միավոր, ինչը նշանակում է, որ կազմակերպությունների մասին հիմնական տվյալները հասանելի են: Երկրորդ բաղադրիչի համար (լիցենզավորում) ստացել է հնարավոր 30-ից 5 միավոր, որը նշանակում է, որ չկա լիցենզավորում: Ընկերությունների թափանցիկության վիճակը չի փոխվել 2012 թվականից ի վեր:
Հղումներ	http://registries.opencorporates.com

Ցուցանիշ	4.11
Ցուցանիշի հարց(եր)	Որքա՞ն բարձր է ընկերությունների ռեգիստրի թափանցիկության մակարդակը գործնականում:
Պատասխան	Իրավաբանական անձանց ռեգիստրը հասանելի է հետևյալ հասցեով. www.e-register.am : Այնտեղ կարելի է որոնում կատարել այնպիսի չափանիշներով, ինչպիսիք են ընկերության անվանումը, գործադիր ղեկավարների և ընկերության հիմնադիրների անունները: Ռեգիստրի անվճար տարբերակում հասանելի են միայն իրավաբանական անձանց հիմնադիրների անունները: Լրացուցիչ տեղեկությունների համար անհրաժեշտ է վճարել 3,000 դրամ (մոտ 5 եվրո): Ինչպես նշվեց, ռեգիստրը չի պարունակում որևէ

	<p>տեղեկությունն իրական սեփականատիրոջ վերաբերյալ:</p> <p>Հարկ է նշել, որ ռեգիստրը չի պարունակում տեղեկություններ բաց կամ փակ բաժնետիրական ընկերությունների մասին:</p> <p>Ընկերությունների տարեկան հաշվետվությունները և այլ փաստաթղթերը տրամադրելու պարտադիր պահանջ չկա: Գրանցումը պահանջվում է, որպեսզի կազմակերպությունն օրինական կարգավիճակ և/կամ երկրում գործելու իրավունք ունենա:</p>
Հղումներ	www.e-register.am

Ցուցանիշ	4.12
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարում եղե՞լ են զարգացումներ, որոնք վկայում են կորպորացիաների կամ այլ իրավաբանական անձանց թափանցիկության բարելավման կամ վատթարացման մասին:
Պատասխան	Վերջին 2 տարում տեղի ունեցած հիմնական զարգացումը կապված է «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի հետ (փոփոխված 17.11.16թ.), որով իրավաբանական անձանց համար սահմանվել է իրական սեփականատերերի մասին հաշվետվություն ներկայացնելու պահանջ:
Հղումներ	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք

5. Գողացված ակտիվների վերադարձը

Ցուցանիշ	5.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրն ունի՞ր ակտիվների վերադարձի որոշակի քաղաքականություն:
Բալային գնահատական	● 1. Գոյություն ունի ակտիվների վերադարձի համապարփակ քաղաքականություն:
Պատասխան	Ակտիվների վերադարձի քաղաքականության հիմնական դրույթները Հայաստանում կարելի է գտնել ՀՀ քրեական օրենսգրքում և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ «ակտիվների վերադարձը» անօրինական ճանապարհով ստացված միջոցները գտնելու, սառեցնելու, բռնագրավելու և իրենց ծագման երկիր վերադարձնելու գործընթացն է:
	Այնուամենայնիվ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում չկա

գեթ մեկ դրույթ, որը պաշտոնապես սվիրված լինի հենց «ակտիվների վերադարձին»: Փոխարենը, ընդհանուր դրույթներ կան ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 54 և 54¹ գլուխներում («Քրեական գործերով իրավական օգնությունը միջազգային պայմանագրերին համապատասխան» և «Քրեական գործերով իրավական օգնությունը միջազգային պայմանագրերի բացակայության դեպքում»):

Իրավական դաշտի սկզբունքն այն է, որ եթե կա որևէ պետության հետ ստորագրված միջազգային պայմանագիր, ապա հարցումներն ուղարկվում են պետության իրավապահ մարմին (կամ այլ մարմիններին)՝ Հայաստանի և տվյալ պետության միջև ստորագրված պայմանագրին համապատասխան: Եթե գործը մինչդասական փուլում է, ապա հիմնական համակարգողը ՀՀ գլխավոր դատախազությունն է, իսկ եթե գործը դատական փուլում է, ապա հիմնական համակարգողը ՀՀ արդարադատության նախարարությունն է: Համակարգողն այս պարագայում այն կառույցն է, որի միջոցով ուղարկվում են դատավարական գործողություններ կատարելու խնդրագրերը:

Իրավակարգավորման անկյունաքարը «դատավարական գործողություն» հասկացությունն է, որը սահմանվում է որպես «գործի վարույթի ընթացքում կատարվող և սույն օրենսգրքով նախատեսված գործողություններ» (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, հոդված 6): Դա ներառում է քրեական գործ բացելու մասին որոշում կայացնելու պահից հետո կատարված բոլոր գործողությունները, քանի որ «գործի վարույթ» հասկացությունը սկիզբ է առնում քրեական գործ բացելու մասին որոշումը կայացնելու պահից և ներառում է գործի ընթացքում կատարված դատավարական գործողությունները և կայացված որոշումները (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, հոդված 6):

Գույքի վերադարձի մյուս հասկացությունները՝ «բռնագրավումը» և «բռնագանձումը», նախատեսված են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 55 և 103.1 հոդվածներով, իսկ «գույքի վրա կալանք դնելը»՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 233 հոդվածով: Բացի դրանից, «իրեղեն ապացույցների» ճակատագիրը կարգավորվում է նույն օրենսգրքի 119-րդ հոդվածով:

Այսպիսով, Քրեական օրենսգիրքը և Քրեական դատավարության օրենսգիրքը համապարփակ ձևով ամրագրում են ակտիվների վերադարձի համար անհրաժեշտ գործիքակազմը: Այս առումով հարկ է նշել, որ միջազգային պայմանագրի բացակայության դեպքում Քրեական դատավարության օրենսգիրքը չի նախատեսում որևէ սահմանափակում օտար պետություն ուղարկվող խնդրանքի

	<p>շրջանակի առումով, քանի որ այն նախատեսում է, որ խնդրանքի մեջ պետք է նշված լինի այն «դատավարական գործողությունը», որը ենթակա է կատարման (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 483 հոդված, մաս 2): Դա նշանակում է, որ խնդրանքների շրջանակը կարող է բավական լայն լինել: Այնուամենայնիվ, Հայաստանի օրենսդրությամբ նախատեսված չէ գույքի/ակտիվների բռնագրավումը՝ նախքան դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած որոշման կայացումը:</p> <p>Բացի դրանից, պետական պաշտոնատար անձանց կամ քաղաքական գործիչների կողմից չեն եղել հատուկ ելույթներ տվյալ ժամանակահատվածում: Ավելին, հանրային դաշտում չեն հայտնաբերվել տվյալներ առ այն, որ որոշակի ռեսուրսներ են ուղղվում «ակտիվները վերադարձնելու» գործին:</p>
Հղումներ	<p>https://www.baselgovernance.org/theme/icar</p> <p>ՀՀ քրեական օրենսգիրք</p> <p>ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք</p>

Ցուցանիշ	5.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Երկիրը ստեղծե՞լ է ակտիվների վերադարձի տարաբնույթ մեխանիզմներ՝ ներառյալ. ա) միջոցներ, որոնք թույլ կտան առգրավել և բռնագրավել փողերի լվացման հասույթը՝ չպահանջելով քրեական գործով կայացված մեղադրական դատավճիռ (բռնագրավում առանց մեղադրական դատավճռի), բ) քաղաքականություն, որի համաձայն իրավախախտողը պարտավոր է հիմնավորել, որ գույքը ձեռք է բերվել օրինական ճանապարհով և գ) բռնագրավման/բռնագանձման օտարերկրյա՝ առանց մեղադրական դատավճռի կայացված որոշումների ճանաչումը/կատարումը:</p>
Բալային գնահատական	<p>● 0.25. Վերոհիշյալ մեխանիզմներից մեկն ընդունվել է:</p>
Պատասխան	<p>Ինչ վերաբերում է առգրավում և բռնագրավում թույլ տվող միջոցներին, ապա իրավիճակը հետևյալն է.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Բռնագրավումը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ անձը մեղավոր է ճանաչվել դատարանի կողմից (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, հոդված 55, մաս 1): 2. Առգրավումը կարող է կիրառվել կասկածյալի և մեղադրյալի նկատմամբ (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, հոդված 232, մաս 2): <p>Հայաստանում չկա քաղաքականություն, որի համաձայն՝ իրավախախտողը պարտավոր է հիմնավորել, որ գույքը ձեռք է բերվել օրինական ճանապարհով: Թեպետ Քրեական օրենսգրքում ներդրվել է «ապօրինի հարստացումը», այն վերաբերում է միայն</p>

	<p>բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, և ապացուցման բեռը չի տեղափոխվել մեղադրյալի վրա: Հետևանքն այն է, որ չնայած ապօրինի հարստացման քրեականացմանը, չբացատրված հարստության նորմը չի կարող արդյունավետ կերպով օգտագործվել նախորդող որևէ հանցագործությունն ապացուցելու համար, որի միջոցով կարող է ձևավորված լինել այդ հարստությունը:</p> <p>Բռնագրավման/բռնագանձման օտարերկրյա՝ առանց մեղադրական դատավճռի կայացված որոշումների ճանաչումը/կատարումը կարգավորվում է երկու ձևով.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Եթե գոյություն ունի միջազգային պայմանագիր, ապա այն կարգավորվում է այդ պայմանագրի համաձայն: 2. Եթե գոյություն չունի միջազգային պայմանագիր, ապա իրավական օգնությունը (ներառյալ՝ բռնագրավման/բռնագանձման օտարերկրյա որոշման կատարումը) տեղի է ունենում փոխադարձության հիմքով, որը երկու պետությունները համաձայնեցնում են դիվանագիտական խողովակներով (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, հոդված 482): <p>Հարկ է նշել, որ ինդրանքի կատարումը կարող է մերժվել, եթե դրա կատարումը կարող է վնասել Հայաստանի Հանրապետության անկախությունը, սահմանադրական կարգը, ինքնիշխանությունը կամ անվտանգությունը կամ հակասում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, հոդված 484, մաս 2, կետ 2):</p>
Հղումներ	<p>ՀՀ քրեական օրենսգիրք</p> <p>ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք</p>

Ցուցանիշ	5.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրը ստեղծե՞լ է ակտիվների վերադարձի մասնագիտացված թիմ կամ ստորաբաժանում:
Բալային գնահատական	<p>● 0.25. Գոյություն ունի թիմ, ստորաբաժանում կամ գործակալություն, որը մասնագիտանում է ակտիվների վերադարձի ուղղությամբ, սակայն իրավական դաշտը չի նախատեսում բավարար քաղաքական անկախություն և ռեսուրսներ այդ մարմնի համար:</p>
Պատասխան	<p>Գոյություն չունի ակտիվների վերադարձի մասնագիտացված ստորաբաժանում: Ակտիվների վերադարձի գործառույթները կատարում են Գլխավոր դատախազության միջազգային իրավական համագործակցության վարչությունը և Արդարադատության նախարարության միջազգային իրավական</p>

	<p>համագործակցության վարչությունը: Երկուսն էլ կառուցվածքային ստորաբաժանումներ են համապատասխան հիմնարկների կազմում և չունեն անկախ բյուջե:</p> <p>Նշված են այս 2 սուբյեկտը, քանի որ նրանք համագործակցում են օտարերկրյա համապատասխան կառույցների հետ՝ կախված վարույթի փուլից (մինչդատական կամ դատական քննության): Եթե մինչդատական փուլում է, ապա պատասխանատուն Գլխավոր դատախազությունն է, իսկ եթե դատական քննության փուլում է, ապա պատասխանատու մարմինն Արդարադատության նախարարությունն է: Ինչ վերաբերում է ներպետական խնդիրներին (գույքի ներպետական վերադարձը), ապա գոյություն ունի Դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայություն, որն Արդարադատության նախարարության ենթակայությամբ գործող ծառայություն է:</p>
Չղումներ	<p>http://www.prosecutor.am/am/%D4%BF%D5%A1%D5%BC%D5%B8%D6%82%D6%81%D5%BE%D5%A1%D5%AE%D6%84-%D5%A4%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5%AD%D5%A1%D5%A6%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6/</p> <p>http://moj.am/structures/view/structure/1</p> <p>http://moj.am/structures/view/structure/16</p>

Ցուցանիշ	5.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գույքի վերադարձն ապահովելու քաղաքական ուժեղ կամքի առկայությունը հաստատող փաստեր կա՞ն:
Պատասխան	Կառավարությունը և երկրի քաղաքական առաջնորդներն այս խնդրի նկատմամբ որևէ հետաքրքրություն չեն ցուցաբերել՝ բացառությամբ երկրի ընդդիմության: Խորհրդարանի ընդդիմադիր «ԵԼԶ» խմբակցության ղեկավարը՝ Նիկոլ Փաշինյանը, ով հետագայում վարչապետ դարձավ, բազմիցս նշել է, որ յուրաքանչյուր տարի միլիոնավոր դոլարներ են ապօրինաբար դուրս հանվում երկրից: Նույն մեղադրանքը հնչեցրել է նախկին պատգամավոր Արամ Մանուկյանը:
Չղումներ	https://www.youtube.com/watch?v=a3SjVHY9ow8&t=1251s

Ցուցանիշ	5.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրն ակտիվորեն մասնակցո՞ւմ է գույքի վերադարձի խնդիրներով զբաղվող միջազգային համագործակցության ցանցերին:
Պատասխան	Հայաստանը մասնակցում է Գույքի վերադարձի միջկառավարական բաց աշխատանքային խմբին (ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի շրջանակում), Էգմոնտ խմբին և ՄԱՆԻՎԱԼ-ին: Հայաստանը դիտորդի կարգավիճակ ունի Ֆինանսական գործողությունների աշխատանքային խմբի (FATF) Եվրասիական

	<p>խմբում:</p> <p>Ինչպես նշվեց, փոխադարձ իրավական օգնության ստորաբաժանումներ գոյություն ունեն Արդարադատության նախարարությունում և Գլխավոր դատախազությունում: Չկան հանրությանը հասանելի տեղեկություններ համակարգողների մասին, ովքեր նաև զբաղվում են գույքի վերադարձի հարցերով, քանի որ ինդիքը գտնվում է սրանց իրավասության ներքո:</p> <p>Ինչ վերաբերում է հարցումներին պատասխանելու կարողությունն ավելացնելու ուղղությամբ գործադրվող ջանքերին, ապա հասանելի տեղեկություններ չկան: Բացի դրանից, չկան տեղեկություններ իրավասու մարմինների կողմից «ինքնաբուխ» բացահայտումը (որը կնպաստեր միջազգային ջանքերին) խրախուսելու ջանքերի մասին, ինչպես նաև՝ զարգացող պետություններին տեխնիկական աջակցություն ցուցաբերելու մասին:</p>
Յղումներ	<p>https://eqmontgroup.org/en/content/armenia-financial-monitoring-center</p> <p>http://www.fatf-gafi.org/pages/moneyval.html</p> <p>http://www.fatf-gafi.org/pages/eurasiangroupeag.html</p>

Ցուցանիշ	5.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Չրապարակված տվյալներ կա՞ն վերջին երկու տարում երկրի մասնակցությամբ տեղի ունեցած՝ ակտիվների վերադարձի գործերի վերաբերյալ:</p> <p>ա. Չրապարակված տվյալներ կա՞ն իրավապահ մարմինների կողմից սեփական նախաձեռնությամբ իրականացված գործողությունների մասին: Տվյալներ կա՞ն այլ պետությունների շահագրգիռ կառույցների հետ կոռուպցիայի եկամուտների մասին տեղեկատվությունը սեփական նախաձեռնությամբ փոխանակելու դեպքերի վերաբերյալ:</p> <p>բ. Համարժեք թափանցիկություն և հաշվետվողականություն ապահովվե՞լ է ակտիվների բռնագրավման և դրանց վերադարձի առնչությամբ:</p>
Պատասխան	<p>Հայաստանում վերջին տարիներին տեղեկություններ չկան ակտիվները ծագման պետությանը վերադարձնելու դեպքերի մասին: Իրավապահ մարմինների կողմից սեփական նախաձեռնությամբ իրականացված գործողությունների կամ սեփական նախաձեռնությամբ փոխանակված տեղեկությունների հայտնի դեպքեր չկան: Վերջին տարիներին չեն եղել ակտիվները բռնագրավելու և դրանց վերադարձի դեպքեր: Ուստի, թափանցիկության և հաշվետվողականության մասին հարցը կիրառելի չէ: Եղել է միայն մեկ դեպք, երբ «Պանամայի փաստաթղթերում» նրա անունն ի հայտ գալուց հետո քրեական գործ էր հարուցվել Միհրան Պողոսյանի նկատմամբ, ով Դատական</p>

	<p>ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության ղեկավարն էր:</p> <p>Մ.Պողոսյանը հրապարակավ մեղադրվում էր Պանամայում գտնվող օֆշորային հաշիվներում մեծածավալ եկամուտներ թաքցնելու մեջ¹⁶: Երբ սկանդալը սկիզբ առավ, նա հրաժարական տվեց պաշտոնից, և հարուցվեց քրեական գործ: Այնուամենայնիվ, կարճ ժամանակ անց իրավապահ մարմինը փակեց գործն այն հիմքով, որ չունի մեղքի ապացույցներ՝ հաշվի առնելով, որ համապատասխան հարցում էին ուղարկել Շվեյցարիայի իշխանություններին, սակայն չէին ստացել որևէ պատասխան: Իրականում, ինչպես հետագայում պարզաբանեցին շվեյցարացիները, Հայաստանի իրավապահ մարմինն ուղարկել էր անվավեր հարցում,¹⁷ որը գրեթե անհնար էր դարձրել Շվեյցարիայի իշխանությունների կողմից արդյունավետ համագործակցությունը: Ավելի ուշ, մոտ մեկ տարի անց, 2017 թվականի վիճահարույց ընտրությունների արդյունքում Մ.Պողոսյանն Ազգային ժողովի պատգամավոր ընտրվեց իշխող՝ Հայաստանի հանրապետական կուսակցության ցուցակով:</p>
Հղումներ	<p>https://www.occrp.org/en/daily/6012-armenia-ends-probe-into-mihran-poghosan-s-panama-papers-scandal-for-lack-of-evidence</p> <p>http://hetq.am/eng/news/76256/swiss-ambassador-to-armenia-reaffirms-that-armenian-law-enforcement-botched-request-for-legal-aid-in-mihran-poghosyan-investigation.html</p>

6. Պայթարը կազմակերպված հանցավորության դեմ

Ցուցանիշ	6.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ոստիկանության օրինավորության նկատմամբ հանրային վստահության բարձր մակարդակի մասին տվյալներ կա՞ն:
Պատասխան	ԿՀԲ-ի 2016 թվականի տվյալներով՝ Հայաստանում հարցվողների 40%-ը ոստիկանությունը համարել է կոռումպացված կառույց: Վատթարագույն կառույցների շարքում ոստիկանությունը համարվել է 6-րդը՝ զիջելով դատական համակարգին (41%), պատգամավորներին (42%), հարկային աշխատողներին (43%), Նախագահի/վարչապետի աշխատակազմին (44%) և պետական պաշտոնատար անձանց (45%):
Հղումներ	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf

Ցուցանիշ	6.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Տվյալներ կա՞ն, օրինակ, լրատվական հետաքննությունների կամ դատախազության տեղեկանքների տեսքով առ այն, որ կազմակերպված հանցավորությունը ներթափանցել է ոստիկանություն, դատախազություն կամ դատական համակարգ: Եթե ոչ, ապա կա՞ն տվյալներ առ այն, որ կառավարությունը զգոն է

¹⁶ <https://offshoreleaks.icij.org/nodes/12135003>

¹⁷ <https://hetq.am/eng/news/75066/armenia-ends-probe-into-mihran-poghosyans-panama-papers-scandal-for-alleged-lack-of-evidence.html>

	և պատրաստ է այդ ռիսկին:
Պատասխան	<p>Հանցագործների կողմից իրավապահ մարմիններ և դատական համակարգ ներթափանցելու մասին տեղեկություններ չկան:</p> <p>Առցանց լրատվամիջոցների որոնմամբ էական որևէ տեղեկություն չի ստացվել: Այնուամենայնիվ, պետք է նշել, որ որոշ պաշտոնատար անձինք բավական լավ հարաբերություններ ունեն կազմակերպված հանցավորության ներկայացուցիչների հետ և անգամ թույլ են տալիս վերջիններիս դիվանագիտական անձնագիր ունենալ, ինչը, հաշվի առնելով Հայաստանի ավտորիտար կառավարումը, չի կարող տեղի ունենալ առանց Նախագահի իմացության:</p> <p>Մինչ օրս գոյություն ունի խորհրդային շրջանում ձևավորված «քրեական ենթամշակույթը», որում փառաբանվում է պատվի չգրված կանոններով առաջնորդվող մարդկանց գործելակերպը: Մարդկանց և իրավապահ մարմինների շրջանում վախ, բայց նաև որոշ չափավոր հանդուրժողություն կա այդ անձանց նկատմամբ: Հարկ է նշել, որ այդ խմբերն ակտիվ դերակատարում ունեն ընտրությունների ժամանակ՝ իշխող կուսակցությանն աջակցելու հարցում:</p>
Հղումներ	http://armtimes.com/hy/article/112240

Ցուցանիշ	6.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Տվյալներ կա՞ն այն մասին, որ իրավապահ մասնագիտացված ստորաբաժանումներն արդյունավետորեն պայքարում են կազմակերպված հանցավորության դեմ: Այդ մարմիններն ունե՞ն բավարար անկախություն, ռեսուրսներ, կարողություններ և օրինավորության համարժեք մեխանիզմներ, որպեսզի արդյունավետ լինեն:
Պատասխան	<p>Ոստիկանությունն ունի Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչություն, որը ոստիկանության կառուցվածքի մաս է, ուստի՝ կախված է ոստիկանության ղեկավարությունից:</p> <p>Հատուկ քննչական ծառայությունը բավարար անկախություն ունի, որպեսզի իր իրավասությունների շրջանակում պայքարի պաշտոնատար անձանց կողմից կատարված այնպիսի հանցագործությունների դեմ, ինչպիսիք են կազմակերպված հանցավորության դրսևորումները՝ բազմաշերտ կոռուպցիան և ապօրինի հարստացումը:</p>
Հղումներ	http://www.police.am/structure/subdivisions/the-ra-police-central-office.html

7. Չենքի ապօրինի շրջանառությունը

Ցուցանիշ	7.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրը վավերացրե՞լ է Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ ՄԱԿ-ի կոնվենցիան լրացնող՝ «Չրազենի, դրա հիմնամասերի և բաղադրիչների, ինչպես նաև դրա համար նախատեսված ռազմամթերքի անօրինական արտադրության և շրջանառության մասին» արձանագրությունը:
Բալային գնահատական	● 0. Արձանագրությունը չի վավերացվել:
Պատասխան	Հայաստանը չի վավերացրել «Չրազենի, դրա հիմնամասերի և բաղադրիչների, ինչպես նաև դրա համար նախատեսված ռազմամթերքի անօրինական արտադրության և շրջանառության մասին» արձանագրությունը:
Հղումներ	www.arlis.am

Ցուցանիշ	7.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկիրը ստորագրե՞լ և վավերացրե՞լ է Չենքի առևտրի մասին պայմանագիրը:
Բալային գնահատական	● 0. Չենքի առևտրի մասին պայմանագիրը չի ստորագրվել և չի վավերացվել:
Պատասխան	Հայաստանը չի ստորագրել և չի վավերացրել Չենքի առևտրի մասին պայմանագիրը:
Հղումներ	www.arlis.am

Ցուցանիշ	7.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կառավարությունն ունի՞ պատշաճ կերպով վերահսկվող գործընթաց գենքի արտահանման որոշումների կայացման համար, որը համահունչ է միջազգային արձանագրություններին, մասնավորապես՝ «Չենքի առևտրի մասին» պայմանագրին:
Պատասխան	Հայաստանը չի ստորագրել «Չենքի առևտրի մասին» պայմանագիրը: Երկիրը 0 բալ է ստացել ԹԻ-ի՝ կառավարության պաշտպանության համակարգի համաթվի (2015 թ.) 21-րդ հարցի համար. «Արդյո՞ք կառավարությունն ունի գենքի արտահանման առևճվող որոշումների թափանցիկ և արդյունավետ կերպով վերահսկվող գործընթաց՝ համաձայն միջազգային պայմանագրերի (մասնավորապես՝ «Չենքի առևտրի մասին» պայմանագրի)»: Չեկոյցում որպես նման գնահատականի (0 բալ) պատճառ նշվել է այն փաստը, որ Հայաստանը չի ստորագրել «Չենքի առևտրի մասին» պայմանագիրը, և որ թափանցիկության բացակայության պայմաններում անհնար է ստուգել, թե արդյոք պահպանվում են ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված հակակոռուպցիոն դրույթները:
Հղումներ	http://government.defenceindex.org/generate-report.php?country_id=6253

<http://government.defenceindex.org/countries/armenia/>

Ցուցանիշ	7.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն բավարար ռեսուրսներով ապահովված և անկախ կառույցներ պաշտպանության և անվտանգության համակարգում, որոնց գործառույթն օրինավորության ամրապնդումն է և պայթարը կոռուպցիայի դեմ:
Պատասխան	<p>Պաշտպանության նախարարությունում գոյություն ունի Ներքին աուդիտի վարչություն: Այնուամենայնիվ, ԹԻ-ի՝ կառավարության պաշտպանության համակարգի համաթվի 8-րդ հարցի դիմաց նշվել է. «կառույցների արդյունավետությունն, ընդհանուր առմամբ, պարզ չէ»:</p> <p>Նախարարությունն ունի նաև Մարդու իրավունքների և բարեվարքության կենտրոն և Վերահսկողության վարչություն, սակայն դրանց արդյունավետությունը գնահատելու համար չկան բավարար տեղեկություններ:</p> <p>Պետք է նշել, որ 2016 թվականի ապրիլին՝ Ադրբեջանի հետ քառօրյա պատերազմի ընթացքում, կոռուպցիայի բազմաթիվ դեպքեր բացահայտվեցին, որոնք կապված էին, մասնավորապես, վառելիքի և զինամթերքի հափշտակության հետ: Այս կապակցությամբ «Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության՝ «Պետություններն անցումային շրջանում, 2017» (Nations in Transit 2017) զեկույցում նշվում է. <i>«Թեպետ առավել ինտենսիվ կռիվները տևեցին ընդամենը չորս օր, Ադրբեջանի հարձակումը քաղաքական լուրջ հետևանքներ ունեցավ Հայաստանում՝ հարուցելով բանակում կոռուպցիայի դեմ հանրային ցասում և փշրելով երկրի անվտանգությունն ապահովելու՝ Հայաստանի իշխանությունների կարողության նկատմամբ վստահությունը»:</i></p> <p>Տե՛ս նաև թիվ 6.3 հարցին տրված պատասխանը:</p>
Ցիտատներ	<p>http://www.mil.am/hy/structures/8</p> <p>http://www.mil.am/hy/structures/55</p> <p>https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/armenia</p> <p>http://government.defenceindex.org/generate-report.php?country_id=6253</p>

Ցուցանիշ	7.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Որքա՞ն արդյունավետ է վերահսկողությունն ակտիվների օտարման նկատմամբ: Այդ օտարումների և դրանց վաճառքից ստացված հասույթի վերաբերյալ տեղեկությունները թափանցի՞կ են:
Պատասխան	ԹԻ-ի կառավարության պաշտպանության համակարգի համաթվի զեկույցում նշվում է. «Կառավարությունը Պետական գույքի

	<p><i>կառավարման վարչության ներկայացմամբ և համապատասխան գերատեսչության համաձայնությամբ որոշում է ընդունում գույքի օտարման մասին: Գույքի օտարումը կատարվում է ածուրդի, մրցույթի կամ վաճառքի ձևով: Վաճառքի դեպքում կառավարությունը հաստատում է նաև գնորդի անունը և գինը»:</i></p> <p>Նշվել է նաև, որ «գենքի և զինամթերքի պահպանման և օտարման մասին տեղեկություններ չկան: Այդ հարցերի պլանավորումը և իրագործումը կարգավորվում են պաշտպանության նախարարության ներքին հրամաններով»:</p> <p>Ինչ վերաբերում է անկախ վերահսկողությանը, ապա նույն համաթվում նշվում է, որ «գույքի օտարման նկատմամբ անկախ վերահսկողությունն իրականացվում է վերահսկիչ պալատի կողմից: Այնուամենայնիվ, պալատը երբևէ չի հրապարակել գույքի օտարման հաշվետվություններ պաշտպանության նախարարության մասով, որը կասկած է հարուցում նրա արդյունավետության նկատմամբ»:</p> <p>2016 թվականին Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնը վերլուծել է ակտիվների մասնավորեցմանն առնչվող կոռուպցիոն ռիսկերը բանակում: Ուսումնասիրությամբ բացահայտվել է, որ օրենսդրությամբ նախատեսված չեն գնահատման և մասնավորեցման կանոններ ընդհանրապես ակտիվների և, մասնավորապես, զինվորական գույքի մասով, որը ենթադրաբար պարունակում է պետական կամ ծառայողական գաղտնիք: Բանակին առնչվող տեղեկությունների գաղտնիության ռեժիմը շահարկվում է՝ հնարավորություն ընձեռելով կոռումպացված գործարքների համար:</p>
Չդրամներ	<p>http://government.defenceindex.org/generate-report.php?country_id=6253</p> <p>https://transparency.am/files/publications/1468265483-0-227376.pdf</p>

Ցուցանիշ	7.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Ինչպե՞ս եք գնահատում օրինավորության և կոռուպցիայի ռիսկերը՝ կապված մաքսային և սահմանապահ պաշտոնյաների հետ: Մաքսային և սահմանապահ գերատեսչություններն ունեն համարժեք կարողություններ և ռեսուրսներ՝ երկրի տարածք և երկրից դուրս տեղափոխվող ապրանքների նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողություն ապահովելու համար:</p>
Պատասխան	<p>Չանգվածային լրատվամիջոցներում տեղեկություններ չեն հրապարակվել Հայաստանի սահմանի հատմամբ գենքի ապօրինի շրջանառության համար տրված կաշառքի դեպքերի մասին: Մաքսային և սահմանապահ ծառայությունները բավականաչափ հագեցած են ժամանակակից տեխնիկական սարքավորումներով: Թեպետ մաքսային ծառայությունն, ընդհանուր առմամբ,</p>

	համարվում է կոռուպացված, վերջին երեք տարում լրատվամիջոցները տեղեկություններ չեն հրապարակել գեներալ ապօրինի շրջանառությանը նրանց մասնակցության մասին:
Չդրվում	Կիրառելի չէ:

Թիրախ 16.5. Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով

Ցուցանիշ 16.5.1.	Պետական պաշտոնյայի հետ առնվազն մեկ անգամ շփում ունեցած անձանց համամասնությունը, ովքեր կաշառք են տվել պետական պաշտոնյային, կամ այդ պետական պաշտոնյաները նրանցից կաշառք են պահանջել նախորդ 12 ամսում:
Ցուցանիշ 16.5.2.	Պետական պաշտոնյայի հետ առնվազն մեկ անգամ շփում ունեցած բիզնեսների համամասնությունը, որոնք կաշառք են տվել պետական պաշտոնյային, կամ այդ պետական պաշտոնյաները նրանցից կաշառք են պահանջել նախորդ 12 ամսում:

8. Կոռուպցիայի փորձառությունը և ընկալումները

Ցուցանիշ	8.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Չարցվողների քանի՞ տոկոսն է նշում, որ ինքը կամ իր ընտանիքի անդամը ոչ պաշտոնական վճարում է կատարել կամ նվեր է տվել՝ հանրային ծառայությունների հետ առնչություն ունենալիս վերջին 12 ամիսներին՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՐԲ) (կամ համանման ազգային հետազոտությունների) տվյալներով:
Պատասխան	«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՐԲ) 2016 թվականի տվյալներով՝ հարցվողների 24%-ը նշել է, որ իրենք կամ իրենց ընտանիքի անդամը վերջին 12 ամիսների ընթացքում պետական ծառայությունների հետ առնչվելիս կատարել են ոչ պաշտոնական վճարում կամ նվեր են տվել:
Չդրվում	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf

Ցուցանիշ	8.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Չարցվողների քանի՞ տոկոսն է նշում, որ կոռուպցիան կամ կաշառակերությունը երկրի առջև ծառայած և կառավարության կողմից լուծման արժանի կարևորագույն երեք խնդիրներից մեկն է՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՐԲ) տվյալներով:
Պատասխան	«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՐԲ) 2016 թվականի տվյալներով՝ հարցվողների 37%-ը նշում է, որ կոռուպցիան կամ կաշառակերությունը երկրի առջև ծառայած և կառավարության

	կողմից լուծման արժանի կարևորագույն երեք խնդիրներից մեկն է:
Չղումներ	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf

Ցուցանիշ	8.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Չարցվողների քանի՞ տոկոսն է նշում, որ իր կառավարությունը «վատ» է պայթարում կառավարությունում առկա կոռուպցիայի դեմ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՅԲ) տվյալներով:
Պատասխան	Չարցվողների 65%-ը նշում է, որ իր կառավարությունը «վատ» է պայթարում կառավարությունում առկա կոռուպցիայի դեմ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՅԲ) 2016 թվականի տվյալներով:
Չղումներ	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf

Ցուցանիշ	8.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության՝ Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի վերջին՝ 2016 թվականի տվյալներով, երկիրը ___ միավոր է ստացել 0-ից (շատ կոռումպացված) մինչև 100 (շատ մաքուր) միավորների սանդղակով՝ 176 պետությունների շարքում գրավելով ___ հորիզոնականը:
Պատասխան	«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության՝ Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի վերջին՝ 2017 թվականի տվյալներով, երկիրը 35 միավոր է ստացել 0-ից (շատ կոռումպացված) մինչև 100 (շատ մաքուր) միավորների սանդղակով՝ 180 պետությունների շարքում գրավելով 107-րդ հորիզոնականը:
Չղումներ	https://transparency.am/hy/cpi/2017

Ցուցանիշ	8.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Մարդկանց առօրյա կյանքում կոռուպցիայի փորձառությունը վերջին տարիներին ավելացե՞լ է, թե՞ նվազել:
Պատասխան	Վերջին 3 տարիների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ ոչ պաշտոնական վճարումների մասին հայտնող հարցվողների թիվն ավելացել է 6%-ով, իսկ նրանց թիվը, ովքեր համարում են, որ կառավարությունը վատ է աշխատում, ավելացել է 12%-ով: Չետաքրքիր է, որ այն հարցվողների թիվը, ովքեր չեն կարծում, թե մարդկանց մասնակցությունը կոռուպցիայի դեմ պայթարին կարող է որևէ բան փոխել, մնացել է նույնը՝ 63%: Կոռուպցիայի դեմ պայթարում ներգրավվել ցանկացող հարցվողների թիվը 2016 թվականի համեմատ նվազել է 9%-ով՝ կազմելով 34%:
Չղումներ	https://transparency.am/storage/GCB2016_Tables_am.pdf https://transparency.am/storage/GCB2013_Tables_am.pdf

9. Հակակոռուպցիոն համակարգը և ինստիտուտները

Ցուցանիշ	9.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հետևյալ հանցագործություններն արդյո՞ք հստակորեն սահմանված և արգելված են Քրեական օրենսգրքով:
Բալային գնահատական	<p>ա. Ներպետական պաշտոնատար անձանց ակտիվ կաշառքը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի (UNCAC) 15(ա) հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>բ. Ներպետական պաշտոնատար անձանց պասիվ կաշառքը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 15(բ) հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>գ. Գույքի հափշտակությունը, յուրացումը կամ այլ անօրինական ճանապարհով գույքին տիրանալը պետական պաշտոնատար անձի կողմից՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 17-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>դ. Ազդեցությունն ապօրինաբար օգտագործելը (trading in influence)՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 18-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 1. Հանցագործությունը հստակորեն սահմանված և արգելված է: <p>ե. Լիազորությունները չարաշահելը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 19-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>զ. Ապօրինի հարստացումը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 20-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>է. Կաշառքը մասնավոր հատվածում՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 21-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 1. Հանցագործությունը հստակորեն սահմանված և արգելված է: <p>ը. Գույքի յուրացումը մասնավոր հատվածում՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 22-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 1. Հանցագործությունը հստակորեն սահմանված և արգելված է: <p>թ. Հանցավոր ճանապարհով ստացված միջոցների լվացումը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 23-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան: <p>ժ. Պարտակելը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 24-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն օրենքով արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան:

	<p>ժա. Արդարադատությանը խոչընդոտելը՝ ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 25-րդ հոդվածին համապատասխան.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 1. Հանցագործությունը հստակորեն սահմանված և արգելված է:
Պատասխան	<p>ա. Ներպետական պաշտոնատար անձանց ակտիվ կաշառքը քրեականացված է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի երկու հոդվածներով՝ 312 և 312.1: Հայաստանի վերաբերյալ զեկույցում նշվում է. «<i>«Պաշտոնատար անձ» հասկացության սահմանումը նախատեսված է ԶՕ 308(3) հոդվածում, որը հիմնականում համահունչ է Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածին: Այնուամենայնիվ, «կամ սուբյեկտ» (որպես շահառու երրորդ անձ, տե՛ս Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածը) բաղադրիչը բացակայում է ԶՕ 311, 311.1, 312 և 312.1 հոդվածներից: Թեպետ ԶՕ-ում կիրառված «անձ» հասկացությունը չի սահմանափակվում ֆիզիկական անձանցով, եթե շահառուն, օրինակ, քաղաքական կուսակցություն է, ապա դրան տրվող կաշառքը սահմանման մեջ չի ընդգրկվում: Ավելին, հայ պաշտոնատար անձինք ընդունեցին, որ կաշառակերության հանցագործությունների համար կայացվող մեղադրական դատավճիռների թիվը չափազանց փոքր է: Օտարերկրյա պաշտոնատար անձինք հավասարեցված են ներպետական պաշտոնատար անձանց ԶՕ-ի 308(4) (1) և (2) հոդվածով, որը նախատեսում է, որ ԶՕ-ի 311, 311.2, 312, 312.2 և 313 հոդվածների իմաստով՝ պաշտոնատար անձ է նաև օտար պետության պետական պաշտոնատար անձը և միջազգային կամ վերազգային կազմակերպության պաշտոնատար անձը: Այնուամենայնիվ, օտարերկրյա պաշտոնատար անձի սահմանումը ԶՕ-ի 308(4) (1) հոդվածում այնքան ընդգրկուն չէ, որքան՝ Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 2(բ) հոդվածով նախատեսված սահմանումը»:</i></p> <p>բ. Ներպետական պաշտոնատար անձանց պասիվ կաշառքը քրեականացված է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի երկու հոդվածներով՝ 311 և 311.1: Հայաստանի վերաբերյալ զեկույցում նշվում է. «<i>«Պաշտոնատար անձ» հասկացության սահմանումը նախատեսված է ԶՕ 308(3) հոդվածում, որը հիմնականում համահունչ է Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածին: Այնուամենայնիվ, «կամ սուբյեկտ» (որպես շահառու երրորդ անձ, տե՛ս Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածը) բաղադրիչը բացակայում է ԶՕ 311, 311.1, 312 և 312.1 հոդվածներից: Թեպետ ԶՕ-ում կիրառված «անձ» հասկացությունը չի սահմանափակվում ֆիզիկական անձանցով, եթե շահառուն, օրինակ, քաղաքական կուսակցություն է, ապա դրան տրվող կաշառքը սահմանման մեջ չի ընդգրկվում: Ավելին, հայ պաշտոնատար անձինք ընդունեցին, որ կաշառակերության</i></p>

հանցագործությունների համար կայացվող մեղադրական դատավճիռների թիվը չափազանց փոքր է: Օտարերկրյա պաշտոնատար անձինք հավասարեցված են ներպետական պաշտոնատար անձանց ԶՕ-ի 308(4) (1) և (2) հոդվածով, որը նախատեսում է, որ ԶՕ-ի 311, 311.2, 312, 312.2 և 313 հոդվածների իմաստով՝ պաշտոնատար անձ է նաև օտար պետության պետական պաշտոնատար անձը և միջազգային կամ վերազգային կազմակերպության պաշտոնատար անձը: Այնուամենայնիվ, օտարերկրյա պաշտոնատար անձի սահմանումը ԶՕ-ի 308(4) (1) հոդվածում այնքան ընդգրկուն չէ, որքան՝ Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 2(բ) հոդվածով նախատեսված սահմանումը»:

գ. Յուրացումը քրեականացված է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 179-րդ հոդվածով (մեծ չափի յուրացումը): Փոքր չափի յուրացումը նախատեսված է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով: ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ին համապատասխանության առումով՝ Հայաստանի վերաբերյալ զեկույցում նշվում է. «Այնուամենայնիվ, շահառու երրորդ անձի իմաստով՝ «կամ սուբյեկտ» բաղադրիչը բացակայում է ԶՕ-ի 179-րդ հոդվածում: Ավելին, ի տարբերություն այդ դրույթի, Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածը չի սահմանափակվում «մեծ չափի» գույքով, այլ ներառում է «արժեք ունեցող ցանկացած այլ բան»»:

դ. Ազդեցությունն ապօրինաբար օգտագործելը (trading in influence) քրեականացված է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի երկու հոդվածներով՝ 311.2 (իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունն օգտագործելը) և 312.2 (իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունն օգտագործելու համար ապօրինի վարձատրություն տալը): ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի զեկույցում երկրի վերաբերյալ նշվում է, որ Հայաստանը համապատասխանում է 18-րդ հոդվածի երկու մասերին:

ե. Լիազորությունների չարաշահումը քրեականացված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածով: Վերանայող փորձագետները ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի՝ երկրի վերաբերյալ զեկույցում եզրակացրել են, որ Հայաստանը համապատասխանում է 19-րդ հոդվածին: Միևնույն ժամանակ, ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 19-րդ հոդվածի համեմատությամբ՝ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածով որպես հանցակազմի տարր պահանջվում է, որպեսզի «Էական վնաս» պատճառված լինի ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներին և օրինական շահերին, և բացատրվում է, որ եթե պատճառվել է նյութական վնաս, ապա «Էական» է համարվում 300,000 դրամ գումարը կամ այդ գումարի արժեքը գերազանցող

արժեք ունեցող գույքը: Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, ապա բացատրություն չի տրվում՝ հնարավորություն թողնելով անվերահսկելի հայեցողության համար:

գ. Ապօրինի հարստացումը քրեականացվել է Հայաստանում վերջերս՝ նախատեսվելով Քրեական օրենսգրքի 310.1 հոդվածում: Ըստ այդ սահմանման՝ ապօրինի հարստացումը «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով հայտարարագիր ներկայացնելու պարտականություն ունեցող անձի՝ հաշվետու ժամանակահատվածում գույքի ավելացումը և (կամ) պարտավորությունների նվազումն է, որոնք Էականորեն գերազանցում են նրա օրինական եկամուտները և ողջամտորեն չեն հիմնավորվում դրանցով:

ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 20-րդ հոդվածով «ապօրինի հարստացումը» սահմանվում է հետևյալ կերպ. «ապօրինի հարստացման արարքը, երբ դա կատարվում է դիտավորությամբ, այսինքն՝ պաշտոնատար անձի ակտիվների նշանակալից ավելացումը, որը գերազանցում է նրա օրինական եկամուտները, և որը նա չի կարող խելամտորեն հիմնավորել»:

Հիմնական տարբերությունն այն է, որ Հայաստանի դեպքում դիտավորության պահանջ չկա, և Հայաստանի օրենքում նաև նշվում է, որ դա տեղի է ունենում, երբ բացակայում են այլ հանցագործությունների հատկանիշները:

Ի լրումն այն փաստի, որ ապօրինի հարստացման քրեականացումը Հայաստանում անհարկիորեն փոքրացնում է քրեական հնարավոր հետապնդման ենթակա անձանց շրջանակը, միայն քրեականացումը դեռևս բավականաչափ արդյունավետ չէ: ՏՀԶԿ-ի (OECD) պետություններից ոչ մեկը չի քրեականացրել ապօրինի հարստացումը, սակայն նրանք ապացուցողական գործիքի միջոցով ապացուցում են նախորդող հանցագործությունները (մասնավորապես՝ չբացատրված հարստության դեպքում գործ հարուցելով նախորդող հանցագործությունների համար, կամ դա օգտագործելով որպես հանգամանական (անուղղակի) ապացույց նախորդող հանցագործության վերաբերյալ քննվող գործով):

Է. Կաշառքը մասնավոր հատվածում քրեականացված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 200-րդ հոդվածով (առևտրային կաշառքը) և 201-րդ հոդվածով (արհեստավարժ մարզամրցումների և հանդիսադիր առևտրային մրցույթների մասնակիցներին ու կազմակերպիչներին կաշառելը): ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի՝ երկրի վերաբերյալ զեկույցի համաձայն՝ Հայաստանը համապատասխանում է 21-րդ հոդվածին:

ը. Մասնավոր հատվածում գույքի յուրացման մասով Հայաստանի քրեական օրենսգրքին առանձին հոդված չունի: Այնուամենայնիվ,

դա կարգավորվում է 179-րդ հոդվածով (յուրացնելը կամ վատնելը) և 181-րդ հոդվածով (հափշտակությունը, որը կատարվել է համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ): Փոքր չափի հափշտակությունը կարգավորվում է ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով (մանր չափերով հափշտակությունը կամ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը): ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի վերանայող փորձագետների գնահատմամբ՝ այդ հոդվածները համահունչ են ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի պահանջներին:

թ. ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 23-րդ հոդվածը քրեականացված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 190-րդ հոդվածով: 190-րդ հոդվածի հետ կապված բազմաթիվ հոդվածներ կան, որոնք բխում են ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 23-րդ հոդվածում նշված պահանջներից: Վերանայող փորձագետները եզրակացրել են, որ Հայաստանի օրենսդրությունը մեծ մասամբ համահունչ է ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ին՝ բացառությամբ նրա, որ «քրեականացված չէ հանցագործություն կատարելու նպատակով հանցավոր համաձայնությունը՝ որպես այդպիսին»: Այս առումով, փորձագետների կողմից վերանայումից հետո ՀՀ քրեական օրենսգրքում լրացուցիչ փոփոխություններ չեն արվել: 190-րդ հոդվածը փոփոխվել և, ըստ էության, բարելավվել է: «Եկամուտ» բառը 190-րդ հոդվածի մի քանի մասերում փոխարինվել է «գույք» բառով: Հարկ է նշել նաև, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքում փողերի լվացումը չի համարվում ծանր հանցագործություն (բացառությամբ, երբ դա կատարվել է ծանրացնող հանգամանքներում, օրինակ՝ մեծ չափի, կամ խմբի կողմից և այլն, տե՛ս 190-րդ հոդվածի 2-րդ մասը): «Ծանր հանցագործություն» եզրույթը, որը նշանակում է բոլոր հանցագործությունները, որոնց համար առավելագույն պատիժը չի գերազանցում 5 տարվա ազատազրկումը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդված) կարևոր հասկացություն է, որն առաջացնում է մի շարք հետևանքներ: Մասնավորապես, ոչ միայն հանցավոր համաձայնությունը, այլ նաև փողերի լվացմանը նախապատրաստվելիս կատարված ցանկացած այլ գործողություն ենթակա չէ պատժի (ՀՀ քրեական օրենսգրքի, հոդված 33, մաս 2): Ավելին, ի տարբերություն ծանր հանցագործությունների, փողերի լվացման գործունեության նախապատրաստման մասին չհայտնելը, անգամ երբ անձը հաստատ իմացել է դրա մասին (օրինակ՝ բանկը), չի համարվում հանցագործություն: Երրորդ իրավական հետևանքը վերաբերում է պարտակելուն, ինչը քննարկված է ստորև:

ժ. Հայաստանի քրեաիրավական դոկտրինի մեջ տարբերակվում են պարտակելու երկու տեսակ: Առաջին տեսակն այն է, երբ պարտակելը խոստացվում է հանցագործությունը կատարողին նախքան հանցանքը կատարելը: Այս պարագայում պարտակելն ապահովող անձը նաև հանցակից է (ՀՀ քրեական օրենսգրքի,

հողված 38, մաս 5), ով որպես այդպիսին պետք է մեղավոր ճանաչվի Քրեական օրենսգրքի նույն հոդվածով, ինչ՝ հիմնական կատարողը, և կարող է պատժվել կատարողի համար նախատեսված պատժի առավելագույն չափով (ՀՀ քրեական օրենսգրքի, հոդված 39): Եթե պարտակելու խոստում չի տրվել կատարողին նախքան հանցանքը կատարելը, ապա կիրառվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի առանձին հոդված (334-րդը): Պարտակելը որպես հանցագործություն կարգավորվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 334-րդ հոդվածով: Ինչպես իրավացիորեն նշել են վերանայողները, «հոդվածն ընդգրկում է միայն ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործություններ պարտակելը, որը նախկինում խոստացված չի եղել»: Այդ հոդվածը վերանայումից հետո չի փոփոխվել կամ լրացվել: Մյուս կողմից, սակայն, ինչպես նշվել է վերևում, 334-րդ հոդվածը կիրառվում է, եթե փողերի վճարումը կատարվում է ծանրացուցիչ հանգամանքներում: Մասնավորապես, եթե փողերի վճարումը կատարվում է խոշոր չափով (500,000 դրամից ավելի) կամ հանցավոր համաձայնությամբ գործող մարդկանց խմբի կողմից, ապա փողերի վճարումը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 5-10 տարի ժամկետով (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 190-րդ հոդվածի 2-րդ մաս), և դրա հետևանքով այն ինքնաբերաբար դառնում է ծանր հանցագործություն (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Եվ վերջապես, եթե փողերի վճարումը կատարվում է առանձնապես խոշոր չափով (500,000 դրամից ավելի), կազմակերպված խմբի կողմից կամ պաշտոնական դիրքը չարաշահելով, ապա փողերի վճարումը պատժվում է 6-ից 12 տարի ազատազրկմամբ (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 190-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), և դրա հետևանքով այն ինքնաբերաբար դառնում է առանձնապես ծանր հանցագործություն (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 5-րդ մաս):

Ժա. Արդարադատությանը խոչընդոտելը քրեականացված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներով. 332-րդ հոդված (արդարադատության իրականացմանը և քննությանը խոչընդոտելը), 337-րդ հոդված (վկայի կամ տուժողի ներկայանալուն կամ նրանց ցուցմունք տալուն խոչընդոտելը), 340-րդ հոդված (սուտ ցուցմունք, կեղծ եզրակացություն տալու կամ սխալ թարգմանության համար կաշառելը կամ հարկադրելը), 341-րդ հոդված (դատավորի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննության մարմնի կողմից ցուցմունք կամ բացատրություն կամ կեղծ եզրակացություն տալուն կամ սխալ թարգմանություն կատարելուն հարկադրելը), 347-րդ հոդված (նախնական քննություն վարելու կամ արդարադատություն իրականացնելու հետ կապված սպառնալիքը կամ բռնի գործողությունները), 350-րդ հոդված (կաշառքի կամ առևտրային կաշառքի պրովոկացիան): Վերանայող

	<p>փորձագետները եզրակացրել են, որ Հայաստանը լիովին համապատասխանում է ՄԱԿ-ի ԿԴԿ-ի 25-րդ հոդվածին:</p>
Հղումներ	<p>ա. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1501516e.pdf</p> <p>բ. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1501516e.pdf</p> <p>գ. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1501516e.pdf</p> <p>դ. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p> <p>ե. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p> <p>զ. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՄԱԿ-ի ԿԴԿ</p> <p>է. http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p> <p>ը. ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգիրք, ՀՀ քրեական օրենսգիրք http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p> <p>թ. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՄԱԿ-ի ԿԴԿ</p> <p>ժ. ՀՀ քրեական օրենսգիրք http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p> <p>ժա. ՀՀ քրեական օրենսգիրք http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia_UNCAC_Implementation_Report.pdf</p>

Ցուցանիշ	9.2												
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Խնդրում ենք տրամադրել գործերի վիճակագրությունն այդ հանցագործություններից յուրաքանչյուրի համար, ներառյալ (եթե առկա է)՝ վերջին երկու տարում իրականացված (ընթացող և ավարտված) դատական քննությունների թիվը, մեղադրական դատավճիռների թիվը, հաշտության համաձայնությունների թիվը, արդարացման դատավճիռների թիվը և ներկայումս ընթացքի մեջ գտնվող գործերի թիվը:</p>												
Պատասխան	<p>Առկա վիճակագրությունը վերաբերում է 2016 թվականին՝ վերը նշված հոդվածներից մի քանիսի գծով: 2017 թվականի վիճակագրությունը համապարփակ չէ և ներառում է միայն 2017-ի առաջին կեսը:</p> <p>2016 թվականի վիճակագրությունը</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Հոդված</th> <th>Դատական քննություն</th> <th>Մեղադրական դատավճիռ</th> <th>Արդարացման դատավճիռ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>179</td> <td>18</td> <td>17</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>190</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> </tbody> </table>	Հոդված	Դատական քննություն	Մեղադրական դատավճիռ	Արդարացման դատավճիռ	179	18	17	0	190	0	0	0
Հոդված	Դատական քննություն	Մեղադրական դատավճիռ	Արդարացման դատավճիռ										
179	18	17	0										
190	0	0	0										

	200	1	1	0
	201	0	0	0
	308	8	6	0
	311	8	6	2
	311.1	2	2	0
	311.2	0	0	0
	312	2	2	0
	312.1	0	0	0
	312.2	0	0	0
	332	0	0	0
	341	0	0	0
Չդումներ	http://www.prosecutor.am/myfiles/files/Korupcia%20dataran.pdf			

Ցուցանիշ	9.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Չակակոռուպցիոն գերատեսչությունը</p> <p>ա. Որքա՞ն է հակակոռուպցիոն գերատեսչության (ՉԿԳ) պաշտոնական գործառնական անկախության աստիճանը, և ի՞նչ տվյալներ կան այն մասին, որ պրակտիկայում գերատեսչությունը կարող է իր աշխատանքը կատարել առանց արտաքին միջամտության:</p> <p>բ. Որքանո՞վ է ՉԿԳ-ն ապահովված համարժեք ռեսուրսներով և կարողություններով՝ պրակտիկայում իր առջև դրված խնդիրները լուծելու համար:</p> <p>գ. Առկա՞ են, արդյոք, մեխանիզմներ, որոնք ապահովում են ՉԿԳ-ի օրինավորությունը, և ո՞ր չափով է դրա օրինավորությունն ապահովվում պրակտիկայում:</p> <p>դ. ՉԿԳ-ն զբաղվո՞ւմ է, արդյոք, կոռուպցիայի և ենթադրյալ կոռուպցիոն գործերի հետ կապված կանխարգելիչ, կրթական և քննության աշխատանքներով:</p>
Պատասխան	<p>ա. ՉԿԳ-ի ստեղծումը նախատեսվում էր օրենքով, որն ընդունվել էր 2017 թվականի հունիսի 9-ին և ուժի մեջ էր մտել 2018 թվականի ապրիլի 10-ին: ՉԿԳ-ն դեռևս չի ձևավորվել, ուստի այն գործող կառույց չէ, և հնարավոր չէ գնահատել նրա անկախությունը պրակտիկայում: Կարող են գնահատվել միայն իրավական մեխանիզմները, որոնք նպատակաուղղված են ՉԿԳ-ի գործառնական անկախությունն ապահովելուն:</p> <p>ՉԿԳ-ի գործառնական ամրագրված են «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածով՝ հետևյալ կերպ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների, ինչպես նաև բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, բացառությամբ պատգամավորների, դատավորների և դատախազների, էթիկայի կանոնների, իրավիճակային շահերի բախման

- կարգավորումների պահպանմանը հետևելը,
- Հայտարարագրման գործընթացը կանոնակարգելը, հայտարարագրերը ստուգելն ու վերլուծելը,
- օրենքով սահմանված անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների կիրառման միասնականությունն ապահովելը,
- կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող քաղաքականության մշակմանը մասնակցելը:

ՅԿԳ-ի՝ օրենքով սահմանված գործառույթների նախնական վերլուծությունը հիմնավորում է այն եզրակացությունը, որ ավտորիտար ռեժիմի պայմաններում այն չի կարող ենթարկվել արտաքին սուբյեկտների որևէ ազդեցության:

բ. Ինչպես նշվեց, ՅԿԳ-ն դեռևս չի ձևավորվել: Համապատասխան օրենքի (հոդված 5) համաձայն՝ ՅԿԳ-ն ունի ֆինանսական անկախություն և իր տարեկան բյուջեի առաջարկն անկախ կարգով ներկայացնում է Կառավարությանը:

գ. ՅԿԳ-ի անդամը չի կարող զբաղեցնել իր կարգավիճակով չպայմանավորված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման այլ մարմիններում, որևէ պաշտոն՝ առևտրային կազմակերպություններում, զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, կատարել վճարովի այլ աշխատանք, բացի գիտական, կրթական և ստեղծագործական աշխատանքից: Բացի դրանից, ՅԿԳ-ի անդամը չի կարող լինել քաղաքական կուսակցության անդամ և զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ: ՅԿԳ-ի անդամն իր հրապարակային ելույթներում պետք է ցուցաբերի քաղաքական զսպվածություն: Բացի դրանից, ՅԿԳ-ի անդամի վրա տարածվում են օրենքով՝ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձի և հանրային ծառայողի նկատմամբ կիրառվող այլ սահմանափակումներ: Պետք է նշել նաև, որ ՅԿԳ-ի անդամների ընտրության գործընթացը մանրամասնորեն ամրագրված է գործող օրենքում: Գործընթացը սահմանված է օրենքի 11-15-րդ հոդվածներում և ընդգրկում է նաև լրատվամիջոցներին հարցազրույցներ տալու խնդիրը:

դ. ՅԿԳ-ն քրեական օրենսդրության իմաստով քննող մարմին չէ: ՅԿԳ-ի լիազորությունները սահմանված են 24-րդ հոդվածով և կարող են դասակարգվել 6 խմբերի: Դրանք հետևյալն են.

1. Անհամատեղելիության պահանջներ և այլ սահմանափակումներ, էթիկայի կանոններ և իրավիճակային շահերի բախման այլ դեպքեր.
 - քննում և լուծում է բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կողմից այդ պահանջների և այլ սահմանափակումների, ինչպես նաև էթիկայի կանոնների խախտումների և

իրավիճակային շահերի բախման դեպքերի վերաբերյալ դիմումներ,

- իրավասու մարմին կամ պաշտոնատար անձին ներկայացնում է անհամատեղելիության պահանջների, այլ սահմանափակումների, էթիկայի կանոնների խախտումների, ինչպես նաև շահերի բախման իրավիճակների կանխարգելմանն ու վերացմանն ուղղված առաջարկություններ (այդ թվում՝ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձին պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ):

2. Հայտարարագրերը.

- վարում է բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց և հայտարարագրերի ռեեստրը,
- սահմանում է հայտարարագրի ձևանմուշը, հայտարարագրի լրացմանը ներկայացվող պահանջները, հայտարարագրերի ռեեստրի տվյալների ցանկը, հայտարարագրերի ռեեստրի վարման, հայտարարագրի ներկայացման և հայտարարագրված տվյալներում փոփոխություն կատարելու, հայտարարագրի արխիվացման կարգերը, ինչպես նաև հայտարարագրերի վերլուծության մեթոդաբանությունը և ռիսկային չափորոշիչները,
- հրապարակում է հայտարարագրերը,
- քննում և լուծում է հայտարարագրմանն առնչվող խախտումների վերաբերյալ գործեր:

3. Էթիկան.

- համապատասխան մարմինների էթիկայի հանձնաժողովների և տրամադրում է անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների վերաբերյալ մասնագիտական խորհրդատվություն և մեթոդական աջակցություն,
- ներկայացնում է բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց (բացառությամբ պատգամավորների, դատավորների և դատախազների) էթիկայի կանոնների վերաբերյալ խորհրդատվական բնույթի պարզաբանումներ, ինչպես նաև շահերի բախման իրավիճակի լուծմանն ուղղված քայլեր ձեռնարկելու վերաբերյալ առաջարկություն,
- վերանայում է համապատասխան մարմինների էթիկայի հանձնաժողովների եզրակացությունները:

4. Շահերի բախումը.

- ներկայացնում է շահերի բախման իրավիճակի լուծմանն ուղղված քայլեր ձեռնարկելու վերաբերյալ առաջարկություն,
- մեկնաբանում է սույն օրենքով սահմանված անհամատեղելիության պահանջները և այլ սահմանափակումներ:

5. Վիճակագրությունը.

- վարում է անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների խախտումների, շահերի բախման դեպքերի վիճակագրություն և հրապարակում տվյալներ:

	<p>6. Զաղաքականության մշակումը.</p> <ul style="list-style-type: none"> • իրականացնում է կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող ռազմավարությունների և միջոցառումների ծրագրերի (այդ թվում՝ ոլորտային) նախագծերի փորձագիտական վերլուծություն և դրանց վերաբերյալ ներկայացնում է առաջարկություններ իրավասու մարմին, • մշակում է կոռուպցիայի կանխարգելման ծրագրեր և դրանք ներկայացնում է կառավարություն, • իրավասու մարմին կարծիք է ներկայացնում կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի վերաբերյալ, • իրավասու մարմին ներկայացնում է իր գործունեության ընթացքում վեր հանված՝ կոռուպցիայի կանխարգելման առնչվող հարցերի կարգավորման բացերի և թերությունների շտկմանն ուղղված առաջարկություններ: <p>7. Կրթությունը.</p> <ul style="list-style-type: none"> • մշակում է կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող հարցերով կրթական և հանրային իրազեկման բարձրացման ծրագրեր և իրականացնում միջոցառումներ, • առաջարկություններ է ներկայացնում կրթական, այդ թվում՝ պաշտոնատար անձանց և հանրային ծառայողների վերապատրաստումների ծրագրերում հակակոռուպցիոն դասընթացներ ներառելու և կազմակերպելու վերաբերյալ, • կրթական ծրագրերի իրականացման համար տրամադրում է ուսումնամեթոդական ուղեցույցներ և այլ նյութեր:
Չդումներ	«Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	9.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Բարձրագույն վերահսկիչ կառույցը</p> <p>ա. Որքան է վերահսկիչ կառույցի պաշտոնական գործառնական անկախության աստիճանը, և ի՞նչ տվյալներ կան այն մասին, որ պրակտիկայում կառույցը կարող է իր աշխատանքը կատարել առանց արտաքին միջամտության:</p> <p>բ. Որքանով է կառույցն ապահովված համարժեք ռեսուրսներով և կարողություններով՝ պրակտիկայում իր առջև դրված խնդիրները լուծելու համար:</p> <p>գ. Առկա՞ են, արդյոք, մեխանիզմներ, որոնք ապահովում են վերահսկիչ կառույցի օրինավորությունը, և ո՞ր չափով է դրա օրինավորությունն ապահովվում պրակտիկայում:</p> <p>դ. Որքանով է վերահսկիչ կառույցն իրականացնում պետական ծախսերի արդյունավետ ստուգումներ: Դրանց արդյունքների մասին զեկույցները, բացահայտումներն ու առաջարկությունները հասանելի՞ են հանրությանը:</p>

Պատասխան

ա. Հաշվեքննիչ պալատը վերջերս է ստեղծվել՝ փոխարինելով Ազգային ժողովի նախկին Վերահսկիչ պալատին: «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի ապրիլի 9-ին, սակայն պալատի անդամները շարունակում են գործել որպես Վերահսկիչ պալատի անդամներ: Մի կողմից՝ կարելի է գնահատել պալատի՝ որպես Վերահսկիչ պալատի իրավահաջորդի, գործնական անկախությունը, բայց մյուս կողմից՝ նոր պալատն ունի նոր գործառույթներ ու լիազորություններ: Այսպիսով, տվյալ պահին ողջամիտ է քննարկել միայն այս կառույցի պաշտոնական գործառնական անկախության իրավաբանական կողմը:

Հաշվեքննիչ պալատն ընդունում է իր տարեկան ծրագիրը՝ առանց որևէ արտաքին միջամտության: Բացի դրանից, այն իրավունք ունի փոփոխություններ և լրացումներ կատարել ծրագրում՝ հիմնվելով ռիսկայնության մեթոդաբանության վրա, որը պետք է երեք օրվա ընթացքում հրապարակվի www.azdarar.am կայքում:

Այնուամենայնիվ, որոշ խնդիրներ կան, որոնց պատճառով Հաշվեքննիչ պալատն ըստ օրենքի չունի գործառնական անկախություն: «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ Հաշվեքննիչ պալատը հաշվեքննություն է իրականացնում պետական բյուջեի և համայնքային բյուջեների միջոցներից ֆինանսավորվող պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում և հիմնարկներում: Նույն հոդվածով նախատեսվում են իրավաբանական անձանց նկատմամբ հաշվեքննություն իրականացնելու դեպքերը:

Այնուամենայնիվ, կա ստուգումների երեք տեսակ, որոնք բավական բարդ են և իրականում սահմանափակում են Հաշվեքննիչ պալատի արդյունավետությունը:

- Հաշվեքննիչ պալատը ստուգում չի իրականացնում իրավաբանական անձի մոտ, եթե, չնայած պայմանագրով կամ իրավական ակտով նրան վերապահված պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի գործառույթներին և դրանց՝ պետական կամ համայնքային բյուջեով ֆինանսավորման փաստին, պայմանագրով կամ այդ իրավական ակտով չի նախատեսվել ստուգում իրականացնելու հնարավորության մասին դրույթ: Եթե այդպիսի դրույթ նախատեսվել է, ապա Հաշվեքննիչ պալատը կարող է ստուգել միայն պայմանագրով կամ իրավական ակտով սահմանված պահանջների կատարումը:
- Հաշվեքննիչ պալատը ստուգում չի իրականացնում իրավաբանական անձի մոտ, եթե վերջինս պայմանագրով ստացել է պետական բյուջեից վարկեր, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական երաշխիքով ապահովված վարկեր կամ այլ ֆինանսական միջոցներ, և պայմանագրով չի

Նախատեսվել ստուգում իրականացնելու հնարավորության մասին դրույթ: Եթե այդպիսի դրույթ նախատեսվել է պայմանագրով, ապա Հաշվեքննիչ պալատը կարող է ստուգում իրականացնել միայն այդ միջոցների օգտագործման հետ կապված՝ ստուգելու սույն կետով նախատեսված պայմանագրի պահանջների կատարումը:

- Հաշվեքննիչ պալատը ստուգում չի իրականացնում իրավաբանական անձի մոտ, եթե վերջինս պայմանագրով պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հիմնարկների կողմից ստացել է դրամաշնորհներ կամ սուբսիդիաներ, և պայմանագրով չի նախատեսվել ստուգում իրականացնելու հնարավորության մասին դրույթ: Եթե այդպիսի դրույթ նախատեսվել է պայմանագրով, ապա Հաշվեքննիչ պալատը կարող է ստուգում իրականացնել միայն այդ միջոցների օգտագործման հետ կապված՝ ստուգելու սույն կետով նախատեսված պայմանագրի պահանջների կատարումը:

բ. Ինչպես նշվեց, Հաշվեքննիչ պալատը սկսել է գործել 2018 թվականի ապրիլին: Հաշվի առնելով, որ այն ունի նոր գործառույթներ, դեռ բավական վաղ է նրա արդյունավետությունը գնահատելու համար:

գ. «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» օրենքով նախատեսվում է, որ Հաշվեքննիչ պալատի անդամները, ներառյալ՝ պալատի նախագահը, չեն կարող զբաղեցնել իրենց կարգավիճակով չպայմանավորված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման այլ մարմիններում, որևէ պաշտոն՝ առևտրային կազմակերպությունում, զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, կատարել վճարովի այլ աշխատանք, բացի գիտական, կրթական և ստեղծագործական աշխատանքից: Նույն օրենքի համաձայն՝ Հաշվեքննիչ պալատի անդամի, այդ թվում՝ նախագահի լիազորությունները դադարեցնում է Ազգային ժողովը՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով՝ սույն հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված անհամատեղելիության պահանջի խախտման կամ հաշվեքննիչ պալատի անդամի որևէ կուսակցության անդամ լինելու, քաղաքական գործունեությամբ զբաղվելու, հրապարակային ելույթներում քաղաքական զսպվածություն չցուցաբերելու դեպքերում: Ինչպես արդեն նշվեց, այս պրակտիկան գնահատելու համար դեռևս չափազանց վաղ է: Իր հիմնադրումից ի վեր դեռևս չեն արձանագրվել դեպքեր, որպեսզի հնարավոր լինի պնդել, որ պալատի անդամներն առերեսվում են բարեխղճության և կոռուպցիայի հետ կապված մարտահրավերների:

դ. Չափազանց վաղ է ստուգումների արդյունավետությունը

	գնահատելու համար: Հաշվեքննիչ պալատը պարտավոր է www.azdarar.am կայքում և իր պաշտոնական կայքում երեք օրվա ընթացքում տեղադրել իր որոշումները, ֆինանսական հաշվետվությունները և արտաքին աուդիտորական կազմակերպության եզրակացությունը՝ բացառությամբ, երբ դրանք պարունակում են օրենքով պաշտպանվող գաղտնիք:
Հղումներ	«Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ 9.5	
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Դատական համակարգը</p> <p>ա. Որքանո՞վ է դատական համակարգն օրենքի համաձայն անկախ և ո՞ր չափով է այն գործում՝ առանց կառավարության կամ այլ սուբյեկտների միջամտության:</p> <p>բ. Գոյություն ունե՞ն, արդյոք, դատական համակարգում պաշտոնավարման, աշխատավարձի և աշխատանքային պայմանների պատշաճ քաղաքականություն ապահովող օրենքներ, ինչպես նաև բավարար ֆինանսական, կադրային ռեսուրսներ և ենթակառուցվածք՝ պրակտիկայում արդյունավետ կերպով գործելու համար:</p> <p>գ. Որքանո՞վ են հանրությանը գործնականում հասանելի դատական համակարգի գործունեությունը և դրա վերաբերյալ տեղեկատվությունը:</p> <p>դ. Որքանո՞վ է գործնականում ապահովված դատական համակարգում աշխատողների օրինավորությունը/բարեվարքությունը: Որքանո՞վ է դատական համակարգը վճռական՝ պայթարելու կոռուպցիայի դեմ քրեական հետապնդման և այլ եղանակներով:</p>
Պատասխան	<p>ա. Դատական համակարգի անկախությունը երաշխավորված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, որով նախատեսվում է. «Արդարադատության իրականացմանը որևէ միջամտություն արգելվում է»: Սահմանադրությամբ նախատեսվում է նաև դատավորների անկախությունը. «Արդարադատությունը իրականացնելիս դատավորն անկախ է, անաչառ և գործում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:</p> <p>Դատավորը չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել արդարադատություն իրականացնելիս հայտնած կարծիքի կամ կայացրած դատական ակտի համար, բացառությամբ՝ երբ առկա են հանցագործության կամ կարգապահական խախտման հատկանիշներ»: Սահմանադրությամբ նախատեսվում են նաև երաշխիքներ՝ ընդդեմ քրեական պատասխանատվության (այսինքն՝ առկա է անձեռնմխելիության դրույթը):</p> <p>Իրականում իրավիճակն այլ է: Միջազգային գիտավերլուծական կենտրոններից և քաղաքացիական հասարակության տեղական խմբերից շատերը, ինչպես նաև քաղաքական ընդդիմությունն</p>

արձանագրել են, որ իրականում դատական համակարգը բնավ անկախ չէ և կոռումպացված է: «Ֆրիդըմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության «Պետություններն անցումային շրջանում 2018 թվականին» (Nations in Transit 2018) զեկույցում Հայաստանի վերաբերյալ նշվում է. «Հայաստանի դատական համակարգը ծանր կախվածության մեջ է գործադիր ճյուղից, իսկ դատավորների հաշվետվողականության մեխանիզմները թույլ են: Կաշառակերությունը և քաղաքական ազդեցության գործադրումը լայն տարածում ունեն դատական համակարգի բոլոր մակարդակներում, և դատարանները շարունակում են մնալ երկրում ամենաքիչ վստահություն վայելող կառույցների շարքում»:

Ասվածի թերևս ամենավառ նկարագրությունը բերված է ԱՄՆ-ի պետական դեպարտամենտի Մարդու իրավունքների վերաբերյալ 2018 թվականի զեկույցում: Մասնավորապես. «Դատավորները շարունակել են քաղաքական ճնշման ենթարկվել գործադիր ճյուղի բոլոր մակարդակների, իրավապահ մարմինների և դատական հիերարխիայի կողմից: Չունենալով ցկյանս պաշտոնավարման իրավունք՝ դատավորները խոցելի են ազատման տեսանկյունից և չունեն իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ: Իրավական փորձագետների կարծիքով՝ դատարանները պարտավորված են զգում բավարարել նախնական կալանքի մասին քննիչների միջնորդությունները և գործի դատական քննության փուլում կալանքի մասին դատախազների միջնորդությունները: Իրավական փորձագետները նշել են, որ այդպիսի պրակտիկան սասանում է դատական անկախությունը և ամրապնդում այն տպավորությունը, թե դատարանները պարզապես գործիք են, և որ քննիչներն են իրականում որոշում կալանքի տևողությունը: Իրավաբանները նշել են, որ անկախ որոշումների համար որոշակի դատավորների ազատումը «սառը ցնցուղի» ազդեցություն է ունեցել դատական համակարգի վրա»:

բ. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և Դատական օրենսգրքով նախատեսվում են բավարար երաշխիքներ դատական համակարգի պատշաճ և սահուն գործունեության համար: Նախևառաջ, Դատական օրենսգրքի 56-րդ հոդվածով («Դատավորի անփոփոխելիությունը») նախատեսվում է, որ դատավորը պաշտոնավարում է մինչև 65 տարեկանը: Նույն օրենսգրքի 57-րդ հոդվածով կարգավորվում են աշխատավարձի և սոցիալական երաշխիքների հարցերը: Հոդվածը համապարփակ կերպով կարգավորում է ոչ միայն աշխատավարձը, այլ նաև հավելավճարները, կենսաթոշակները, առողջության ապահովագրությունը և դժբախտ պատահարներից ապահովագրությունը: 58-րդ հոդվածով կարգավորվում է դատավորների արձակուրդի հարցը: Օրենսգրքի 61-րդ հոդվածով

կարգավորվում է դատավորի աշխատակազմը: Այդ հոդվածի համաձայն՝ առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների յուրաքանչյուր դատավոր ունի մեկ օգնական և մեկ գործավար, իսկ Վճռաբեկ դատարանի դատավորը և Երևան քաղաքի դատարանի նախագահը՝ օգնականներ և գործավարներ: Բացի դրանից, 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է, որ յուրաքանչյուր դատավոր պետք է ունենա առանձին աշխատասենյակ:

Դատավորների անկախության հիմնական խոչընդոտներից է եղել դատավորներին իրենց որոշումների համար պատժելը (այդ թվում՝ պաշտոնից հեռացնելը) և ՀՀ արդարադատության խորհրդի (ներկայումս՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի) որոշումները դատարանում բողոքարկելու իրավունքի բացակայությունը: Չնայած Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից սահմանադրական բարեփոխումների առումով գործադրված ջանքերին՝ Հայաստանի իշխանությունները շարունակում են կարգապահական տույժի ենթարկված դատավորներին զրկել դատական պաշտպանության միջոցներից: Դատական օրենսգրքի նախագծի (որն ընդունվեց ավելի ուշ՝ 2018 թվականի ապրիլին) վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովն իր համապատասխան եզրակացության մեջ (130-րդ կետ) նշել էր, որ *«Օրենսգրքի նախագիծը կարծես չի նախատեսում կարգապահական վարույթներում Բարձրագույն դատական խորհրդի կայացրած որոշումները բողոքարկելու իրավունքը»*: Եզրակացության մեջ (133-րդ կետ) ընդգծվել էր, որ բողոքարկման համակարգի այս բացակայությունը մտահոգության տեղիք է տալիս: Վենետիկի հանձնաժողովը հիշեցրել էր CM/Rec (2010)12 հանձնարարականի 69-րդ կետը, որում Նախարարների խորհուրդը նշել էր, որ կարգապահական վարույթները «պետք է իրականացվեն անկախ մարմնի կամ դատարանի կողմից՝ արդար դատաքննության բոլոր երաշխիքներով, և դատավորին ընձեռեն որոշումը և նշանակված պատիժը վիճարկելու իրավունք: Արևելյան Եվրոպայում, Հարավային Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում դատական անկախության մասին ԵԱՀԿ-ի Կիևյան հանձնարարականներում (OSCE Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia) նշվում է, որ պետք է ընձեռվի կարգապահական մարմնի որոշումը «իրավասու դատարանին բողոքարկելու իրավունք»: Այդ հանձնարարականը չի կատարվել ՀՀ կառավարության կողմից Դատական օրենսգրքի վերջնական տարբերակում:

գ. Բազմաթիվ աղբյուրներ կան, որոնցից հանրությունը կարող է տեղեկություններ ստանալ դատական համակարգի վերաբերյալ: Այնպիսի էլեկտրոնային հարթակները, ինչպիսիք են www.court.am և www.datalex.am կայքերը, բավական փոխակտիվ են և իրազեկող: Մասնավորապես՝ www.datalex.am կայքը դատական համակարգի

	<p>պաշտոնական տեղեկատվական համակարգն է:</p> <p>դ. Ինչպես նշվել է «Պետություններն անցումային շրջանում 2018 թվականին» (Nations in Transit 2018) զեկույցում, «<i>դատական հաշվետվողականության մեխանիզմները թույլ են: Կաշառակերությունը և քաղաքական ազդեցության գործադրումը լայն տարածում ունեն դատական համակարգի բոլոր մակարդակներում, և դատարանները շարունակում են մնալ երկրում ամենաքիչ վստահություն վայելող կառույցների շարքում</i>»:</p> <p>Բացի դրանից, դատական համակարգը հնազանդորեն կատարում է իրավապահ մարմինների և գործադիր պահանջները: Բերտելսմանի վերափոխման համաթվի (Bertelsmann Transformation Index) շրջանակում Հայաստանի մասին 2018 թվականի զեկույցում նշվում է. «<i>Գերիշխող Նախագահական ինստիտուտի պայմաններում, երբ գործադիրն անկասկած մնում է իշխանության ամենաուժեղ ճյուղը, դատական իշխանությունը հնազանդորեն կատարում է գործադիր պահանջները: Օրինակ՝ ոստիկանության դեմ և քաղաքացիական ակտիվիստներին կողմ դատական ակտեր կայացրած դատավորի պաշտոնավարումը կասեցվել է Նախագահի կողմից</i>»:</p> <p>Ընդհանուր առմամբ, երկրում քաղաքացիական հասարակության և իրավաբանների համայնքի շրջանակներում կոնսենսուս կա առ այն, որ դատական համակարգը ծայրահեղ կոռումպացված է և կախվածության մեջ է գործադիրից և իրավապահ մարմիններից:</p>
Հղումներ	<p>ա. ՀՀ Սահմանադրություն https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/armenia https://www.state.gov/documents/organization/277381.pdf</p> <p>բ. ՀՀ դատական օրենսգիրք CDL-AD(2015)037, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության փոփոխությունների Նախագծի վերաբերյալ առաջին եզրակացություն (գլուխներ 1-7 և 10) գ. www.court.am , www.datalex.am դ. https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/armenia https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/ARM/</p>

Ցուցանիշ	9.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Իրավապահ մարմինները</p> <p>ա. Որքանո՞վ են իրավապահ մարմիններն օրենքի համաձայն անկախ, և ո՞ր չափով են նրանք անկախ պրակտիկայում:</p> <p>բ. Որքանո՞վ են իրավապահ մարմիններն ապահովված բավարար ֆինանսական և կադրային ռեսուրսներով և ենթակառուցվածքով՝ պրակտիկայում արդյունավետ կերպով գործելու համար:</p> <p>գ. Որքանո՞վ են իրավապահ մարմինները գործնականում պարտավոր հաշվետու լինել և պատասխան տալ իրենց գործողությունների համար: Ի՞նչ չափով է ապահովված իրավապահ մարմիններում աշխատող անձանց օրինավորությունը/ բարեվարքությունը:</p> <p>դ. Որքանո՞վ են իրավապահ մարմինները հայտնաբերում և քննում կոռուպցիոն դեպքերը երկրում:</p>
Պատասխան	<p>ա. Հայաստանում գոյություն ունի իրավապահ 6 մարմին. հատուկ քննչական ծառայություն, ոստիկանություն, քննչական կոմիտե, ազգային անվտանգության ծառայություն, պետական եկամուտների կոմիտե և գլխավոր դատախազություն: Ընդհանուր առմամբ, դրանց անկախությունը բավականին խնդրահարույց է:</p> <p>Հատուկ քննչական ծառայության պետը նշանակվում է ՀՀ կառավարության կողմից՝ ՀՀ վարչապետի առաջարկությամբ, իսկ պետի տեղակալներն ուղղակիորեն ՀՀ վարչապետի կողմից՝ ծառայության պետի առաջադրած թեկնածուներից: Նույն կարգով է նշանակվում նաև քննչական կոմիտեի ղեկավարը:</p> <p>Ոստիկանության և ազգային անվտանգության ծառայության ղեկավարների նշանակման մեխանիզմը տարբերվում է. դրանց պետերին և տեղակալներին նշանակում է ՀՀ Նախագահը՝ ՀՀ վարչապետի միջնորդությամբ: «Ոստիկանության մասին» օրենքում հստակորեն նշվում է, որ ոստիկանության գործունեության նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացնում է վարչապետը:</p> <p>Պետական եկամուտների կոմիտեն կառավարությանը ենթակա կառույց է և կառավարվում է ՀՀ վարչապետի կողմից, բայց ղեկավարվում է կոմիտեի նախագահի կողմից, որը հաշվետու է կառավարությանը և վարչապետին:</p> <p>Ինչ վերաբերվում է դատախազությանը, ապա ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսվում է. <i>«Գլխավոր դատախազն Ազգային ժողովի իրավասու մշտական հանձնաժողովի առաջարկությամբ ընտրվում է Ազգային ժողովի կողմից՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով, վեց տարի ժամկետով»</i>: Տեղակալները նշանակվում են կա՛մ գլխավոր դատախազի կողմից ուղղակիորեն (կոլեգիայի</p>

հետ խորհրդակցելուց հետո), կա՛մ գլխավոր դատախազության որակավորման հանձնաժողովի կողմից:

Վերոնշյալ բոլոր մարմինները կախված են իշխանության գործադիր ճյուղից, հատկապես՝ պետության ղեկավարից, հաշվի առնելով երկրում ամրապնդված ավտորիտար ռեժիմը: Այդ կախվածությունը նշվել է միջազգային կազմակերպությունների կողմից: Օրինակ՝ ԵԱՀԿ/ԺՅՄԻԳ-ը Հայաստանի 2017 թվականի խորհրդարանական ընտրության վերաբերյալ գեկույցում նշել է. *«Դատական համակարգի, ընտրական մարմինների և իրավապահ մարմինների անկախության բացակայությունը և նրանց կողմից բողոքների քննությունը խաթարում են իրավական պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունը»*: Նույնը նշված է ԱՄՆ-ի պետական դեպարտամենտի՝ «Մարդու իրավունքների վերաբերյալ» 2017 թվականի գեկույցում:

բ. Հանրային տեղեկություններ չկան իրավապահ մարմինների արդյունավետ գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների անբավարար լինելու վերաբերյալ:

գ. Ֆորմալ ընթացակարգերը, օրինակ՝ տարեկան հաշվետվությունների և կարևոր գործերի մասին պաշտոնական տեղեկատվության հրապարակման ընթացակարգերը, պահպանվում են: Այնուամենայնիվ, իրական հաշվետվողականությունը երկրում բավական ցածր է: Բերտելսմանի հիմնադրամը նշում է. *«Գոյություն ունի նաև դատախազական սուբյեկտիվության և համակարգում դատախազի գերիշխանության ընդհանուր խնդիր: Դատական և իրավական համակարգն իշխանության պահպանման հիմնական գործիքներն են, սակայն առանց այդ համակարգերի անկախության՝ մարդու իրավունքների խախտումները միշտ համակարգային բնույթ կունենան»*:

Ինչպես նկարագրվեց, գլխավոր դատախազությունն, ըստ ելույթի, ունի ինստիտուցիոնալ անկախություն և պետք է հաշվետու լինի հանրության և խորհրդարանի առջև: Այնուամենայնիվ, համակարգն օգտագործվում է որպես գործիք իշխանությունների ձեռքում: Ինչ վերաբերում է այլ իրավապահ մարմիններին՝ դրանք ձևավորվում են վարչապետի կողմից: Այս իրավական հիմքը նաև արտացոլում է ոլորտի իրական պատկերը. նրանք ամբողջովին կախված են վարչապետից և հաշվետու են նրան: «Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության «Պետություններն անցումային շրջանում 2018 թվականին» (Nations in Transit 2018) գեկույցում, վերլուծելով «Սասնա ծռեր» խմբի գործը, նշվում է. *«Դատապարտությունները բնորոշվել են լուրջ խախտումներով»*.

	<p><i>դատական և իրավապահ մարմինները հանդես են եկել որպես գործադիր իշխանության կամակատարներ»:</i></p> <p>դ. Կոռուպցիայի քննությունը սովորաբար տեղի է ունենում փոքրամասշտաբ կոռուպցիայի, ցածր կամ միջին օղակի պաշտոնատար անձանց նկատմամբ, և ծայրահեղ ընտրողական է: Օրինակ՝ ԱՄՆ-ի պետական դեպարտամենտը Հայաստանում Մարդու իրավունքների վերաբերյալ 2017 թվականի զեկույցում գրում է. «Տարվա ընթացքում բազմաթիվ դեպքերում իրավապահ մարմինները հրաժարվել են քրեական հետապնդման ենթարկել կառավարության հետ կապակցված անձանց մասնակցությամբ հիշեղ գործերը»: Նշվում է նաև, որ «Առկա խնդիրներից են օրենքի ընտրողական կիրառությունը և իրավապահ մարմինների ազդեցիկ պաշտոնատար անձանց անպատժելիությունը: Տարվա ընթացքում բազմաթիվ դեպքերում իրավապահ մարմինները հրաժարվել են քրեական հետապնդման ենթարկել կառավարության հետ կապակցված անհատների»:</p>
Ռոլմներ	<p>ա. «Հատուկ քննչական ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, «Քննչական կոմիտեի մասին» ՀՀ օրենք «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենք, «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենք «Ազգային անվտանգության ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ Սահմանադրություն «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենք, https://www.state.gov/documents/organization/277381.pdf ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի վերջնական զեկույցը Հայաստանի 2017 թվականի խորհրդարանական ընտրությունների վերաբերյալ</p> <p>բ. Կիրառելի չէ</p> <p>գ. https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/ARM https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/armenia</p> <p>դ. https://www.state.gov/documents/organization/277381.pdf</p>

10. Կոռուպցիան մասնավոր հատվածում

Ցուցանիշ	10.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ըստ երկրի օրենքների՝ քրեական հանցագործություն է, արդյոք, օտար պետության պաշտոնատար անձին կաշառելը:
Բալային գնահատական	● 0.5. Տվյալ հանցագործությունն արգելված է, սակայն սահմանման մեջ թերություններ կան:
Պատասխան	ՀՀ քրեական օրենսգրքում չկա առանձին հոդված օտար պետության պաշտոնատար անձին կաշառելու վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, ինչպես նշվել է Հայաստանի վերաբերյալ UNODC-ի զեկույցում, «օտարերկրյա պաշտոնատար անձինք հավասարեցված են ներպետական պաշտոնատար անձանց ԶՕ-ի

	308(4) (1) հողվածով, որը նախատեսում է, որ ԶՕ-ի 311, 311.2, 312, 312.2 և 313 հողվածների իմաստով՝ պաշտոնատար անձ է նաև օտար պետության պետական պաշտոնատար անձը և միջազգային կամ վերազգային կազմակերպության պաշտոնատար անձը»: Միակ թերությունը «կամ սուբյեկտ» բաղադրիչի բացակայությունն է ՀՀ օրենսդրության մեջ, ինչը հիշատակված է նշված զեկույցում:
Հղումներ	http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/Armenia UNCAC Implementation Report.pdf

Ցուցանիշ	10.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Երկրի իրավական դաշտն արգելո՞ւմ է ապօրինի համաձայնությունը (collusion):
Բալային գնահատական	● 1. Օրենքով արգելվում են «կոշտ կարտելները» (hard-core cartels) և ապօրինի համաձայնությունը (collusion):
Պատասխան	«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը արդար տնտեսական մրցակցության երաշխավորող բազմաթիվ դրույթներ ունի: «Կոշտ կարտելները» կարգավորված են օրենքի 5-րդ հոդվածով, որը վերաբերում է «հակամրցակցային համաձայնություններին»: Գների ֆիքսումը համարվում է «հորիզոնական համաձայնություն» և կրկին կարգավորվում է նույն այդ հոդվածներով: Կեղծ մրցութային հայտեր ներկայացնելը նույնպես համապատասխանում է «հորիզոնական համաձայնության» սահմանմանը: Շուկան կիսելը կամ բաժանելը նույնպես «հորիզոնական համաձայնության» տեսակ է: Բացի դրանից, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածով պատիժ է սահմանվում հակամրցակցային գործունեության համար:
Հղումներ	«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի ՀՀ քրեական օրենսգրքի

Ցուցանիշ	10.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օտար երկրում տեղի ունեցող կաշառակերության արգելքը կիրարկվո՞ւմ է:
Պատասխան	Օտար երկրում տեղի ունեցող կաշառակերության արգելքը կիրարկելու նախադեպ գոյություն չունի:
Հղումներ	www.prosecutor.am

Ցուցանիշ	10.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ապօրինի համաձայնությունը (collusion) արգելող դրույթներն արդյունավետորեն կիրարկվո՞ւմ են:
Պատասխան	Տնտեսական մրցակցության ինդիկատորները վերապահված են Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի լիազորությանը: Այն կազմված է 7 անդամներից՝ նախագահից և 6 հանձնաժողովականներից, ովքեր նշանակվում են խորհրդարանի կողմից ձայների մեծամասնությամբ՝

	<p>վարչապետի առաջադրած թեկնածությունների թվից:</p> <p>Դատախազության 2015 և 2016 թվականների և 2017 թվականի առաջին կեսի վիճակագրական տեղեկանքների համաձայն՝ հակամրցակցային գործունեության մասով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի հատկանիշներով գործեր չեն հարուցվել:</p> <p>Հանձնաժողովի վիճակագրական տվյալներում, ըստ 2017 թվականի տարեկան զեկույցի, կիրառված պատժամիջոցների և տեսակների վերաբերյալ որևէ հիշատակում չկա:</p> <p>Ինչ վերաբերում է ռեսուրսներին և կարողություններին, ապա հանձնաժողովը չունի ներկայացուցչություն մարզերում, և դա կարող է խոչընդոտ համարվել նրա արդյունավետության համար: Այնուամենայնիվ, հիմնական խնդիր շարունակում է մնալ տվյալ մարմնի իրական անկախությունը: Հակամենաշնորհային պայթարի վերաբերյալ BTI 2018-ում նշվում է. <i>«Պետական կարգավորման, ընդհանուր առմամբ՝ թույլ կառույցների, կոռուպցիայի դեմ պայքարելու և կարտելներն ու կիսամենաշնորհները քանդելու ընդգծված քաղաքական կամքի բացակայության պայմաններում օլիգարխների արմատացած ազդեցությունը ներկայումս ուղղակի սպառնալիք է բարեփոխումների ճանապարհին և անուղղակի սպառնալիք բուն պետականության համար»:</i></p>
Ջրումներ	<p>«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք http://www.prosecutor.am/myfiles/files/reports/c-2015-6.pdf http://www.prosecutor.am/myfiles/files/pdf/Korupcia%20-%20naxaqnutyun.pdf http://www.prosecutor.am/myfiles/files/Korupcia%20naxaqnutyun.pdf https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/arm/</p>

Ցուցանիշ	10.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն կորպորացիաների թափանցիկության որոշակի կանոններ կամ գործելակերպեր, որոնք առաջացնում են կոռուպցիայի մեծ ռիսկեր:
Բալային գնահատական	● 0. Արձանագրությունը չի վավերացվել:
Պատասխան	Հաշվապահությունը կարգավորվում է «Հաշվապահական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքով: Վերջինս, մասնավորապես, նախատեսում է, որ բոլոր ընկերությունները պարտավոր են հաշվապահական հաշվառում վարել: Օրենքում նշվում է նաև հետևյալը. <i>«խոշոր ընկերությունը պարտավոր է հրապարակել իր տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունները»:</i> Այնուամենայնիվ, օրենքը, մինևույն ժամանակ, խոշոր ընկերություններին չի

	<p>պարտավորեցնում իրենց հաշվետվությունները հրապարակել աուդիտորի եզրակացության հետ մեկտեղ: Այդ մոտեցումն, ըստ երևույթին, հիմնավորված չէ: Ընդհանուր ընկալման համաձայն, կանոնները կիրարկվում են, սակայն դրա վերաբերյալ չկան հանրայնորեն հասանելի կոնկրետ հրապարակումներ:</p> <p>«Գնումների մասին» օրենքը որոշ սահմանափակումներ է նախատեսում գնումների մասնակիցների համար: Այդ սահմանափակումները վերաբերում են, օրինակ, նրանց, ովքեր դատապարտվել են կաշառակերության և տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար:</p>
Հղումներ	<p>«Հաշվապահական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք</p>

11. Լոբբինգի թափանցիկությունը

Հայաստանում չկա լոբբինգի իրավակարգավորում:

12. Կուսակցությունների և նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման թափանցիկությունը

Ցուցանիշ	12.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսավորումը և ընտրովի պաշտոնի համար ընտրություններին մասնակցող թեկնածուների ֆինանսավորումը կարգավորող իրավական դաշտ:
Բալային գնահատական	<p>● 1. Գոյություն ունի քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսավորումը և ընտրովի պաշտոնի համար ընտրություններին մասնակցող թեկնածուների ֆինանսավորումը կարգավորող իրավական դաշտ:</p>
Պատասխան	<p>Ընտրական օրենսգրքով նախատեսվում է, որ նախընտրական քարոզչության բոլոր նյութերը, վարձակալվող դահլիճները և վճարովի եթերաժամանակը պետք է ֆինանսավորվեն նախընտրական հիմնադրամից: Որոշակի սահմանափակումներ են նախատեսված նախընտրական հիմնադրամի ձևավորման վերաբերյալ, որոնք ներկայացված են ստորև:</p> <p>1. Խորհրդարանի ընտրություններ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Քաղաքական կուսակցություն (կուսակցությունների դաշինքի դեպքում՝ դաշինքի կազմի մեջ մտնող բոլոր կուսակցությունները միասին)՝ մինչև 100,000,000 դրամ, ○ Կուսակցության թեկնածու՝ 5,000,000 դրամ, ○ Ֆիզիկական անձ՝ 500,000 դրամ: <p>2. Ընտրություններ մինչև 10,000 բնակիչ ունեցող համայնքներում.</p>

- Համայնքապետի կամ համայնքի ավագանու անդամի թեկնածու՝ 150,000 դրամ,
- Թեկնածությունն առաջադրած կուսակցություն՝ 200,000 դրամ,
- Ֆիզիկական անձ՝ 50,000 դրամ:

3. Ընտրություններ 10,000-ից ավելի բնակիչ ունեցող համայնքներում.

- Համայնքապետի կամ համայնքի ավագանու անդամի թեկնածու՝ 500,000 դրամ,
- Թեկնածությունն առաջադրած կուսակցություն՝ 1,000,000 դրամ
- Ֆիզիկական անձ՝ 100,000 դրամ:

4. Երևան քաղաքի ավագանու ընտրություններ.

- Զաղաքական կուսակցություն (կուսակցությունների դաշինքի դեպքում՝ դաշինքի կազմի մեջ մտնող բոլոր կուսակցությունները միասին)՝ մինչև 10,000,000 դրամ,
- Կուսակցության թեկնածու՝ 1,000,000 դրամ,
- Ֆիզիկական անձ՝ 100,000 դրամ:

5. Վանաձոր և Գյումրի քաղաքների ավագանու ընտրություններ.

- Զաղաքական կուսակցություն (կուսակցությունների դաշինքի դեպքում՝ դաշինքի կազմի մեջ մտնող բոլոր կուսակցությունները միասին)՝ մինչև 3,000,000 դրամ,
- Կուսակցության թեկնածու՝ 500,000 դրամ,
- Ֆիզիկական անձ՝ 100,000 դրամ:

Նախընտրական քարոզչության շրջանում տրամադրվող բոլոր նվիրատվությունները պետք է կատարվեն բանկային գործադրով, այսինքն՝ հայտնի է բոլոր նվիրատուների ինքնությունը: Բացի դրանից, Ընտրական օրենսգրքով արգելվում են անսանձ նվիրատվությունները, և նախատեսվում է, որ այդ նվիրատվությունները պետք է փոխանցվեն պետական բյուջե: Նախընտրական քարոզչության շրջանում արգելված են միջազգային նվիրատվությունները, քանի որ դրանք նշված չեն նվիրատվությունների աղբյուրների ցանկում: Վարկերի խնդիրը հստակորեն կարգավորված չէ և ամբողջովին բացակայում է Ընտրական օրենսգրքում: Տեսականորեն հնարավոր է, որ կուսակցությունը ստանա վարկ, սակայն դա բավական բարդ է և իրավաբանական տեսանկյունից՝ անորոշ:

Ինչ վերաբերում է նախընտրական քարոզչության ընթացքում արվող բնահրային նվիրատվություններին, ապա Ընտրական օրենսգիրքը նախատեսում է ընդամենը մեկ բան. եթե

	<p>Նախընտրական քարոզչության համար ծառայությունները և ապրանքները (որոնք պետք է պարտադիր կերպով գնվեն նախընտրական հիմնադրամի միջոցներով) տրամադրվում են անվճար, ապա դրանք պետք է հիշատակվեն որպես ծախս՝ հիմք ընդունելով դրանց շուկայական գինը:</p> <p>Հաշվետվությունների և ծախսերի ներկայացման և հրապարակման ժամկետը և ձևը, ինչպես նաև ստուգման խնդիրը վերլուծված են ստորև: Նվիրատվությունների դիմաց հարկային արտոնություններ նախատեսված չեն:</p> <p>Ինչ վերաբերում է ընտրությունների և կուսակցությունների սուբսիդավորմանը, ապա անուղղակի սուբսիդիաները ներկայումս ներառում են անվճար եթերաժամանակը, հանդիպումների անցկացման համար տրամադրվող դահլիճները և քարոզչական նյութեր փակցնելու համար տրամադրվող տարածքները: Պետական բյուջեից սուբսիդիաներ չեն տրամադրվում ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններին:</p>
Հղումներ	«ՀՀ ընտրական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենք

Ցուցանիշ	12.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Ընտրովի պաշտոնի համար ընտրությունների մասնակցող քաղաքական կուսակցությունները և անհատ թեկնածուները պարտավոր են հրապարակել իրենց նախընտրական քարոզչության ֆինանսական հաշվետվությունները՝ կետ առ կետ մանրամասնելով եկամուտներն ու ծախսերը, ինչպես նաև՝ նախընտրական ֆինանսների առանձին նվիրատուներին:</p>
Բալային գնահատական	<p>● 0.25. Քաղաքական կուսակցությունները (իսկ կիրառելի դեպքերում՝ նաև քաղաքական թեկնածուները) պարտավոր են նախընտրական քարոզչության մուտքերի մասին հաշվետվություններ հրապարակել հանրությանը և ներկայացնել նախընտրական քարոզչության խոշոր նվիրատուներին (նվազագույն շեմերը կազմում են համապատասխանաբար 5,001 և 20,000 եվրո/դոլար):</p>
Պատասխան	<p>Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ընդունած իրավակարգավորման համաձայն՝ նվիրատուները չեն նշվում հաշվետվություններում: ԿԸՀ-ն սահմանում է հաշվետվությունների ձևը և չի պահանջում բացահայտել նվիրատուների անունները: Հաշվետվությունները հրապարակվում են Ընտրական օրենսգրքով սահմանված ժամկետներում:</p> <p>ՀՀ ընտրական օրենսգրքով նախատեսվում է, որ նախընտրական քարոզչության մեկնարկից հետո ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններն իրենց նախընտրական հիմնադրամներ</p>

	<p>կատարված մուծումների և դրանց օգտագործման վերաբերյալ հայտարարագիրը ներկայացնում են վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայությունն նախընտրական բարոզչությունն սկսվելուց հետո՝ 10-րդ, Ազգային ժողովի, Երևանի, Գյումրու և Վանաձորի ավագանիների հերթական ընտրությունների ժամանակ՝ նաև 20-րդ օրը, ինչպես նաև ընտրությունների արդյունքների ամփոփման համար՝ սույն օրենսգրքով սահմանված ժամկետից ոչ ուշ, քան 3 օր առաջ:</p> <p>Վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայությունը թեկնածուների, ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների նախընտրական հիմնադրամներում եղած միջոցների օգտագործման վերաբերյալ հայտարարագրերը ստանալուց հետո 7 օրվա ընթացքում, բայց ոչ ուշ, քան ընտրության արդյունքների ամփոփման համար սահմանված ժամկետից մեկ օր առաջ, ստուգում, ստուգման արդյունքներով կազմում է եզրակացություն և ներկայացնում կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով:</p> <p>Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը պարտավոր է այն անհապաղ հրապարակել Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում: Չկա առանձին նվիրատուների անունները հրապարակելու պահանջ: Այնուամենայնիվ, ծախսերը նշվում են խիստ մանրամասնորեն՝ ինչպես պահանջվում է օրենսգրքով և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշմամբ: Հաշվետվությունները հրապարակվում են ստանդարտացված ձևով: Հաշվետվությունները չեն պարունակում բավարար տվյալներ և տեղեկություններ, և օգտագործման տեսանկյունից հարմար չեն:</p>
Հղումներ	«ՀՀ ընտրական օրենսգրք» սահմանադրական օրենք Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2016 թվականի նոյեմբերի 9-ի թիվ 125-Ն որոշում

Ցուցանիշ	12.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Քաղաքական կուսակցությունները և համապատասխան դեպքերում ընտրովի պաշտոնի համար ընտրություններին մասնակցող անհատ թեկնածուները պարտավոր են տարեկան հաշվետվություններ հրապարակել՝ կետ առ կետ ներկայացնելով եկամուտների և ծախսերի բացվածքը և առանձին նվիրատուների անունները:
Բալային գնահատական	<ul style="list-style-type: none"> ● 1. Քաղաքական կուսակցությունները (իսկ կիրառելի դեպքերում՝ նաև քաղաքական թեկնածուները) պարտավոր են հրապարակել եկամուտների և ծախսերի մասին հաշվետվություններ՝ կետ առ կետ բացվածքով, ներկայացնելով իրենց տարեկան հաշիվները և հրապարակելով կուսակցությանը կամ թեկնածուին տարվա ընթացքում ֆինանսական օգնություն ցուցաբերած նվիրատուների

	անունները, ընդ որում՝ բացահայտման նվազագույն շեմը կազմում է 1,000 եվրո/դոլար:
Պատասխան	«Կուսակցությունների մասին» նոր սահմանադրական օրենքն ուժի մեջ է մտել 2017 թվականի ապրիլի 1-ին: Օրենքով նախատեսվում է, որ քաղաքական կուսակցությունը յուրաքանչյուր տարի պարտավոր է լրատվամիջոցներում հաշվետվություն հրապարակել իր ֆինանսական միջոցների աղբյուրների, ծախսերի և գույքի վերաբերյալ: Հրապարակման վերջնաժամկետը մարտի 25-ն է: Նվազագույն շեմեր սահմանված չեն: Հաշվետվության ձևը հաստատվում է կառավարության որոշմամբ: Ինչ վերաբերում է թեկնածուներին, ապա նրանք բոլորը պարտավոր են ներկայացնել գույքի և եկամուտների հայտարարագրեր:
Հղումներ	«ՀՀ ընտրական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենք Կառավարության 2017 թվականի ապրիլի 20-ի թիվ 403-Ն որոշում

Ցուցանիշ	12.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կուսակցությունների (իսկ կիրառելի դեպքերում՝ նաև թեկնածուների) նախընտրական քարոզչության ծախսերը ենթակա՞ են անկախ ստուգման:
Բալային գնահատական	● 0.5. Կուսակցությունների և/կամ ընտրովի պաշտոնի համար առաջադրված թեկնածուների նախընտրական քարոզչության ֆինանսները ենթակա են ստուգման, սակայն առկա իրավական դաշտը չի երաշխավորում վերահսկող մարմնի քաղաքական անկախությունը և/կամ վերահսկող մարմնին չի ընձեռում բավարար լիազորություններ և ռեսուրսներ՝ հաշվետվությունները և հաշիվներն արդյունավետորեն ստուգելու համար:
Պատասխան	Տե՛ս պատասխանը ստորև. պատասխանը նույնն է:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	12.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Քաղաքական կուսակցությունների (իսկ կիրառելի դեպքերում՝ նաև թեկնածուների) տարեկան հաշվետվությունները ենթակա՞ են անկախ ստուգման:
Բալային գնահատական	● 0.5. Կուսակցությունների և/կամ ընտրովի պաշտոնի համար առաջադրված թեկնածուների տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունները ենթակա են ստուգման, սակայն առկա իրավական դաշտը չի երաշխավորում վերահսկող մարմնի քաղաքական անկախությունը և/կամ վերահսկող մարմնին չի ընձեռում բավարար լիազորություններ և ռեսուրսներ՝ հաշվետվություններն ու հաշիվներն արդյունավետորեն ստուգելու համար:
Պատասխան	Ընտրական օրենսգրքի և «Քաղաքական կուսակցությունների մասին» օրենքի համաձայն՝ Կենտրոնական ընտրական

	<p>հանձնաժողովի վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայությունը պարտավոր է ստուգել քաղաքական կուսակցությունների և թեկնածուների տարեկան հաշվետվությունները: Դրա ղեկավարը նշանակվում է կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից 7 տարի ժամկետով: Նա չի կարող որևէ քաղաքական կուսակցության անդամ լինել: Ընտրական օրենսգրքի նույն հոդվածը նախատեսում է, որ ծառայությունն անկախ է ընտրական հանձնաժողովներից և հաշվետու չէ նրանց առջև: Այնուամենայնիվ, իրականությունն օրենքից տարբերվում է: ԵԱՀԿ/ԺՅՄԻԳ-ն Հայաստանի 2017 թվականի խորհրդարանական ընտրության վերաբերյալ իր գեկույցում որպես առաջնահերթություն նշել է. <i>«Նախընտրական բարոզչության ֆինանսների վերահսկողության արդյունավետությունն ու թափանցիկությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության համար ապահովել բավարար ռեսուրսներ, տեխնիկական կարողություններ և անկախություն»:</i></p> <p>Ինչ վերաբերում է քննելու պատշաճ լիազորություններին, ապա ծառայությունն իրավասու է փաստաթղթեր և տեղեկություններ պահանջել բանկերից, քաղաքական կուսակցություններից և ընկերություններից, որոնք աշխատանքներ, ծառայություններ, ապրանքներ են տրամադրել, անդամավճարներ և նվիրատվություններ են կատարել քաղաքական կուսակցություններին, տրամադրել են բյուջետային ֆինանսավորում կամ պահանջել տեղեկատվություն դրամական միջոցներից և պայմանագրերից և օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից մուտքերի և ծախսերի վերաբերյալ (Վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության գործունեության կարգ, 11-րդ մաս, 2-րդ կետ):</p> <p>Ինչ վերաբերում է թեկնածուներին (թե՛ կուսակցություններին, թե՛ անձերին), ապա ծառայությունն իրավունք ունի նախընտրական հիմնադրամների մուտքերի և ծախսերի հետ կապված տեղեկություններ, տվյալներ և փաստաթղթերի կրկնօրինակներ պահանջել բանկերից՝ (վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության գործունեության կարգի 11-րդ մաս, 1-ին կետ): Բացի դրանից, այն իրավունք ունի թեկնածուներից ստանալ տեղեկություններ, տվյալներ, փաստաթղթերի կրկնօրինակներ՝ կապված հիմնադրամներից կատարված ծախսերի հետ՝ ի հիմնավորում ստորագրած քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի (Վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության գործունեության կարգի 11-րդ մաս, 3-րդ կետ):</p>
Չդրվում	<p>«ՀՀ ընտրական օրենսգրք» սահմանադրական օրենք «Քաղաքական կուսակցությունների մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենք https://www.osce.org/odihr/328226?download=true http://res.elections.am/images/dec/16.39_N.pdf</p>

Ցուցանիշ	12.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գնահատման ի՞նչ միավոր է ստացել Հայաստանը «Global Integrity» կազմակերպության՝ «Փող, քաղաքականության և թափանցիկության» (Money, Politics and Transparency) գնահատման մեջ:
Պատասխան	Հայաստանը ներառված չէ այդ գնահատման մեջ:
Հղումներ	https://data.moneypoliticstransparency.org/

Ցուցանիշ	12.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հանրությանը հասանելի տեղեկություններով՝ վերջին երկու տարում քաղաքական կուսակցություններ և/կամ թեկնածուներ պատժվե՞լ են քաղաքական ֆինանսավորման կանոնները խախտելու կամ բացահայտման պահանջները չկատարելու համար:
Պատասխան	Նկատված միակ դեպքը խորհրդարանի ընդդիմադիր խմբակցություններից մեկի դեկավար Գագիկ Ծառուկյանի դեպքն է եղել: 2017 թվականի նախընտրական քարոզչության շրջանում Գագիկ Ծառուկյանը, արձագանքելով մարդկանց պահանջներին, գումար էր բաժանում: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը նրան զգուշացրեց, որ դադարեցնի այդ գործելակերպը, սակայն պատժամիջոցներ չկիրառեց:
Հղումներ	https://www.azatutyun.am/a/28358011.html

Թիրախ 16.6. Չարգացել արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ հաստատություններ բոլոր մակարդակներում

Ցուցանիշ 16.6.1.	Պետական առաջնային ծախսերը՝ որպես սկզբնական հաստատված բյուջեի տոկոս՝ ըստ ոլորտի (կամ ըստ բյուջեի կողերի և այլն):
Ցուցանիշ 16.6.2.	Հանրային ծառայություններից վերջին անգամ օգտվելիս բավարարված բնակչության համամասնությունը:

13. Թափանցիկությունը և օրինավորությունը պետական կառավարման համակարգում

Ցուցանիշ	13.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ օրենք, կանոնակարգ կամ վարքականոն, որը վերաբերում է պետական պաշտոնատար անձանց և կառավարության աշխատողներին ու ներկայացուցիչներին և համարժեքորեն անդրադառնում է հետևյալ խնդիրներին. ա. օրինավորություն, արդար և անկողմնակալ գործելակերպ, բ. նվերներ, առավելություններ և հյուրասիրություններ, գ. շահերի բախում:
Բալային գնահատական	● 1. Գոյություն ունի օրենք, կանոնակարգ կամ վարքականոն, որն անդրադառնում է վերը նշված խնդիրներին:

Պատասխան	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքը տարածվում է թե՛ պետական պաշտոնատար անձանց, թե՛ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց վրա, մասնավորապես, սահմանափակումների, անհամատեղելիության պահանջների և շահերի բախման խնդիրների մասով: Օրենքի 5-րդ գլուխն անդրադառնում է բարեվարքության համակարգի մասին վերը նշված բոլոր հարցերին:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ օրենք կամ հստակ քաղաքականություն, որը վերաբերում է «պտտվող դռան» սկզբունքին, այսինքն՝ երբ որևէ անձ տեղափոխվում է պետական կառույցից մասնավոր (կամ հակառակը)՝ աշխատելով միևնույն ոլորտում կամ խնդրի ուղղությամբ, ինչը կարող է հանգեցնել շահերի բախման, և ինչի հետևանքով պետական համակարգում աշխատելիս պաշտոնատար անձը կարող է չարաշահել իրեն հասանելի տեղեկություններն ու լիազորությունները՝ մասնավոր օգուտ ստանալու նպատակով:
Բալային գնահատական	● 1. Գոյություն ունի օրենք կամ հստակ քաղաքականություն, որը վերաբերում է «պտտվող դռան» սկզբունքին:
Պատասխան	Կա միայն մեկ դրույթ՝ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածում, որով նախատեսվում է, որ պաշտոնից ազատվելուց հետո մեկ տարի անձը չի կարող աշխատանքի ընդունվել այն գործատուի մոտ կամ այն կազմակերպությունում, որի նկատմամբ վերահսկողություն է իրականացրել պաշտոնավարման վերջին տարվա ընթացքում: Այդ ձևակերպումը չափազանց ընդհանրական է և տարածվում է տվյալ անձի վերահսկողության ներքո գտնված բոլոր կազմակերպությունների վրա:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	«Պտտվող դռան» սկզբունքին վերաբերող օրենքը կամ քաղաքականությունը տարածվո՞ւմ է արդյոք պետական հատվածում որոշում կայացնող բոլոր համապատասխան անձանց վրա:
Բալային գնահատական	● 1. «Պտտվող դռան» սկզբունքին վերաբերող օրենքը կամ քաղաքականությունը սկզբունքորեն տարածվում է պետական հատվածում որոշում կայացնող բոլոր համապատասխան անձանց վրա:
Պատասխան	Կա միայն մեկ դրույթ՝ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածում, որով նախատեսվում է, որ աշխատանքից ազատվելուց հետո մեկ տարի անձը չի կարող աշխատանքի ընդունվել այնպիսի կազմակերպությունում, որի նկատմամբ վերահսկողություն է իրականացրել պաշտոնավարման վերջին տարվա ընթացքում: Այդ սահմանափակումը տարածվում է

	պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց և պետական պաշտոնատար անձանց վրա, ովքեր պաշտոնը ստանձնել են ընտրությունների կամ քաղաքական գործընթացով կատարվող նշանակման, հայեցողական որոշումների և օրենքով նախատեսված այլ գործընթացների արդյունքում:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ «հովացման» պարտադիր ժամանակահատված, այսինքն՝ նվազագույն ժամանակահատված, որի ընթացքում նախկին պաշտոնատար անձն իրավունք չունի իր նախկին պաշտոնի հետ կապված աշխատանքի անցնել մասնավոր հատվածում, մասնավորապես՝ գոյություն ունի՞ նման սահմանափակում կառավարության անդամների կամ որոշում կայացնող համապատասխան այլ բարձրաստիճան անձանց նկատմամբ:
Բալային գնահատական	● 0.5. Քաղաքականությունը պարունակում է «հովացման» պարտադիր ժամանակահատված՝ առնվազն 6 ամիս որոշակի պաշտոնների և դեպքերի համար, երբ կառավարության նախկին անդամի և որոշում կայացնող համապատասխան այլ բարձրաստիճան անձի նոր աշխատանքը կարող է առաջացնել շահերի բախում:
Պատասխան	Նույնն է, ինչ «պտտվող դռան» դեպքում, տե՛ս վերը:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	13.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞/ունե՞ն որոշակի պետական մարմին կամ իրավասու մարմիններ, որոնք պարտավոր են խորհուրդներ տալ և վերահսկել «պտտվող դռան» սկզբունքի վերաբերյալ իրավակարգավորումները:
Բալային գնահատական	● 1. Գոյություն ունի/ունեն որոշակի պետական մարմին կամ իրավասու մարմիններ, որոնք պարտավոր են խորհուրդներ տալ և վերահսկել տվյալ քաղաքականության իրագործումը:
Պատասխան	Հաշվի առնելով, որ «պտտվող դռան» սկզբունքը դասվում է հանրային ծառայողների համար «այլ սահմանափակումների» շարքին, իրավասու մարմիններն են էթիկայի հանձնաժողովները և բարեվարքության կազմակերպիչները:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունե՞ն համաչափ և տարիամոզիչ պատիժներ այն անհատների և ընկերությունների համար, որոնք չեն համապատասխանում «պտտվող դռան» սկզբունքը կարգավորող օրենքին կամ քաղաքականությանը:
Բալային գնահատական	● 0. Օրենքով (կամ քաղաքականությամբ) պատիժներ սահմանված չեն:
Պատասխան	Պատիժներ սահմանված չեն օրենքի պահանջներին չհամապատասխանելու համար:
Չղումներ	www.arlis.am

Ցուցանիշ	13.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	«Պտտվող դռան» սկզբունքին վերաբերող նորմերն արդյո՞ք կատարվում և կիրարկվում են պրակտիկայում: Վերջին տարվա ընթացքում եղե՞լ են զարգացումներ, որոնք կվկայեն այն մասին, որ «պտտվող դռան» և շահերի բախման հարակից սկզբունքների ներդրման առումով արձանագրվել է իրավիճակի բարելավում (կամ վատթարացում):
Պատասխան	<p>«Պտտվող դռան» մասին նորմը փաստացի երբևէ չի կիրարկվել Հայաստանում, և նման միջադեպերով չեն իրականացվել վարույթներ: Բացի դրանից, այս հարցը սովորաբար չի լուսաբանվել զանգվածային լրատվամիջոցների կողմից:</p> <p>Այնուամենայնիվ, «պտտվող դռան» սկզբունքի հետ կապված դիտարժան դեպք արձանագրվեց վարչապետ Կարեն Կարապետյանի գլխավորած կառավարության առումով: Առողջապահության նախարար Լևոն Ալթունյանի պաշտոնավարման ընթացքում, ով «Ինգո Արմենիա» ապահովագրական ընկերության նախկին գործադիր տնօրենն էր, ընկերությունը զգալիորեն ավելի բարձր հասույթ արձանագրեց առողջապահության ապահովագրության ոլորտում, ինչը հետաքննող լրագրողների տեղեկություններով արտառոց էր: Բացի դրանից, եղել են դեպքեր, երբ բարձրաստիճան մի քանի իրավապահ պաշտոնյաներ, ներառյալ՝ գլխավոր դատախազության Կոռուպցիայի դեմ պայքարի վարչության պետը և ոստիկանության՝ Թմրադեղերի դեմ պայքարի վարչության պետը պաշտոններ են ստանձնել բանկերի իրավաբանական բաժիններում կամ անվտանգության բաժիններում:</p>
Չղումներ	https://armenpress.am/arm/news/861669/hh-aroxiapahutyany-nakharar-levon-altunyani-kensagrutyuny.html https://hetq.am/hy/article/86983

Ցուցանիշ	13.8
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական դաշտը պահանջում է, որպեսզի բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաները և բարձրաստիճան քաղաքացիական ծառայողները պարբերաբար (տարին առնվազն մեկ անգամ) հայտարարագրեն իրենց շահերը՝ ներառյալ վճարվող և չվճարվող պաշտոնները, ֆինանսական շահերը ընկերություններում և այլ կազմակերպություններում:
Բալային գնահատական	● 1. Իրավական դաշտում պահանջվում է, որպեսզի պետական բարձրաստիճան պաշտոնատար անձինք և քաղաքացիական բարձրաստիճան ծառայողներն իրենց շահերը հայտարարագրեն առնվազն տարին մեկ անգամ:
Պատասխան	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի համաձայն՝ հայտարարատու պաշտոնատար անձինք ներկայացնում են տարեկան հայտարարագրեր: Օրենքով սահմանվում են պաշտոնատար անձանց և հայտարարագրերի տարբեր տեսակներ: Պետական պաշտոն զբաղեցնող անձինք (բացառությամբ պետական հայեցողական պաշտոնների), 15,000-ից ավելի բնակիչ ունեցող համայնքների ղեկավարները, նրանց տեղակալները, Երևան համայնքի վարչական շրջանների ղեկավարները և նրանց տեղակալները պարտավոր են եկամուտների, գույքի և շահերի հայտարարագիր ներկայացնել: Պետական հայեցողական պաշտոններ զբաղեցնողները, քաղաքացիական ծառայության 1-ին և 2-րդ ենթախմբերում գլխավոր պաշտոններ զբաղեցնողները, արտաքին գործերի նախարարության գլխավոր քարտուղարը, բանակում բարձրագույն պաշտոններ զբաղեցնողները, ոստիկանությունում, հարկային ծառայությունում, մաքսային ծառայությունում, քրեակատարողական ծառայությունում և դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունում գլխավոր պաշտոններ զբաղեցնողները պարտավոր են եկամուտների և գույքի հայտարարագիր ներկայացնել: «Պետական պաշտոն» հասկացությունը ներառում է քաղաքական, վարչական, ինքնավար և հայեցողական պաշտոնները:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.9
Ցուցանիշի հարց(եր)	Շահերի հայտարարագրման պահանջները տարածվում են իշխանության բոլոր ճյուղերի՝ գործադիր, օրենսդիր, դատական համակարգի և քաղաքացիական ծառայության, ինչպես նաև համապատասխան այլ պետական մարմինների պաշտոնատար անձանց վրա:
Բալային գնահատական	● 1. Շահերի հայտարարագրման պահանջները տարածվում են գործադիր իշխանության, օրենսդիր իշխանության, դատական իշխանության և քաղաքացիական ծառայության/պետական այլ մարմինների բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց վրա:

Պատասխան	Տե՛ս վերը՝ 13.8 ցուցանիշի վերաբերյալ տրված պատասխանը: «Պետական պաշտոն» հասկացությունը ներառում է քաղաքական, վարչական, ինքնավար և հայեցողական պաշտոնները: Օրինակ՝ քաղաքական է այն պաշտոնը, որն ընտրովի կամ նշանակովի է, և այդ պաշտոնը ենթադրում է, որ անձն իրավունք ունի ընդունել քաղաքական որոշումներ և պատասխանատվություն ստանձնել այդ որոշումների համար: Այն, ըստ էության, տարածվում է հարցի մեջ նշված բոլոր խմբերի վրա:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.10
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական դաշտը պահանջո՞ւմ է, որպեսզի բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաները և բարձրաստիճան քաղաքացիական ծառայողները պարբերաբար (տարին առնվազն մեկ անգամ) հայտարարագրեն իրենց եկամուտները և գույքը:
Բալային գնահատական	● 1. Իրավական դաշտը պահանջում է, որպեսզի բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաները և բարձրաստիճան քաղաքացիական ծառայողները հայտարարագրեն իրենց եկամուտները և գույքը տարին առնվազն մեկ անգամ:
Պատասխան	Տե՛ս վերը՝ 13.7 ցուցանիշի վերաբերյալ տրված պատասխանը:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.11
Ցուցանիշի հարց(եր)	Եկամուտների և գույքի հայտարարագրման պահանջները տարածվո՞ւմ են գործադիր իշխանության, օրենսդիր իշխանության, դատական իշխանության և քաղաքացիական ծառայության/պետական այլ մարմինների պաշտոնատար անձանց վրա:
Բալային գնահատական	● 0.75. Գույքի և եկամուտների հայտարարագրումը տարածվում է նշված բոլոր երեք ոլորտների վրա:
Պատասխան	Տե՛ս վերը՝ 13.7 ցուցանիշի վերաբերյալ տրված պատասխանը: «Պետական պաշտոն» հասկացությունը ներառում է քաղաքական, վարչական, ինքնավար և հայեցողական պաշտոնները: Օրինակ՝ քաղաքական պաշտոն է այն պաշտոնը, որն ընտրովի կամ նշանակովի է, և այդ պաշտոնը ենթադրում է, որ անձն իրավունք ունի ընդունել քաղաքական որոշումներ և պատասխանատվություն ստանձնել այդ որոշումների համար: Այն, ըստ էության, տարածվում է հարցի մեջ նշված բոլոր խմբերի վրա: Տարածվում է նաև դատավորների վրա, սակայն չի տարածվում դատական համակարգի մամլո քարտուղարի վրա:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.12
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական դաշտում պահանջվո՞ւմ է, որպեսզի շահերի,

հարց(եր)	Եկամուտների ու գույքի հայտարարագրերում ներառված տեղեկությունները հասանելի լինեն հանրությանը:
Բալային գնահատական	● 0.25. Շահերի հայտարարագրերի կամ եկամուտների և գույքի հայտարարագրերի ձևերից ընդամենը սահմանափակ տեղեկություններ է պահանջվում հասանելի դարձնել հանրությանը:
Պատասխան	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ Նոր օրենքի 24-րդ հոդվածը կարգավորում է հայտարարագրերի հրապարակման հարցը: Հայտարարագրերը տեղադրվում են Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի կայքում (www.ethics.am):
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք www.ethics.am

Ցուցանիշ	13.13
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական համակարգը նախատեսում է, արդյոք, վերահսկող մարմնի ստեղծում, որի համար երաշխավորվում է բավարար քաղաքական անկախություն և իրավասություններ՝ եկամուտների և գույքի հայտարարագրերը ստուգելու համար:
Բալային գնահատական	● 0.75. Իրավական համակարգը նախատեսում է եկամուտների և գույքի հայտարարագրերի նկատմամբ վերահսկողություն, սակայն համապատասխան մարմնի կամ մարմինների համար նախատեսվում է կամ բավարար անկախություն, կամ համարժեք իրավասություններ՝ հայտարարագրերը ստուգելու համար:
Պատասխան	<p>Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը նախատեսվում էր ստեղծել «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքով, որն ընդունվել էր 2017 թվականի հունիսի 9-ին և ուժի մեջ էր մտել 2018 թվականի ապրիլի 10-ին: Այնուամենայնիվ, Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը դեռևս չի ձևավորվել, ուստի՝ այն գործող կառույց չէ, և հնարավոր չէ գնահատել նրա անկախությունը պրակտիկայում:</p> <p>Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի գործառույթները սահմանված են «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքով, որում նշվում է.</p> <ol style="list-style-type: none"> բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների, ինչպես նաև բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, բացառությամբ պատգամավորների, դատավորների և դատախազների, էթիկայի կանոնների, իրավիճակային շահերի բախման կարգավորումների պահպանմանը հետևելը. հայտարարագրման գործընթացը կանոնակարգելը, հայտարարագրերը ստուգելն ու վերլուծելը. օրենքով սահմանված անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների կիրառման միասնականությունն

	<p>ապահովելը.</p> <p>4. Կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող քաղաքականության մշակմանը մասնակցելը:</p> <p>Օրենքով նախատեսված լիազորությունների վերլուծությունը կասկածներ է առաջացնում, որ Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը չի ենթարկվի արտաքին սուբյեկտների կողմից որևէ ազդեցության: Օրենքի համաձայն (հոդված 5), Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովն օժտված է ֆինանսական անկախությամբ և անկախ կերպով է իր տարեկան բյուջետային հայտը ներկայացնում Կառավարությանը:</p> <p>Մրցութային խորհուրդը ձևավորվում է Ազգային ժողովի նախագահի կողմից և կազմված է Սահմանադրական դատարանի նախագահի, Մարդու իրավունքների պաշտպանի, Ազգային ժողովի ընդդիմադիր խմբակցությունների, Հանրային խորհրդի և Փաստաբանների պալատի կողմից նշանակված մեկական անդամներից: Ազգային ժողովի ընդդիմադիր խմբակցությունների կողմից խորհրդի անդամը նշանակվում է համախոհությամբ (կոնսենսուսով): Խորհուրդն անցկացնում է մրցույթի մասնակիցների թեստավորումը և հարցազրույցները և ընտրում է հանձնաժողովի 5 անդամներին: Օրենքի 18-րդ հոդվածով նախատեսվում են այն հանգամանքները, որոնց առկայության դեպքում հանձնաժողովի անդամի լիազորությունները կարող են դադարեցվել վաղաժամկետ: Դրանք հետևյալն են. նա պաշտոնավարման ընթացքում ձեռք է բերել հանձնաժողովի անդամի լիազորությունների իրականացմանը խոչընդոտող հիվանդություն, նա երկարատև անաշխատունակության կամ այլ հարգելի պատճառով մեկ տարվա ընթացքում բացակայել է հանձնաժողովի նիստերի առնվազն կեսից, նա մեկ տարվա ընթացքում ավելի քան երկու անգամ անհարգելի բացակայել է հանձնաժողովի նիստերից, նա խախտել է հանձնաժողովի անդամի անհամատեղելիության պահանջները, նա խախտել է քաղաքական գործունեությամբ զբաղվելու արգելքը, ի հայտ են եկել փաստեր, որ նա նշանակման պահին չի համապատասխանել ներկայացվող պահանջներին: Հանձնաժողովի անդամի լիազորությունների դադարեցման մյուս հանգամանքն այն է, երբ առկա է դատարանի մեղադրական դատավճիռ, կամ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է ոչ արդարացնող հիմքով:</p> <p>Հանձնաժողովի լիազորությունները լայն են, և այն կարող է տվյալներ ու տեղեկություններ պահանջել այլ մարմիններից՝ բացառությամբ «Բանկային գաղտնիքի մասին» օրենքով նախատեսված դեպքերի:</p>
Հղումներ	«Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	13.14
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքը կամ քաղաքականությունը պարունակո՞ւմ են համաչափ և տարհամոզիչ պատիժներ շահերի ու եկամուտների և գույքի հայտարարագրման պահանջները չկատարելու համար:
Բալային գնահատական	<ul style="list-style-type: none"> ● 0.75. Օրենքը կամ քաղաքականությունը պարունակում են պատիժներ հայտարարագրերը չներկայացնելու կամ շահերի ու եկամուտների և գույքի հայտարարագրերում ոչ լիարժեք կամ կեղծ տեղեկություններ ներկայացնելու համար, սակայն այդ պատիժներն ընդամենը համաչափ կամ տարհամոզիչ են կա՞մ շահերի հայտարարագրերի ոլորտում, կա՞մ եկամուտների և գույքի հայտարարագրերի ոլորտում:
Պատասխան	<p>ՀՀ քրեական օրենսգրքի 314.2 հոդվածով պատասխանատվություն է սահմանվում հայտարարագիրը չներկայացնելու համար, եթե վարչական տույժի կիրառումից հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, անձը դիտավորությամբ չի ներկայացնում հայտարարագիրը: Դա պատժվում է տուգանքով՝ 1,500,000-ից մինչև 2,000,000 դրամի չափով, կամ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով ազատազրկմամբ՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա (դա որոշվում է յուրաքանչյուր գործի համար՝ առանձին):</p> <p>ՀՀ քրեական օրենսգրքի 314.3 հոդվածով նախատեսվում է, որ հայտարարագրում կեղծ տվյալ ներկայացնելը կամ հայտարարագրման ենթակա տվյալը թաքցնելը պատժվում է տուգանքով՝ 2,000,000-ից մինչև 3,000,000 դրամի չափով կամ ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:</p> <p>ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 169.28 հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսվում նախազգուշացման տեսքով՝ հայտարարագիրը սահմանված ժամկետում չներկայացնելու համար: Եթե նախազգուշացումը ստանալուց հետո 30 օրվա ընթացքում անձը չի ներկայացնում հայտարարագիրը, տուգանվում է 200,000 դրամով:</p> <p>Հայտարարագրի լրացման և ներկայացման որոշ պահանջների խախտմամբ ներկայացվող հայտարարագրերի համար սահմանված պատիժը նախազգուշացումն է: Եթե նույն անձը նախազգուշացվելուց հետո 30 օրվա ընթացքում կրկնում է նույն արարքը, ապա պատժվում է 200,000 դրամով: Հայտարարագրում անզգուշությամբ սխալ կամ ոչ ամբողջական տվյալ ներկայացնելն առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ 200,000-400,000 դրամի չափով:</p>

	<p>Վերը նշված հոդվածները չեն նախատեսում խափանող պատիժներ, և որպես այդպիսին, համաչափ չեն այդ հանցագործությունների վտանգավորության աստիճանին: Նշված հանցագործություններից ոչ մեկը չի համարվում ծանր հանցագործություն («ծանր հանցագործություն» իրավական հասկացություն է, որը վերաբերում է 5 տարուց ավելի երկար ազատազրկմամբ պատժվող հանցագործություններին): Հետևանքն այն է, որ հանցագործությունը նախապատրաստելը կամ պարտակելն օրենքով չեն պատժվում:</p>
Հղումներ	<p>ՀՀ քրեական օրենսգիրք Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք</p>

Ցուցանիշ	13.15
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Հանրայնորեն հասանելի տեղեկությունների համաձայն՝ վերջին երկու տարում եղե՞լ են դեպքեր, երբ պատիժներ են կիրառվել ընտրված կամ նշանակված բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաների կամ բարձրաստիճան քաղաքացիական ծառայողների նկատմամբ՝ իրենց շահերի հայտարարագրերը կամ գույքի և եկամուտների հայտարարագիրը չներկայացնելու կամ հայտարարագրում դիտավորությամբ կեղծ կամ ոչ լիարժեք տեղեկություններ ներկայացնելու համար:</p>
Պատասխան	Նման դեպքեր չեն արձանագրվել վերջին երկու տարվա ընթացքում:
Հղումներ	Որոնում համացանցում:

Ցուցանիշ	13.16
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Ինչպե՞ս եք գնահատում շահերի, գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մեխանիզմի արդյունավետությունը: Կա՞ հայտարարագրման պահանջ պետական պաշտոնյաների և քաղաքացիական ծառայողների ստացած նվերների և հյուրասիրությունների առումով (եթե դա կիրառելի է): Վերջին երկու տարում եղե՞լ են զարգացումներ, որոնք կվկայեին հայտարարագրման մեխանիզմի բարելավման կամ վատթարացման մասին:</p>
Պատասխան	<p>Հայտարարագրերի համակարգը հիմնովին փոխվել է Նոր օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով և «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքով, որն ընդունվել է 2018 թվականի մայիսի 23-ին: Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը դեռևս չի ձևավորվել, և Նոր համակարգը դեռ չի փորձարկվել: Ուստի, չափազանց վաղ է Նոր մեխանիզմները գնահատելու համար:</p> <p>Այնուամենայնիվ, համակարգը չի կարող արդյունավետ գործել, եթե համապատասխան փոփոխություններ չարվեն Քրեական դատավարության օրենսգրքում, որոնք իրավապահ մարմիններին և դատա-</p>

	<p>խազներին թույլ կտան ապացուցել մեղավորությունը՝ օգտագործելով չհիմնավորվող հարստությունը, ինչպես նաև նախորդող հանցագործության վերաբերյալ ապացույցները, որոնք փաստացի շուռ կտան ապացուցման բեռը՝ այն դնելով մեղադրյալի վրա: Զայաստանի իրավունքի համակարգում դա ավանդաբար համարվել է անմեղության կանխավարկածի խախտում, մասնավորապես՝ մեղադրյալի՝ լռություն պահպանելու իրավունքի խախտում, որն իրականում այդպես չէ, առնվազն այն տեսանկյունից, թե ինչպես է տվյալ սկզբունքը մեկնաբանվել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) կողմից: Մասնավորապես՝ O'Donnell v. The United Kingdom (15.04. 2015) գործով կայացրած իր դատավճռում ՄԻԵԴ-ը նշել է հետևյալը (48-րդ պարբ.).</p> <p>«48. Լռություն պահպանելու իրավունքն ընդհանուր ճանաչում գտած միջազգային չափանիշ է, որը, սեփական անձի դեմ ցուցմունք չտալու իրավունքի հետ միասին, կազմում են արդար դատաքննության սկզբունքի առանցքը (տե՛ս <i>Bykov v. Russia</i> [GC], N 4378/02, § 92, ECHR 2009-...): Այնուամենայնիվ, լռություն պահպանելու իրավունքը բացարձակ իրավունք չէ (տե՛ս <i>John Murray v. the United Kingdom</i>, 8 February 1996, § 47, <i>Reports of Judgments and Decisions</i> 1996-I and <i>Condron v. the United Kingdom</i>, N 35718/97, § 56, ECHR 2000-V): Այն փաստը, որ գործը քննող դատավորը երդվյալ առեմակալներին հնարավորություն է ընձեռում ոչ շահեկան եզրահանգում կատարել մեղադրյալի կողմից ցուցմունք չտալու հանգամանքի հիման վրա՝ կա՛մ ոստիկանությունում հարցաքննության ընթացքում, կա՛մ դատական քննության փուլում (ինչպես սույն գործի պարագայում էր), ինքնին չի կարող արդար դատաքննության պահանջների հետ անհամատեղելի համարվել (<i>Beckles v. the United Kingdom</i>, N 44652/98, § 57, 8 October 2002 and <i>Tabbakh v. the United Kingdom</i> (dec.), N 40945/09, §29, 21 February 2012)»:</p>
Չղումներ	<p>«Չանրային ծառայության մասին» ԶԶ օրենք «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ԶԶ օրենք ԶԶ քրեական դատավարության օրենսգիրք https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22RANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D</p>

Ցուցանիշ	13.17
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Չանրայնորեն հասանելի տեղեկությունները վկայո՞ւմ են այն մասին, որ էթիկայի ենթակառուցվածքի ձևավորման համար հատկացվում են բավարար ռեսուրսներ: Այլ հիշարժան փոփոխություններ եղե՞լ են պետական ոլորտի էթիկայի համակարգում՝ ըստ հանրայնորեն հասանելի տեղեկությունների:</p>
Պատասխան	<p>«Չանրային ծառայության մասին» նոր օրենքն ընդունվել է 2018 թվականի մարտի 23-ին, սակայն դեռևս լիովին չի մտել ուժի մեջ:</p>

	Օրենքի համաձայն՝ լինելու են էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողովներ, և հիմնարկների աշխատակազմերում նշանակվելու են բարեվարքության կազմակերպիչներ: Դեռևս վաղ է ռեսուրսների բավարարությունը գնահատելու համար:
Հղումներ	«Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք

14. Հարկաբյուջետային թափանցիկությունը

Ցուցանիշ	14.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ օրենսդրություն կամ քաղաքականություն, որով պահանջվում է հարկաբյուջետային թափանցիկության բարձր մակարդակ:
Բալային գնահատական	● 0.75. Իրավական դաշտում պահանջվում է հարկաբյուջետային թափանցիկության բարձր մակարդակ: Պահանջվում է հրապարակել բյուջետային 7 հիմնական փաստաթղթերը:
Պատասխան	«Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածը կոչվում է «Պետական բյուջեի հրապարակայնությունը»: Այն պարունակում է հրապարակման ենթակա փաստաթղթերի մանրամասները և ժամկետները: Այնուամենայնիվ, «քաղաքացու բյուջե» հասկացությունը Հայաստանում չկա:
Հղումներ	«Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	14.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել և ո՞ր հորիզոնականն է զբաղեցրել երկիրը «Բաց բյուջեի հետազոտության» (Open Budget Survey) վերջին տվյալներով, որն իրականացվում է «International Budget Partnership» կազմակերպության կողմից (http://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/):
Պատասխան	Հայաստանը միավորային գնահատական չի ստացել ո՛չ 2016, ո՛չ 2017 թվականներին:
Հղումներ	http://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/

Ցուցանիշ	14.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Բյուջեին առնչվող հիմնական փաստաթղթերը պրակտիկայում հրապարակվո՞ւմ են:
Պատասխան	Նախաբյուջետային տեղեկանքը, համառոտ բյուջետային առաջարկը, ընդունված բյուջեն, բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը և հաշվետուից տեղեկանքը հրապարակվում են խորհրդարանի կայքում (www.parliament.am), կառավարության կայքում (www.gov.am) և Արդարադատության նախարարության բաց հայտարարությունների էջում (www.azdarar.am):
Հղումներ	www.parliament.am www.gov.am www.azdarar.am

15. Պետական գնումները

Ցուցանիշ	15.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով հստակորեն սահմանվո՞ւմ է/են այն առավելագույն շեմը/շեմերը, որի/որոնց սահմաններում թույլատրվում են մեկ աղբյուրից ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների գնումները:
Բալային գնահատական	● 0. Օրենքով կամ որոշմամբ սահմանված են միայն մեկ կամ մի քանի խմբերի առավելագույն շեմերը:
Պատասխան	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում հստակ առավելագույն սահմանաչափեր՝ շեմեր չկան: Օրենքի 23-րդ հոդվածով նախատեսվում են այն պայմանները, որոնց դեպքում թույլատրելի է մեկ աղբյուրից գնումը, սակայն առավելագույն շեմեր չկան:
Հղումներ	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	15.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական դաշտում ի՞նչ բացառություններ կան պետական գնումների մասով, որոնք թույլատրում են մեկ աղբյուրից գնման պայմանագրեր կնքել՝ գերազանցելով սահմանված առավելագույն չափերը:
Բալային գնահատական	● 0.5. Օրենքով սահմանվում են բացառություններ, որոնք կարող են խոցելի լինել չարաշահումների առումով:
Պատասխան	Մեկ աղբյուրից գնում կարող է կատարվել միայն այն դեպքում, երբ գնվող ապրանքը, ծառայությունը կամ աշխատանքը հնարավոր չէ գնել մեկ այլ անձից՝ ելնելով հեղինակային իրավունքի խնդիրներից կամ հեղինակային իրավունքի հետ կապված իրավունքներից, հատուկ կամ բացառիկ իրավունքներից, կամ՝ երբ առկա է արտառոց կամ չնախատեսված իրավիճակ, կամ՝ երբ գնող սուբյեկտը, գնումը կատարած լինելով որոշակի անձից, որոշում է, որ լրացուցիչ պարագաներ պետք է գնվեն հենց այդ մատակարարից՝ պայմանով, որ. (ա) անհնար է լրացուցիչ ապրանքների պայմանագիրը տնտեսապես կամ տեխնիկապես առանձնացնել առաջնային պայմանագրից՝ չստեղծելով լրացուցիչ դժվարություններ գնող սուբյեկտի համար, և (բ) գինը չպետք է գերազանցի սկզբնական պայմանագրի 10%-ը: Բացի այդ, նման լրացուցիչ գնում կարող է կատարվել միայն մեկ անգամ, և լրացուցիչ ապրանքների գինը չի կարող գերազանցել պայմանագրով նախատեսվածը: Բացի դրանից, գնման գինը չի կարող գերազանցել գնման բազային միավորը: Ավելին, մեկ աղբյուրից գնում կատարվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության տարածքից դուրս:
Հղումներ	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	15.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական համակարգը պահանջո՞ւմ է որոշակի շեմը գերազանցող պետական գնումների մասին տեղեկությունները հրապարակել:
Բալային գնահատական	● 0.5. Իրավական համակարգը պահանջում է հրապարակել մրցութային հայտարարությունները և պայմանագրի կնքման մասին տեղեկությունները (այդ թվում՝ տեղեկություններ գնող կազմակերպության, մատակարարի, մրցույթի մասնակիցների թվի, գնվող ապրանքի/ծառայության, պայմանագրի արժեքի մասին):
Պատասխան	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսվում է, որ ստորագրված պայմանագրերի մասին հայտարարությունը (բացառությամբ պետական գաղտնիքներ պարունակողների) պետք է տեղադրվի գնումների պաշտոնական տեղեկագրում՝ www.procurement.am : Պայմանագրերը հրապարակվում են ոչ ամբողջությամբ: Հայտարարությունները հրապարակվում են տեղեկագրում:
Հղումներ	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենք www.procurement.am

Ցուցանիշ	15.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Մրցույթի մասնակիցները պարտավո՞ր են բացահայտել իրենց իրական սեփականատերերին:
Բալային գնահատական	● 0. Մրցույթի մասնակիցները պարտավոր չեն բացահայտել իրենց իրական սեփականատերերին:
Պատասխան	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով նման պահանջ չի սահմանվում: Միայն հաղթողներն են բացահայտում իրենց իրական սեփականատերերին:
Հղումներ	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	15.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն իրավական նորմեր, կանոնակարգեր կամ քաղաքականություն, որոնց համաձայն մրցույթի մասնակիցները կարող են բողոք ներկայացնել, եթե կասկածում են, որ խախտումներ են տեղի ունեցել գնումների գործընթացի որևէ փուլում:
Պատասխան	Բողոքարկման ընթացակարգը կարգավորված է «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ գլխում: 46-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի բողոքարկելու պատվիրատուի, գնահատող հանձնաժողովի և գնումների բողոքարկման խորհրդի գործողությունները (անգործությունը) և որոշումները: Գնումների, այդ թվում՝ բողոքի քննման հետ կապված հարաբերությունները վարչական հարաբերություններ չեն, և դրանք կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիա-իրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությամբ: Յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի նախքան պայմանագրի կնքումը բողոքարկելու պատվիրատուի և գնահատող հանձնաժողովի գործողությունները (անգործությունը) և որոշումները գնումների

	բողոքարկման խորհրդին: Յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի դատական կարգով բողոքարկելու գնումների բողոքարկման խորհրդի, պատվիրատուի և գնահատող հանձնաժողովի գործողությունները (անգործությունը) և որոշումները: Գնումների համակարգը Հայաստանում վերջին 5-7 տարիներին այնքան հաճախ է փոփոխվել, որ գոյություն չունի բողոքարկման նոր համակարգի արդյունավետության վերաբերյալ գեթ մեկ մոնիտորինգային զեկույց:
Հղումներ	«Գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	15.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Պետական գնումներին և կառավարության այլ պայմանագրերին (մասնավորեցում, լիցենզիաներ և այլն) վերաբերող ո՞ր փաստաթղթերը և տեղեկություններն են նախաձեռնողաբար հրապարակվում և առկա են ամբողջական տեքստային տարբերակով: Այդ փաստաթղթերից որևէ մեկը հրապարակվո՞ւմ է համացանցում՝ կենտրոնացված կայքէջում կամ տվյալների շտեմարանում:
Պատասխան	Պաշտոնական տեղեկագիրը՝ www.procurement.am , հրապարակում է բավական ամբողջական տվյալներ գնումների վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, գնումների համակարգը, ինչպես նշվեց, ինքնին ինդրահարույց է:
Հղումներ	www.procurement.am

Ցուցանիշ	15.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Որքանո՞վ է երկիրն օգտագործում էլեկտրոնային գնումների բաց համակարգ, որում հանրության համար երաշխավորվում է գնումների տեղեկատվության հասանելիությունը և գնումների գործընթացին մասնակցելու հնարավորությունները:
Պատասխան	Գնումների էլեկտրոնային համակարգն օգտագործման տեսանկյունից հարմար չէ, ինչպես նաև՝ հարմարեցված չէ պատշաճ հանրային վերահսկողության տեսանկյունից:
Հղումներ	Որոնում համացանցում:

16. Ազդարարման և հաղորդման մեխանիզմները

Ցուցանիշ	16.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ իրավական համակարգ հանրային և մասնավոր հատվածում այն ազդարարներին պաշտպանելու համար, ովքեր հայտնում են խախտումների վերաբերյալ ողջամիտ համոզմունք ունենալու մասին:
Բալային գնահատական	● 0.5. Օրենքով նախատեսվում է պաշտպանություն ազդարարների համար հանրային կամ մասնավոր հատվածում:
Պատասխան	«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքը բավական նորարարական և համապարփակ է: Այդ օրենքը Հայաստանի առաջին փորձն է՝ երաշխավորելու և կարգավորելու ազդարարների պաշտպանությունը: Այն ընդունվել է 2017 թվականի հունիսի 9-ին և ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի հունվարի 1-ին: Այն տարածվում է միայն հանրային հատվածի վրա և պարունակում է որոշ նորամուծություններ, օրինակ՝ սխալմամբ ազդարար համարված անձանց պաշտպանությունը: Թե՛ ֆիզիկական և թե՛ իրավաբանական անձինք կարող են ազդարար համարվել, և երկրում չկան պետական մարմիններ, որոնց վրա չտարածվեր ազդարարման մասին օրենսդրությունը:
Հղումներ	«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	16.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով նախատեսվո՞ւմ են ազդարարման և ազդարարի լայն սահմանումներ:
Բալային գնահատական	● 0.75. Օրենքը պարունակում է ազդարարման և ազդարարի լայն սահմանում, որը մեծ մասամբ համահունչ է «Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլ» կազմակերպության սկզբունքներին:
Պատասխան	<p>Ազդարարման սահմանումը բավական լայն է և ներառում է հետևյալը. կոռուպցիոն գործերը, շահերի բախումը, էթիկայի կամ անհամատեղելիության պահանջների կամ այլ սահմանափակումների խախտումները, հայտարարագրման կարգի խախտումները, հանրային շահերին պատճառված վնասը կամ վնասի սպառնալիքը: Այս վերջին արտահայտությունը, ըստ էության, ներառում է այն ամենը, ինչը Հայաստանի իրավական համակարգի տեսանկյունից կապվում է կոռուպցիայի հետ:</p> <p>Ազդարարի սահմանումը բավական լայն է և ներառում է ոչ միայն ֆիզիկական, այլ նաև իրավաբանական անձանց: Բացի դրանից, վրեժխնդրության ռիսկի գոյությունը պարտադիր նախապայման չէ անձին ազդարար համարելու համար. անձը փաստացի ազդարար է ինդրի մասին հաղորդելուց անմիջապես հետո: Բացի դրանից, կա նոր հասկացություն՝ «սխալմամբ ընկալվող ազդարարը», ում համար նույնպես օրենքով նախատեսվում է պաշտպանություն:</p>

	Ազդարարները նրանք են, ովքեր ունեցել են կամ ունենալիք աշխատանքային կամ պայմանագրային կամ վարչական հարաբերություն պետական մարմնի հետ, կամ այն անձը, որը դիմել է պետական մարմնին ծառայություններ ստանալու համար: Բացի դրանից, նախկին աշխատողները նույնպես կարող են ազդարար համարվել:
Հղումներ	«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	16.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով նախատեսվում է բավարար պաշտպանություն ազդարարների համար:
Բալային գնահատական	● 1. Օրենքով նախատեսվում է կուռ պաշտպանություն ազդարարների համար:
Պատասխան	<p>Ազդարարի համար գոյություն ունի ազդարարման երեք հնարավոր ճանապարհ՝ արտաքին, ներքին և անանուն: Անանուն ազդարարումն իրականացվում է արդարադատության նախարարության կողմից վարվող էլեկտրոնային հարթակի միջոցով: Վնասակար գործողությունների սահմանումը լայն է և տարածվում է ոչ միայն ազդարարների, այլև ազդարարի հետ փոխկապակցված անձանց վրա: Վնասակար գործողությունները ներառում են.</p> <p>աշխատանքային պայմանագիրը լուծելը, անձին ավելի ցածր պաշտոնի փոխադրելը, նրա հաստիքը կրճատելը, նրան աշխատանքային առաջադրանքներ չտրամադրելը, արհեստականորեն հանձնարարականներով կամ առաջադրանքներով ծանրաբեռնելը, նրա աշխատանքային գործունեությանն անհարկի և ապօրինի միջամտելը, նրա նկատմամբ խրախուսանքի միջոցների կիրառումը մերժելը, նրա աշխատավարձը կամ պարգևավճարները կրճատելը, նրա գույքին վնաս պատճառելը, նրա նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելը, նրան պատասխանատվության ցանկացած այլ միջոցի ենթարկելը, որը կվատթարացնի նրա գույքային դրությունը կամ չի արդարացնի գույքային կամ այլ առաջխաղացման ակնկալիքները, նաև ազդարարումը կանխելուն ուղղված կամ ազդարարման հետ կապված ներգործության այլ միջոցներ կիրառելը:</p> <p>ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսվում են պատիժներ ազդարարի սպանության (սպանության սպառնալիքի), գույքին վնաս պատճառելու (վնաս պատճառելու սպառնալիքի) կամ առողջությանը վնաս պատճառելու (վնաս պատճառելու սպառնալիքի) համար: Պատժվում է նաև ազդարարի անձնական տվյալներն ապօրինաբար հանրայնացնելը (հոդված 341.2):</p> <p>Բացի դրանից, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով (հոդված 41.5) պատասխանատվություն է</p>

	<p>Նախատեսվում ազդարարի հաղորդումը չհաշվառելու, ազդարարման փաստի հիման վրա վարույթ չհարուցելու, հարուցված վարույթի գաղտնիությունը չապահովելու, ազդարարին պարզաբանումներ, փաստաթղթեր և դիմումներ ներկայացնելու հնարավորություն չընձեռելու, ազդարարի պահանջով վարույթի ընթացքի և ձեռնարկված միջոցների մասին տեղեկություններ չտրամադրելու, հաղորդման իսկությունը ստուգելու, ազդարարին վնասակար գործողություններից պաշտպանելու, ինչպես նաև վնասակար գործողությունների և դրանց հետևանքների վերացման նպատակով միջոցներ չձեռնարկելու համար:</p>
Չդումներ	<p>«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք ՀՀ քրեական օրենսգիրք Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք</p>

Ցուցանիշ	16.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով նախատեսվո՞ւմ են բացահայտման համարժեք և տարատեսակ ընթացակարգեր:
Բալային գնահատական	<ul style="list-style-type: none"> ● 0.5. Օրենքը չի անդրադառնում որոշ կարևոր հարցերի:
Պատասխան	<p>Ինչպես նշվեց, գոյություն ունի հաղորդման երեք ընթացակարգ. ներքին, արտաքին և անանուն: Ներքին և արտաքին ազդարարման մասով՝ «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսվում է հաղորդումը հաշվառելու՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված օրինակելի ձև: Կառավարությունը սահմանել է նաև հաշվառման օրինակելի ձևը և ազդարարների պաշտպանության կարգը: Այնուամենայնիվ, «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսվում է նաև, որ յուրաքանչյուր իրավասու մարմին պետք է անկախ կերպով սահմանի թե՛ հաղորդումների հաշվառման ընթացակարգը, թե՛ ազդարարներին պաշտպանություն տրամադրելու ընթացակարգերը՝ հաշվի առնելով կառավարության որոշմամբ սահմանված պահանջները:</p> <p>Որոշման համաձայն՝ իրավասու մարմինը պարտավոր է կայքէջում (իսկ եթե կայքէջ չունի՝ ապա այնտեղ աշխատող կամ իր ծառայություններից օգտվող մարդկանց համար տեսանելի վայրում) տեղեկություններ տեղադրել այն պաշտոնատար անձանց մասին, ովքեր հաշվառում և քննարկում են ազդարարման հաղորդումները:</p> <p>Ներքին ազդարարման դեպքում ազդարարումը սկսվում է ազդարարի անմիջական ղեկավարին կամ նրա վերադասին հաղորդում ներկայացնելով կամ իրավասու մարմնի ղեկավարի լիազորած անձին հաղորդում ներկայացնելով: Եթե հաղորդումը ներկայացվել է այդ անձանց, ապա նա հաղորդումն անմիջապես</p>

փոխանցում է իրավասու մարմնի ղեկավարին կամ նրա կողմից լիազորված անձին: Իրավասու մարմնի ղեկավարը կամ նրա կողմից լիազորված անձը մեկ աշխատանքային օրվա ընթացքում հաշվառում է հաղորդումը և, հիմքերի առկայության դեպքում, իր լիազորության շրջանակում 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում վարույթ է հարուցում: Ավելին, ղեկավարը կամ լիազորված անձը պարտավոր է ապահովել վարույթի գաղտնիությունը և իր լիազորության շրջանակում միջոցներ ձեռնարկել՝ ստուգելու հաղորդման իսկությունը: Հանցագործության առերևույթ հատկանիշներ հայտնաբերելու դեպքում հաղորդման իսկության ստուգման ժամանակահատվածում նա պարտավոր է անմիջապես հաղորդում ներկայացնել դատախազություն: Բացի դրանից, ղեկավարը կամ լիազորված անձը միջոցներ է ձեռնարկում ազդարարին վնասող գործողություններից պաշտպանելու, ինչպես նաև վնասակար գործողությունները կամ դրա հետևանքները վերացնելու ուղղությամբ: Նա նաև ապահովում է ազդարարի անձնական տվյալների չբացահայտումը, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ: Բացի դրանից, ազդարարի դիմումի հիման վրա ղեկավարը կամ լիազորված անձն ազդարարին տեղեկացնում է գործընթացի և ձեռնարկված միջոցների մասին: Նա պարտավոր է նաև ազդարարին ընձեռել պարզաբանումներ, փաստաթղթեր և դիմումներ ներկայացնելու հնարավորություն:

Ներքին ազդարարման գործընթացի նկատմամբ ընդհանուր վերահսկողությունն իրականացնում է իրավասու մարմնի ղեկավարը կամ նրա կողմից լիազորված ներկայացուցիչը: Վարույթի առավելագույն ժամկետը 30 օր է: Այդ ժամանակահատվածի ավարտին որոշում է կայացվում, ինչի մասին ազդարարը տեղեկացվում է երեք օրվա ընթացքում:

Ժամկետների առումով նույն կարգավորումներն են տարածվում արտաքին ազդարարման նկատմամբ: Արտաքին ազդարարումը սկիզբ է առնում իրավասու մարմնին ներկայացվող հաղորդմամբ: Եթե հաղորդումը վերաբերում է իրավասու մարմնի աշխատողին, ապա ազդարարումը կատարվում է իրավասու մարմնի ղեկավարին: Եթե հաղորդումը վերաբերում է իրավասու մարմնի ղեկավարին, ապա այն ներկայացվում է իրավասու մարմնի վերադաս մարմնի ղեկավարին: Իրավասու մարմնի վերադաս մարմնի բացակայության դեպքում հաղորդումը ներկայացվում է համապատասխան մարմնի հանրային ծառայության եթիկայի հանձնաժողովին (առկայության դեպքում), իսկ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց դեպքում՝ կոռուպցիայի կանխարգելման ոլորտի լիազոր մարմնին:

Մնացյալ իրավակարգավորումները նույնն են, ինչ ներքին

	<p>ազդարարման դեպքում՝ ընդամենը երկու բացառությամբ. եթե ազդարարը իր անձնական տվյալները բացահայտելու համաձայնություն չի տվել, ապա մարմինը, որն ստացել է ազդարարի ներկայացրած հաղորդումը և իրավասու չէ վարույթ հարուցելու, պարտավոր է մինչև հաղորդումն ըստ ենթակայության ուղարկելը ստանալ ազդարարի նախնական համաձայնությունը, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ: Ազդարարի համաձայնության բացակայության դեպքում հաղորդումն ուղարկվում է ըստ ենթակայության՝ առանց ազդարարի անձնական տվյալները բացահայտելու: Երկրորդն այն է, որ արտաքին ազդարարումը նույնը չի համարվում, ինչ քննչական մարմինների կողմից ստացված հաղորդումների քննարկման և լուծման կարգը՝ համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի:</p> <p>Ազդարարը կարող է ազդարարել անանուն՝ միայն օգտագործելով այն միասնական էլեկտրոնային հարթակը, որը հասանելի է դատախազությանը: Ազդարարի անանունությունը երաշխավորվում է՝ անանուն դարձնելով ազդարարի IP հասցեն: Հարթակը վարում է կառավարության լիազորված մարմինը՝ արդարադատության նախարարությունը, www.azdararir.am կայքի միջոցով:</p> <p>Օրենսդրությունը չի կարգավորում հրատապ ազդարարման ինդիքը:</p> <p>Հարկ է նշել, որ հարթակի ստեղծումը պետք է համապատասխանի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված իրավակարգավորումներին: Դա ներառում է տարաբնույթ դրույթներ, օրինակ՝ դատավարական ժամկետները, անգործության, գործողությունների և որոշումների բողոքարկումը, ազդարարին հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնող անձանց նման պաշտպանություն ընձեռելը: Դա վերաբերում է նաև 16.5-16.8 ցուցանիշներին:</p>
Հղումներ	<p>«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք ՀՀ Կառավարության 2018 թվականի մարտի 15-ի թիվ 272-Ն որոշում ՀՀ Կառավարության 2018 թվականի մարտի 15-ի թիվ 272-Ն որոշման 1-ին հավելված https://www.tert.am/am/news/2018/07/11/Artak-Zeynalyan/2739317 http://www.azdararir.am</p>

Ցուցանիշ	16.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Օրենքով նախատեսվում են պաշտպանության համարժեք միջոցներ ազդարարների համար:
Բալային գնահատական	● 0. Օրենքով չեն նախատեսվում պաշտպանության միջոցներ կամ պաշտպանության համարժեք միջոցներ:
Պատասխան	Ազդարարների համար չկան պաշտպանության հատուկ միջոցներ: Դա կարգավորվում է ընդհանուր օրենսդրության շրջանակում, և ազդարարն ունի դատական պաշտպանության իրավունք:
Հղումներ	«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	16.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ անկախ մարմին, որը պատասխանատու է ազդարարման օրենսդրության կիրարկման և դրա նկատմամբ վերահսկողության համար:
Բալային գնահատական	● 0. Գոյություն չունի անկախ մարմին, որը պատասխանատու է ազդարարման մասին օրենսդրության կիրարկման և դրա նկատմամբ վերահսկողության համար:
Պատասխան	Գոյություն չունի անկախ մարմին, որը պատասխանատու է ազդարարման մասին օրենսդրության կիրարկման և դրա նկատմամբ վերահսկողության համար: Ինչպես նշվեց, հարթակը պետք է ձևավորվի Քրեական դատավարության օրենսգրքի նորմատիվ կարգավորումներին զուգահեռ, որով նախատեսվում է դատախազական վերահսկողություն և դատական հսկողություն քննիչների և իրավապահ մարմիններում աշխատող այլ անձանց գործողությունների օրինականության նկատմամբ: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի համաձայն՝ քննիչների որոշումները բողոքարկվում են դատախազին, ապա՝ դատավորին: Այնուամենայնիվ, քննիչի անգործությունը կարող է բողոքարկվել անմիջապես դատարան՝ իրավապահ մարմինների անգործության նկատմամբ ուղղակի դատական հսկողության դրսևորման շրջանակում, որը ձևավորել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանը:
Հղումներ	«Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենք ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք

Ցուցանիշ	16.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Եթե գոյություն ունի ազդարարման մասին օրենսդրությունը կիրարկող և վերահսկող անկախ մարմին, այն ունի՞ բավարար լիազորություններ և ռեսուրսներ, որպեսզի կարողանա արդյունավետորեն գործել:
Պատասխան	Կիրառելի չէ:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ 16.8	
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ օրենք/քաղաքականություն, որով հատուկ մեխանիզմ է նախատեսվում հաղորդումների, կոռուպցիայի վկաների և տուժողների համար (օրինակ՝ թեժ գիծ կամ ապահով և անանուն էլեկտրոնային փոստարկղ): Այն վարող մարմնի համար օրենքով նախատեսվո՞ւմ է բավարար անկախություն և ստացվող հաղորդումները քննելու լիազորություններ:
Բալային գնահատական	● 0.5. Օրենքով/քաղաքականությամբ ստեղծվել է հաղորդումների հատուկ մեխանիզմ՝ կոռուպցիայի վկաների և տուժողների համար, սակայն այն վարող մարմնի համար օրենքով չի նախատեսվում բավարար անկախություն և ստացվող հաղորդումները քննելու լիազորություններ:
Պատասխան	Նման մեխանիզմ նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով: Ընթացակարգերով զբաղվող գերատեսչությունները նույն իրավապահ մարմիններն են, որոնք սույն զեկույցի նախորդ բաժիններում արդեն վերլուծվել են: Տվյալ հարցերով զբաղվող առանձին մարմին չկա:
Հղումներ	ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք

Ցուցանիշ 16.9	
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կոռուպցիայի վկաների և տուժողների համար պրակտիկայում գոյություն ունի՞ հաղորդումների ներկայացման հատուկ մեխանիզմ:
Պատասխան	Վկաների և տուժողների համար չկա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված անանուն հաղորդումներ ներկայացնելու հնարավորություն:
Հղումներ	ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք

Ցուցանիշ 16.10	
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հաղորդումների այդ մեխանիզմի գործունեության և կատարողականի վերաբերյալ տվյալները և տեղեկությունները հրապարակվո՞ւմ են (պահպանելով անձնական տվյալների և զաղտնիքի պաշտպանության մասին օրենքների կարևոր պահանջները):
Պատասխան	Ոչ, տվյալներ չկան:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ 16.11	
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն տվյալներ այն մասին, որ համապատասխան պետական մարմիններն ակտիվ քայլեր են ձեռնարկում հաղորդումների այդ մեխանիզմի մասին հանրության իրազեկությունը բարձրացնելու ուղղությամբ:
Պատասխան	Ազդարարման խնդիրը Հայաստանի հակակոռուպցիոն օրակարգի մաս է դարձել վերջին երկու տարում: «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումից հետո Երևանում Մեծ Բրիտանիայի

	դեսպանատան հետ միասին կառավարությունը նախաձեռնեց հանրային իրազեկման ծրագիր՝ ուղղված ազդարարման հնարավորության և կարևորության մասին իրազեկության բարձրացմանը:
Չղումներ	https://www.youtube.com/watch?v=yoV4abXHTwM https://www.youtube.com/watch?v=0F5E5xHZRbM https://www.youtube.com/watch?v=YqD84fk68JM https://www.youtube.com/watch?v=8EWU8WLBS7g https://www.youtube.com/watch?v=41NBjnr1C0 https://www.youtube.com/watch?v=NvbtHaT3cc4 https://www.youtube.com/watch?v=u3y4rSuR2jk https://www.youtube.com/watch?v=wUdV6SYU6yw https://www.youtube.com/watch?v=46zHVTsAP_s https://www.youtube.com/watch?v=oJNJHKTpZAo https://www.youtube.com/watch?v=FDx7_X8WH54

Ցուցանիշ	16.12
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարում եղե՞լ են հնչեղ դեպքեր, երբ չարաշահումը կամ կոռուպցիան բացահայտվել են ազդարարի կողմից կամ հաղորդման մեխանիզմի միջոցով:
Պատասխան	Վերջին 2 տարում չեն արձանագրվել ազդարարման հնչեղ դեպքեր: Ընդհանուր առմամբ, ազդարարման մշակույթը Հայաստանում բավականաչափ զարգացած չէ. ազդարարման արարքը համարվում է ամոթալի, որը կապված է Հայաստանի՝ ժամանակին Խորհրդային Միության մաս լինելու փորձառության հետ:
Չղումներ	Կիրառելի չէ:

Թիրախ 16.10. Ապահովել տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը և պաշտպանել հիմնարար ազատությունները՝ համաձայն ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնագրերի

Ցուցանիշ 16.10.1.	Լրագրողների, ՉԼՄ-ների աշխատակազմի, արհմիությունների անդամների և իրավապաշտպանների սպանությունների, առևանգման, հարկադրյալ անհետացման, կամայական ազատագրկման և խոշտանգումների ճշգրտված թիվը նախորդ 12 ամսում:
Ցուցանիշ 16.10.2.	Հանուն տեղեկատվության հանրային մատչելիության սահմանադրական, կանոնադրական և/կամ քաղաքականության երաշխիքներ որդեգրող և իրագործող երկրների թիվը:

17. Հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը

Ցուցանիշ	17.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել և ո՞ր հորիզոնականն է զբաղեցնում երկիրը «Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության «Ազատությունն աշխարհում 2018 թվականին» (Freedom in the World 2018) զեկույցի տվյալներով (https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world):
Պատասխան	<p>«Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպության «Ազատությունն աշխարհում 2018 թվականին» (Freedom in the World 2018) զեկույցի տվյալներով Հայաստանն համարվել է «մասնակիորեն ազատ» և 100 հնարավորից ստացել է 45 միավոր: «Մասնակիորեն ազատ» գնահատականը չի փոխվել՝ սկսած 2013 թվականից:</p> <p>Միավորային գնահատականի հիմքում ընկած է քաղաքական ազատությունների, քաղաքացիական ազատությունների և ազատության ենթախմբերի միջինացված գնահատականը: Յուրաքանչյուր ցուցանիշ գնահատվում է 1-ից 7 սանդղակով, որտեղ 7-ը վատթարագույնն է, 1-ը՝ լավագույնը: 2013-2017 թվականներին յուրաքանչյուր ցուցանիշի միավորային գնահատականը մնացել է կայուն, և միայն 2018 թվականին են որոշ փոփոխություններ եղել: Մասնավորապես՝ քաղաքական ազատությունների գնահատականը բարելավվել է՝ 5-ից դառնալով 4.5, բարելավվել է նաև ազատության ենթախմբի գնահատականը՝ 4.5-ից դառնալով 4, իսկ քաղաքացիական ազատությունների գնահատականը վատթարացել է՝ 4-ից դառնալով 5:</p>
Հղումներ	<p>https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/armenia, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/armenia, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/armenia, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/armenia, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/armenia, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/armenia</p>

Ցուցանիշ	17.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել և ո՞ր հորիզոնականն է զբաղում երկիրը «Մամուլի ազատության համաշխարհային համաթվի» (World Press Freedom Index) տվյալներով (համաթիվը կազմվում է «Լրագրողներ առանց սահմանների» (Reporters Without Borders) կազմակերպության կողմից) (https://rsf.org/en/ranking):
Պատասխան	2018 թվականի տվյալներով՝ Հայաստանը 180 պետությունների շարքում զբաղեցնում է 80-րդ հորիզոնականը՝ ստանալով 29.99 միավորային գնահատական (100-ը նշանակում է, որ չկա մամուլի ազատություն, իսկ 0-ն՝ որ մամուլի ազատությունը շատ մեծ է):

	Վերջին երեք տարում Հայաստանի դիրքն այս համաթվում մի փոքր վատթարացել է՝ 2017 թվականին գնահատման միավորը 30.38 էր, 2016 թվականին՝ 28.79, իսկ 2015 թվականին՝ 28.43: Ավելի վաղ Հայաստանը մամուլի ազատության առումով չի գնահատվել:
Հղումներ	https://rsf.org/en/ranking

Ցուցանիշ	17.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական համակարգը պարունակո՞ւմ է դրույթներ, որոնք սահմանափակում կամ խախտում են լրագրողների, բլոգերների, հետազոտողների, մարդու իրավունքների պաշտպանների և քաղաքացիական հասարակության այլ սուբյեկտների հնարավորությունները՝ իրացնելու իրենց հիմնարար ազատությունները, բացահայտելու և լուսաբանելու կոռուպցիայի բոլոր դրսևորումները, և հաշվետվողականություն պահանջելու առաջնորդներից:
Պատասխան	<p>Լրագրողների և մարդու իրավունքների պաշտպանների դեմ օգտագործվող իրավանորմը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածն է, որը կարգավորում է պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման կարգը և պայմանները: Այդ հոդվածը բազմիցս կիրառվել է լրագրողների նկատմամբ՝ թե՛ որոշակի պատճառով, թե՛ որպես սպառնալիք: Ոչ անկախ դատական համակարգի պայմաններում այս հոդվածը ֆինանսական ճնշումների գործիք է դառնում լրագրողներին կամ քաղաքացիական հասարակության ակտիվիստներին լռեցնելու առումով:</p> <p>2016 թվականին, պատմության մեջ առաջին անգամ, ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանվեց ընտրությունները լուսաբանելու համար հավատարմագրվելու պահանջ զանգվածային լրատվամիջոցների համար: Նախատեսվել է, որ լրատվական գործունեություն իրականացնող կազմակերպությունը կարող է հավատարմագրել իր ներկայացուցիչներին, եթե այն լրատվական գործունեություն է իրականացրել առնվազն մեկ տարի: Այնուամենայնիվ, մեկ տարվա սահմանափակումը չի տարածվում վերգետնյա եթերային հեռարձակում իրականացնող զանգվածային լրատվամիջոցների նկատմամբ:</p> <p>Մտահոգիչ հաջորդ դրույթը ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 65-րդ հոդվածի 6-րդ մասն է, որով նախատեսվում է, որ քվեարկության սենյակում իրավունք ունի միաժամանակ ներկա գտնվել յուրաքանչյուր զանգվածային լրատվության միջոցը ներկայացնող մեկ լրագրող և մեկ լուսանկարիչ կամ տեսաձայնագրման մեկ օպերատոր: Ընտրական հանձնաժողովի նիստերին, իսկ քվեարկության ընթացքում նաև տեղամասային կենտրոնում</p>

(քվեարկության սենյակում) կարող են ներկա գտնվել յուրաքանչյուր միջազգային կազմակերպությունից մինչև երկու դիտորդ՝ թարգմանչի ուղեկցությամբ, իսկ տեղական դիտորդների դեպքում՝ յուրաքանչյուր կազմակերպությունից մեկ դիտորդ:

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 65-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ եթե քվեարկության սենյակում գտնվող դիտորդների, զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչների թիվն այնքան է, որ ակնհայտորեն խաթարում է քվեարկության բնականոն ընթացքը, ապա տեղամասային ընտրական հանձնաժողովն իրավասու է հանձնաժողովի անդամների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն 2/3-ով ընդունված որոշմամբ սահմանելու քվեարկության սենյակում միաժամանակյա գտնվելու իրավունք ունեցող դիտորդների և զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչների առավելագույն թիվը: Որոշումը պետք է համապատասխանի համաչափության սկզբունքին, և ամեն դեպքում այդ որոշմամբ սահմանված թիվը չի կարող նվազ լինել 15-ից: Այնուամենայնիվ, այդ սահմանափակումը չի տարածվում այցելուների, միջազգային դիտորդների և վերգետնյա եթերային հեռարձակում իրականացնող հեռուստառադիոընկերությունների ներկայացուցիչների վրա: Ընտրական օրենսգրքի այս դրույթներն էականորեն սահմանափակում են զանգվածային լրատվամիջոցների և տեղական դիտորդական կազմակերպությունների գործունեությունը և լրջորեն վտանգում են քվեարկության գործընթացի թափանցիկությունը:

Լուրջ մտահոգություններ կան նաև «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի կապակցությամբ: Օրենքում կատարված փոփոխություններով նախատեսվել է, որ անալոգայինից թվային հեռարձակման անցման պարագայում յուրաքանչյուր մարզ ունենալու է մարզային մեկ հեռուստաընկերություն, թեպետ նախքան փոփոխությունները՝ այդ թիվը երկուս էր կամ ավելի, սակավաթիվ բացառություններով (Լոռու մարզում, օրինակ, նախատեսվել էր ունենալ հինգ հեռարձակող): Արդյունքը եղավ այն, որ տեղական ավելի քան 10 հեռուստաընկերություններ դուրս են մնացել թվային հեռարձակման անցման գործընթացից և շարունակում են հեռարձակել անալոգային ազդանշանով՝ կորցնելով իրենց լսարանը և գովազդատուներին: Այս սահմանափակումը գործնականում վերացրել է մրցակցությունը տեղական հեռարձակողների միջև, և հեռուստատեսային լսարանի համար այլևս հասանելի չեն այլընտրանքային լրատվամիջոցները: Ավելին, «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսվում են ծայրահեղ ծանր և անիրատեսական պայմաններ մասնավոր թվային ցանցի՝ մուլտիպլեքսի ստեղծման համար, քանի

	<p>որ սահմանվել է, որ այն պետք է ծածկի երկրի ողջ տարածքը և պատկանի մուլտիպլեքսի օպերատորին, մինչդեռ պահանջվող տարեկան պետական տուրքը 100 միլիոն դրամ (ավելին քան \$200,000) է: Այսպիսով, օրենքով սահմանվում են հիմքեր այս դաշտում միայն խոշոր բիզնեսի գործունեության համար՝ անուշադրության մատնելով փոքր և միջին տնտեսավարողներին: Եթե օրենքը դա թույլատրեր, տեղական հեռուստատեսային ընկերությունները կստեղծեին փոքր մուլտիպլեքսներ և կգործեին թվային եղանակով: Ավելին, օրենքով նախատեսվում է հեռուստատեսային ընկերությունների լիցենզավորման ընթացակարգ, որն ուղղված է ոլորտի նկատմամբ կառավարական հսկողության ապահովմանը, ներկայիս իրավիճակի պահպանմանը և նոր հեռարձակողների ի հայտ գալու փաստացի բացառմանը:</p>
Չդրամներ	<p>«ՀՀ ընտրական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենք http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=3853&lang=arm http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=5412&lang=arm</p>

Ցուցանիշ	17.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Գոյություն ունի՞ քաղաքականություն կամ պրակտիկա, որոնք սահմանափակում են լրագրողների, բլոգերների, հետազոտողների, մարդու իրավունքների պաշտպանների և քաղաքացիական հասարակության այլ սուբյեկտների կարողությունը՝ իրացնելու իրենց հիմնարար ազատությունները, բացահայտելու և լուսաբանելու կոռուպցիայի բոլոր դրսևորումները և հաշվետվողականություն պահանջելու առաջնորդներից:</p>
Պատասխան	<p>2018 թվականի սկզբին մի շարք բացասական զարգացումներ եղան, որոնք սահմանափակեցին լրագրողների և քաղաքացիական հասարակության այլ սուբյեկտների իրավունքները:</p> <p>Հանրության համար կառավարության գործունեության թափանցիկությունը սահմանափակելու ուղղությամբ ձեռնարկված քայլերից էր «Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը 2018 թվականի մարտի 23-ին: Այդ օրենքով նախատեսվեց, որ կառավարության նիստերն անցկացվելու են դռնփակ: Վարչապետն իրավասու է որոշում կայացնել նիստի որոշակի մասը դռնբաց անցկացնելու մասին: Ավելին, օրենքով նախատեսվել է, որ կառավարության անդամները և կառավարության նիստին ներկա գտնված այլ անձինք իրավունք չունեն առանց վարչապետի թույլտվության տեղեկություններ հրապարակել կառավարությունում քննարկված որևէ հարցի վերաբերյալ: Այդ նոր դրույթների հետևանքով հանրությունը, ամենայն հավանականությամբ, հատվածական և ոչ լիարժեք</p>

	<p>տեղեկություններ է ստանալու կառավարության գործունեության և նիստում քննարկված հարցերի մասին, և նշված փոփոխությունները կարող են որևէ դրական ազդեցություն չունենալ, հատկապես, եթե հաշվի առնենք կառավարության նկատմամբ հանրային վստահության բացակայությունը:</p> <p>2018 թվականի փետրվարի 19-ին Երևանի քաղաքապետարանը խոչընդոտեց A1+ հեռուստաընկերության և «Ազատություն» ռադիոկայանի լրագրողների մուտքը քաղաքապետարանի շենք, թեպետ նրանք հրավիրվել էին Երևանի ավագանու «Երկիր ծիրանի» խմբակցության ղեկավար Չարուհի Փոստանջյանի կողմից: Քաղաքապետարանի Տեղեկատվության և հասարակայնության հետ կապերի վարչության պետ Արթուր Գևորգյանը նախ արգելեց զանգվածային լրատվամիջոցների հետագա շփումներն ընդդիմադիր քաղաքական գործչի հետ, որից հետո ոստիկանների միջոցով նրանց արգելեց մուտք գործել ավագանու անդամի գրասենյակ՝ ստիպելով նրանց հեռանալ շենքից:</p> <p>2018 թվականի մարտի 23-ին Ազգային ժողովն ընդունեց օրենք, որով լրացում էր կատարվում «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում, որը սահմանում էր, որ լրագրողներն այլևս չեն կարող ներկա լինել ավագանու նիստերին, բայց պետք է հետևեն նիստերին լրատվամիջոցների համար հատուկ հատկացված վայրից: Այս լրացումից հետո քաղաքի ղեկավարությունը մշակեց լրագրողների հավատարմագրման նոր գործընթաց, ինչը սահմանափակում և խոչընդոտում է լրագրողներին իրենց աշխատանքը քաղաքապետարանում և քաղաքի ավագանիում պատշաճ իրականացնելու գործում:</p>
Չդրվումներ	<p>«Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» ՀՀ օրենք «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք http://khosq.am/2018/03/05/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%A1%D6%80%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6-44</p>

Ցուցանիշ	17.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Վերջին երկու տարում եղե՞լ են լրագրողների, լրատվամիջոցների հարակից աշխատողների, արհմիութենականների, իրավապաշտպանների և քաղաքացիական հասարակության ակտիվիստների կամ կոռուպցիան հետաքննած, բացահայտած և դրա դեմ պայքարը ջատագոված այլ անձանց սպանության, առևանգման, հարկադիր անհետացման, կամայական ազատազրկման, խոշտանգման կամ նրանց նկատմամբ հարձակումների արձանագրված դեպքեր:</p>

<p>Պատասխան</p>	<p>Առևանգումներն ու անհետացումները Հայաստանի հանրային-քաղաքական կյանքի մաս չեն կազմում: Այնուամենայնիվ, ճնշման մի շարք այլ ձևեր գործադրվել են լրագրողների և քաղաքացիական հասարակության տարբեր ներկայացուցիչների նկատմամբ: «Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի» զեկույցում նշված է հետևյալը. «2017 թվականին Կոմիտեն արձանագրել է լրագրողների նկատմամբ ֆիզիկական բռնության 11 դեպք, զանգվածային լրատվամիջոցների և նրանց անձնակազմի նկատմամբ ճնշման տարբեր տեսակների 113 դեպք և տեղեկատվություն ստանալու և տարածելու իրավունքի 62 խախտում»:</p> <p>Այդ դեպքերը կապված են եղել ոչ միայն լրագրողների՝ կոռուպցիայի դեմ ծավալած գործունեության հետ. լրագրողների նկատմամբ ճնշումները հիմնականում տեղի են ունենում ընտրությունների կամ հանրային ու քաղաքական այլ նշանակալից իրադարձությունների շրջանում: Վերոհիշյալ աղբյուրի տվյալներով՝ «2017 թվականին խորհրդարանական ընտրությունների նախընտրական քարոզչության շրջանում Կոմիտեն արձանագրել է լրագրողների նկատմամբ բռնության 3 և մասնագիտական աշխատանքի խոչընդոտման 6 դեպք»: Ապրիլի 2-ին՝ քվեարկության օրը, արձանագրվել է լրագրողների նկատմամբ բռնության 2 դեպք և լրագրողի մասնագիտական գործունեության խոչընդոտման 8 դեպք: Նույն աղբյուրի տվյալներով՝ «հետագա գործընթացների դիտարկումները ցույց տվեցին, որ այս անգամ ևս իշխանությունները լուրջ չեն վերաբերվում լրագրողների իրավունքների խախտումների փաստերին և մտադիր չեն համարժեք միջոցներ ձեռնարկել. Ազգային ժողովի և Երևանի ավագանու ընտրությունների և դրանց նախորդող քարոզարշավների ընթացքում արձանագրված բռնությունների ու խոչընդոտումների 29 դեպքից միայն 7-ի առնչությամբ է քրեական գործ հարուցվել, որոնցից 5-ը կարճվել է «հանցակազմի բացակայության» ձևական հիմնավորմամբ, և միայն 2-ն են հասել դատարան»: Հանրային ուժեղ արձագանք եղավ, մասնավորապես, այն երկու լրագրողների նկատմամբ տեղի ունեցած բռնության դեպքին, ովքեր ընտրակաշառքի վերաբերյալ ստացված տեղեկությունների հիման վրա 2017 թվականի ապրիլի 2-ի խորհրդարանական ընտրության ժամանակ մեկնել էին Երևանի Կոնդ թաղամաս:</p> <p>Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական հասարակության այլ ներկայացուցիչների հետապնդմանը, ապա արժե հիշատակել «Վելես» հասարակական կազմակերպության նախագահ Մարինա Պողոսյանի գործը, ով ակտիվորեն ներգրավված էր կոռուպցիայի դեմ պայքարում և մարդու իրավունքների պաշտպանության գործում: Նրան շորթման մեղադրանք առաջադրվեց 2015 թվականին՝ այն բանից հետո, երբ նա նախկին պաշտոնյաներին մեղադրել էր փողերի</p>
-----------------	---

վազման սխեմաներին մասնակցություն ունենալու մեջ:

Հայաստանում ընդդիմադիր քաղաքական գործիչները նույնպես կարող են դիտարկվել որպես կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասնակիցներ՝ հաշվի առնելով, որ նրանց աշխատանքը և բողոքները թիրախավորում են կառավարության գործունեության մեջ առկա կոռուպցիոն դրսևորումները, և որ նրանք, անկասկած, ենթարկվում են քաղաքական վրեժխնդրության: Հարկ է նշել ընդդիմադիր ակտիվիստ Գևորգ Սաֆարյանի գործը, ով հաճախ քննադատում էր իշխանություններին, և ոստիկանության կողմից ձերբակալվեց Ազատության հրապարակում 2015 թվականի դեկտեմբերի 31-ին տոնածառ տեղադրելու ակցիայի ժամանակ: Նրա գործով ցուցմունք տվող միակ վկան ոստիկան էր: Նա ազատազրկման դատապարտվեց ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի հիման վրա: Բանտում գտնվելու ընթացքում նրան նոր մեղադրանք առաջադրվեց, որը, բոլոր այլ հանգամանքների հետ միասին, ակնհայտորեն վկայում էր, որ նրա նկատմամբ իրականացվում է քրեական վրեժխնդրություն:

Հիշարժան հաջորդ դեպքը քաղաքական-քաղաքացիական «Հիմնադիր խորհրդարանի» և «Նոր Հայաստան» կազմակերպության առաջնորդ, Արցախի պատերազմի տարիների հրամանատար Ժիրայր Սեֆիյանի գործն է, ով դատապարտվեց իր ընդդիմադիր գործունեության համար: Մասնավորապես՝ նա հրապարակեց 2016 թվականի ապրիլին Ադրբեյջանի դեմ պատերազմում 8,000 քառակուսի մետր հող կորցնելու փաստը, ինչն ավելի վաղ թաքցվել էր իշխանությունների կողմից: Նա ձերբակալվեց 2016 թվականի հունիսի 20-ին, և նրան մեղադրանք առաջադրվեց Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով («ապօրինի կերպով զենք, ռազմամթերք, պայթուցիկ նյութեր կամ պայթուցիկ սարքեր ձեռք բերելը, իրացնելը, պահելը, փոխադրելը կամ կրելը մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ»): 2018 թվականի մարտի 20-ին Ժիրայր Սեֆիյանը և նրա վեց ընկերները դատապարտվեցին 10 տարի և 5 ամիս ժամկետով ազատազրկման՝ այն բանից հետո, երբ մեղադրանքը փոփոխվեց հետևյալ կերպ. «2015թ. ապրիլի 24-ին Երևանում բռնություն գործադրելով, զույք ոչնչացնելով և վնասելով, ինչպես նաև իշխանության ներկայացուցիչին զինված դիմադրություն ցույց տալով արտահայտված, հասարակական անվտանգությունը վտանգող զանգվածային անկարգություններ հրահրելու ուղղակի դիտավորությամբ, սկսած 2014 թվականի մայիսից կատարել է դրա կազմակերպմանն ուղղված նախապատրաստական գործողություններ: Բացի դրանից, 2015թ. նոյեմբերից մինչև 2016թ. մայիսի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում, կազմակերպված խմբի կազմում ապօրինի

կերպով ձեռք է բերել, պահել և փոխադրել հրազեն և ռազմամթերք՝ նպատակ ունենալով զենքի գործադրմամբ, կյանքի համար վտանգավոր բռնություն գործադրելով զավթել և պահել ռազմավարական նշանակության շենքեր, շինություններ, սակայն իր կամքից անկախ հանգամանքներով ավարտին չի հասցվել»: Մի շարք տեղական ՅԿ-ներ հայտարարություն արեցին՝ դատապարտելով Սեֆիյանի ազատագրկումը և նրան ճանաչելով որպես քաղաքական բանտարկյալ:

Սեֆիյանի ձերբակալությունից մեկ ամիս անց՝ 2016 թվականի հուլիսի 17-ին, 31 զինված անձանցից կազմված խումբը գրավեց Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պարեկապահակային ծառայության գնդի տարածքը, ինչի ընթացքում սպանվեց երկու ոստիկան: «Սասնա ծռեր» զինված խումբը բաղկացած էր Արցախի պատերազմի մասնակիցներից, «Հիմնադիր խորհրդարան» շարժման և հայկական սփյուռքի որոշ ներկայացուցիչներից: Խմբի անդամները հանրային լուրջ օժանդակություն էին ստանում, քանի որ պահանջում էին ազատ արձակել Ժիրայր Սեֆիյանին և նախագահ Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը:

«Սասնա ծռեր» խմբին օժանդակելու համար ձերբակալվեց մարդկանց մի խումբ, ներառյալ՝ ԱՄՆ-ի քաղաքացի, սփյուռքահայ Գարո Եղևուկյանը, ում մեղադրանք առաջադրվեց պատանդներ պահելու գործում «Սասնա ծռեր» խմբին օգնելու (հոդված 38-218) և շենքերն ու տարածքները գրավելուն օժանդակելու համար (հոդված 38-219): Նա համարում է, որ իր նկատմամբ իրականացվող քրեական հետապնդումն ունի քաղաքական շարժառիթ:

Այդ իրադարձությունների ժամանակ ձերբակալվեց նախագահի նախկին թեկնածու Անդրեաս Ղուկասյանը, թեպետ «Սասնա ծռեր» խմբին սատարող ինքնաբուխ հավաքների ընթացքում նա քաղաքացիներին կոչ էր անում հանդարտություն պահպանել: Ղուկասյան քննության ընթացքում Հայաստանի Հանրապետության վերաքննիչ դատարանի դատավորն ուղղակի հարց տվեց նրան, թե արդյոք ազատ արձակվելու դեպքում նա շարունակելու է իր ընդդիմադիր գործունեությունը՝ այդ կերպ ի ցույց դնելով Ղուկասյանին բանտում պահելու իրական պատճառը: Արևելյան Գործընկերության քաղաքացիական հասարակության պլատֆորմը համարում է, որ Ղուկասյանի գործն ակնհայտորեն քաղաքական շարժառիթ ունի:

Այստեղ հիշատակվել են միայն Գևորգ Սաֆարյանի, Ժիրայր Սեֆիյանի, Գարո Եղևուկյանի և Անդրեաս Ղուկասյանի գործերը: Այնուամենայնիվ, Հայաստանում մարդու իրավունքների տեղացի

	<p>պաշտպանների հաշվարկներով՝ քաղաքական բանտարկյալների թիվը հասնում է առնվազն երկու տասնյակի:</p> <p>Հաջորդ վառ օրինակը sut.am լրատվական կայքի հիմնադիր, «Իրազեկ քաղաքացիների միավորում» ՀԿ-ի ծրագրերի ղեկավար Դանիել Իոաննիսյանի նկատմամբ ճնշումն է: Դատական 30 հայց ներկայացվեց նրա դեմ դպրոցների և մանկապարտեզների տնօրենների կողմից՝ կապված sut.am կայքում 2017 թվականի մարտի 24-ին տեղադրված այն գեկույցի հետ, որում բացահայտվում էր իշխող՝ Հայաստանի հանրապետական կուսակցության օգտին ձայներ «բերելու» պրակտիկան, որով նախընտրական քարոզչության շրջանում զբաղվել էին ավելի քան 100 դպրոցների և մանկապարտեզների տնօրեններ՝ չարաշահելով իրենց վարչական ռեսուրսները: Յուրաքանչյուր հայցով պահանջվում էր հերքել տեղեկատվությունը, որն իբրև զրպարտական էր, ինչպես նաև վճարել 2 միլիոն դրամի փոխհատուցում: Այնուամենայնիվ, հայցերը հետ վերցվեցին առաջին իսկ դատական նիստի ընթացքում:</p> <p>Նշված հրապարակումից հետո Դանիել Իոաննիսյանի անձնական և ընտանեկան կյանքին վերաբերող տեղեկություններ հրապարակվեցին համացանցում: Մի շարք տեղական ՀԿ-ներ դատապարտեցին այդ հրապարակման փաստը:</p>
Հղումներ	<p>http://khosq.am/reports/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%AD%D5%B8%D5%BD%D6%84%D5%AB-%D5%A1%D5%A6%D5%A1%D5%BF%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%BE%D5%AB%D5%B3%D5%A1%D5%AF%D5%AB-13/</p> <p>https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/armenia/report-armenia/</p> <p>https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/armenia#e7d7ad</p> <p>https://www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/armenia/abuse-of-the-article-316-of-the-armenian-penal-code-to-hinder-the</p> <p>http://www.tert.am/am/news/2018/03/20/safaryan-sefilyan/2642127</p> <p>https://archive.hcav.am/events/23-06-2016-01/</p> <p>http://prwb.am/new/wp-content/uploads/2017/04/NIT2017_Armenia.pdf</p> <p>https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/armenia</p> <p>https://hetq.am/hy/article/86482</p> <p>http://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Speechforthelaunchingnewarchitecture_Bruxelles_12-March-Haykuhi-2-1.pdf</p> <p>http://khosq.am/reports/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%AD%D5%B8%D5%BD%D6%84%D5%AB-</p>

	https://www.azatutyun.am/a/28400257.html
--	---

Ցուցանիշ	17.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	<p>Վերջին երկու տարում համարժեքորեն քննվե՞լ և բացահայտվե՞լ են ՀԿ-ների, լրագրողների և կոռուպցիայի մասին հաղորդումներ ներկայացնող կամ կոռուպցիայի դեմ պայքարը ջատագովող այլ անձանց վրա հարձակումների դեպքերը: Մեղավորները հայտնաբերվել և պատասխանատվության ենթարկվե՞լ են:</p>
Պատասխան	<p>Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի տվյալներով՝ լրագրողների վրա հարձակումների դեպքերը հավուր պատշաճի չեն քննվել:</p> <p>2015 թվականի հունիսին «Էլեկտրիկ Երևան» բողոքի ցույցերի ժամանակ առնվազն 14 լրագրող ենթարկվել է բռնության: 22 լրագրող և օպերատոր պաշտոնապես տուժող է ճանաչվել հարուցված քրեական գործերի շրջանակում: Գործից որոշ մասեր առանձնացվել են, և ընդամենը չորս անձի է մեղադրանք առաջադրվել՝ գործն ուղարկելով դատարան: Դա ցույց է տալիս, որ պետության ձեռնարկած միջոցներն անբավարար և անհամաչափ են բռնության մասշտաբին: «Ֆրիդոմ Հաուս» (Freedom House) կազմակերպությունը գտնում է, որ այդ գործերը համապարփակ քննության չեն արժանացել:</p> <p>2016 թվականին «Սասնա ծռեր» խմբի կողմից ՀՀ ոստիկանության պարեկապահակային ծառայության գնդի տարածքը գրավելուն հաջորդած ցույցերն աչքի ընկան լրագրողների և օպերատորների նկատմամբ լայնամասշտաբ բռնություններով և նրանց մասնագիտական գործունեության խոչընդոտմամբ, զանգվածային լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների նկատմամբ հատուկ միջոցների կիրառությունը հասավ աննախադեպ մակարդակի: 2016 թվականի հուլիսի իրադարձությունների ժամանակ 27 լրագրող և օպերատոր տուժել է ոստիկանության թույլ տված խախտումների հետևանքով՝ ներառյալ 19 անձ, ովքեր տուժել են ֆիզիկական բռնությունից, ստացել մարմնական վնասվածքներ, իսկ 8-ը տարբեր տեսակի ճնշումների և հետապնդման են ենթարկվել: 2017 թվականի հուլիսի դրությամբ՝ 9 քաղաքացիական անձանց մեղադրանք էր առաջադրվել իրադարձությունների կապակցությամբ հարուցված քրեական գործի շրջանակում, որոնցից 7-ի գործն ուղարկեց դատարան, և պատժի նշանակումից հետո նրանք ազատ արձակվեցին: Փորձագետները համարում են, որ հարուցված 9 գործերով առաջադրված մեղադրանքը բացարձակապես անհամաչափ է եղել բռնության մասշտաբին:</p> <p>Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի զեկույցի համաձայն՝</p>

	<p>քրեական գործեր են հարուցվել 2017 թվականի Ազգային ժողովի ընտրությունների, Երևան քաղաքի ավագանու ընտրությունների և դրանց նախորդած նախընտրական քարոզչության ընթացքում տեղի ունեցած՝ բռնության և խոչընդոտման 29 դեպքերից միայն 7-ի առնչությամբ: Հարուցված 7 գործերից 5-ը կարճվել են «հանցակազմի տարրերի բացակայության» ձևական հիմքով, և ընդամենը երկուսն են հասել դատարան:</p> <p>Ազատ լրատվամիջոցների գործունեության հիմնական խոչընդոտներից մեկը, հատկապես իրավապահ մարմինների կոռումպացված գործելակերպի լուսաբանման առումով, այն փաստացի կանխավարկածն է, թե լրագրողի մասնագիտական գործունեությունը կարող է անօրինական լինել: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 164-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվություն է սահմանվում «լրագրողի մասնագիտական աշխատանքը խոչընդոտելու» համար: Դա ծանր հանցագործությունն է, որի համար նախատեսված է թեթև պատիժ (տուգանք կամ ազատազրկում 3 ամսից մինչև 3 տարի ժամկետով, եթե զուգակցվել է իշխանության չարաշահման հետ): Հանցագործությունը համարվում է ծանր և պատժվում է 3-ից 7 տարի ազատազրկմամբ միայն այն դեպքերում, երբ խոչընդոտելն ուղեկցվել է լրագրողի կամ նրա մերձավոր անձի կյանքի կամ առողջության նկատմամբ բռնության գործադրմամբ կամ բռնության սպառնալիքով: Այս խնդիրն արտացոլում է անհավասարակշռությունը լրագրողների և ոստիկանության իրավական կարգավիճակների միջև այն իրադրություններում, երբ նրանց գործունեությունը հատվում է՝ համարելով, որ լրագրողն ի սկզբանե պարտավոր է ապացուցել իր մասնագիտական գործունեության օրինականությունը, մինչդեռ ոստիկանության գործողություններն ի սկզբանե համարվում են իրավաչափ: Նոր քրեական օրենսգրքի նախագծում (հոդված 222) այս թերությունը չի շտկվել:</p> <p>Հարկ է նշել նաև, որ մինչ օրս 164-րդ հոդվածի հիմքով դատավճիռներ չեն կայացվել:</p>
<p>Հղումներ</p>	<p>ՀՀ քրեական օրենսգրքի https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/armenia http://khosq.am/reports/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%AD%D5%B8%D5%BD%D6%84%D5%AB-%D5%A1%D5%A6%D5%A1%D5%BF%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%BE%D5%AB%D5%B3%D5%A1%D5%AF%D5%AB-13/ http://prwb.am/new/wp-content/uploads/2017/04/NIT2017_Armenia.pdf http://media-center.am/hy/1500980997</p>

Ցուցանիշ	17.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարում արձանագրվե՞լ են կառավարության կողմից գրաքննության դեպքեր, այդ թվում՝ առցանց հաղորդակցության նկատմամբ, կամ անհարկի քաղաքական միջամտության դեպքեր, որոնք սահմանափակում են համացանցում արտահայտվելու և տեղեկացնելու՝ մարդկանց կարողությունը:
Պատասխան	<p>Արձանագրված դեպքեր չեն եղել, սակայն հանրահայտ փաստ է, որ հատկապես հեռուստատեսային լուրերում ինքնագրաքննությունը հասնում է շատ մեծ մասշտաբի, և լրագրողներն այս կամ այն կերպ կապակցված են կուսակցությունների կամ խմբերի հետ:</p> <p>Այնուհանդերձ, ասվածի անուղղակի օրինակ էր 2016 թվականին «Կենտրոն» հեռուստաընկերության եթերում «Ուրվագիծ» հաղորդման ժամանակավոր կասեցումն այն բանից հետո, երբ հաղորդումը վարող Պետրոս Ղազարյանը հրավիրել էր դերասան/արվեստագետ Սերգեյ Դանիելյանին, ով խոսում էր «ԶԱԶ» անունով կուսակցություն ստեղծելու մասին: Սերգեյ Դանիելյանը եթերում ծաղրել էր իշխող կուսակցությանը, ռեժիմը և Նախագահ Սարգսյանին՝ հայտարարելով, որ Սերժ Սարգսյանից և հանրապետական կուսակցությունից լավ ոչ մեկը չկա, և որ գողանալը և կոռուպցիան ճիշտ են:</p> <p>«Ֆրիդոմ Ին Հոմ» (Freedom House) կազմակերպությունն «Ազատությունն աշխարհում» (Freedom in the World) գեկույցում հիշատակում է, որ «տպագիր և հեռարձակվող լրատվամիջոցների մեծ մասը կապակցված են քաղաքական կամ առևտրային շահերի հետ, և լրագրողներն ինքնագրաքննությամբ են զբաղվում՝ խուսափելու համար կառավարության կամ գործարար գործիչների ճնշումներից»:</p> <p>Գրաքննության վառ օրինակ էր 2017 թվականին «Խավարում» ցուցահանդեսի արգելքը, որը նվիրված էր ստալինյան բռնաճնշումներին, մասնավորապես՝ հայազգի գրող և բանաստեղծ Յովհաննես Թումանյանի երեք որդիներին: Յայաստանի մշակույթի փոխնախարարն ուղղակիորեն հայտարարեց, որ ցուցահանդեսը փակվել է քաղաքականացվելու պատճառով:</p> <p>Յաջորդ օրինակը Միխայիլ Սաակաշվիլու «Ուժերի զարթոնքը» գրքի շնորհանդեսի արգելափակումն էր, որը նախատեսված էր անցկացնել Եղիշե Չարենցի տուն-թանգարանում 2018 թվականի փետրվարին: Նախապատրաստական աշխատանքներն ավարտին հասցնելուց հետո թանգարանի ղեկավարությունն անակնկալ հրաժարվեց հյուրընկալել միջոցառումը՝ որպես պատճառ մեջբերելով տեխնիկական խնդիրները: Այնուամենայնիվ, գրքի թարգմանիչ և շնորհանդեսի կազմակերպիչ Միքայել Նահապետյանը հիմնավոր կասկածներ ուներ, որ շնորհանդեսն արգելվել է Յայաստանի մշակույթի նախարարության կողմից:</p>

Յղումներ	https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/armenia https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/armenia https://mediamax.am/am/news/society/25033/ https://www.newsinfo.am/arm/article/view/Ekd92dz_rV
----------	--

18. Տեղեկատվության հասանելիությունը

Ցուցանիշ	18.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Իրավական դաշտում (ներառյալ՝ սախադեպային դատական պրակտիկայում) ճանաչվո՞ւմ է տեղեկատվության հասանելիության հիմնարար իրավունքը:
Բալային գնահատական	● 1. Սահմանադրությամբ լիարժեքորեն ճանաչվում է տեղեկատվության հասանելիության առումով հանրության իրավունքը:
Պատասխան	Տեղեկատվության հասանելիությունը երաշխավորված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 51-րդ հոդվածով: «Տեղեկատվության ազատության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածով նախատեսվում են տեղեկատվության հասանելիության երաշխավորման հիմնական սկզբունքները:
Յղումներ	ՀՀ Սահմանադրություն «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Տեղեկատվության հասանելիության իրավունքը կիրառելի՞ է պետական մարմինների կողմից կամ նրանց անունից որևէ ձևաչափով տնօրինվող բոլոր նյութերի նկատմամբ՝ անկախ նրանից, թե ով է պատրաստել այդ նյութերը:
Բալային գնահատական	● 1. Իրավունքը կիրառելի է պետական մարմինների կողմից կամ նրանց անունից տնօրինվող բոլոր նյութերի նկատմամբ՝ առանց բացառությունների:
Պատասխան	Տեղեկատվության հասանելիության իրավունքը կիրառելի է պետական մարմինների կողմից տնօրինվող նյութի բոլոր տեսակների նկատմամբ: «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ տեղեկություն են համարվում անձի, առարկայի, փաստի, հանգամանքի, իրադարձության, եղելության, երևույթի վերաբերյալ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ստացված և ձևավորված տվյալները՝ անկախ դրանց տնօրինման ձևից կամ նյութական կրիչից (տեքստային, էլեկտրոնային փաստաթղթեր, ձայնագրություններ, տեսագրություններ, լուսաժապավեններ, գծագրեր, սխեմաներ, նոտաներ, քարտեզներ):
Յղումներ	ՀՀ Սահմանադրություն «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հասանելիության իրավունքը ո՞ր ճյուղերի և մարմինների նկատմամբ է կիրառվում:
Բալային գնահատական	<p>● 1. Հասանելիության իրավունքը կիրառվում է առանց բացառության հետևյալ մարմինների նկատմամբ. 1) գործադիր ճյուղ, 2) օրենսդիր ճյուղ, 3) դատական ճյուղ, 4) պետական ձեռնարկություններ, 5) այլ պետական մարմիններ, ներառյալ՝ սահմանադրական, օրենսդրական և վերահսկող մարմինները (օրինակ՝ ընտրական հանձնաժողով կամ տեղեկատվության հանձնաժողով), 6) մասնավոր այն մարմինները, որոնք պետական գործառույթ են կատարում կամ զգալի չափով պետական ֆինանսավորում են ստանում:</p>
Պատասխան	<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ տեղեկատվություն տնօրինող են համարվում տեղեկություններ ունեցող պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, պետական հիմնարկները, բյուջեներից ֆինանսավորվող կազմակերպությունները, ինչպես նաև հանրային նշանակության կազմակերպություններն ու դրանց պաշտոնատար անձինք:</p> <p>Այս առումով մտահոգիչ է այն փաստը, որ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում 2015 թվականի դեկտեմբերին կատարված փոփոխությունների համաձայն՝ երկրի բարձրաստիճան երեք պաշտոնատար անձանց (Նախագահ, վարչապետ և Ազգային ժողովի Նախագահ) գործունեությանն առնչվող պետական գնումների գործունեության մասին տեղեկությունները դասակարգվել են որպես պետական գաղտնիք:</p>
Հղումներ	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Կա՞ն հստակ և ողջամիտ առավելագույն ժամկետներ հարցմանը պատասխանելու համար՝ անկախ հարցումը բավարարելու եղանակից:
Բալային գնահատական	<p>● 1. Ժամկետը 10 աշխատանքային օր է (կամ 15 օր, կամ երկու շաբաթ) կամ ավելի պակաս:</p>
Պատասխան	<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ տեղեկատվության հարցումը բավարարվում է և տեղեկությունները տրամադրվում են հնգօրյա ժամկետում, իսկ եթե դրա համար պահանջվում է լրացուցիչ աշխատանք, ապա դիմողը տեղեկացվում է այդ մասին հնգօրյա ժամկետում, և այդ պարագայում տեղեկատվությունը տրամադրվում է 30-օրյա ժամկետում: Նույն հոդվածի համաձայն՝ եթե հարցվող տեղեկատվությունն արդեն հրապարակված է, ապա դիմողը տեղեկացվում է այդ մասին հնգօրյա ժամկետում՝ նշելով հրապարակման վայրը և ժամանակը:</p>

	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի համաձայն՝ եթե գրավոր հարցման մեջ չի նշվում դիմողի անունը, ազգանունը, քաղաքացիությունը կամ բնակության, աշխատանքի կամ ուսումնական հաստատության գտնվելու վայրը, և եթե այն ստորագրված չէ (իսկ իրավաբանական անձի դեպքում՝ եթե չի պարունակում իրավաբանական անձի անվանումը կամ հասցեն), հարցմանը պատասխան չի տրվում: Ավելին, պատասխան չի տրվում, եթե դիմողի անձնական տվյալները կեղծ են, կամ եթե դիմումը նույն տեղեկատվության տրամադրման մասին երկրորդ դիմումն է վերջին վեց ամսվա ընթացքում, բացառությամբ, երբ անցյալում տրամադրված տվյալները եղել են ոչ հավաստի կամ ոչ լրիվ:
Հղումներ	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.5
Ցուցանիշի հարց(եր)	Հասանելիության իրավունքից բացառությունները համահո ^ո ւնչ են միջազգային չափանիշներին:
Բալային գնահատական	● 0.75. 10 միավորից ստացվել է 7 կամ 8 միավոր:
Պատասխան	<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասում սպառիչ թվարկվում են տեղեկության այն տեսակները, որոնց տրամադրումը մերժվում է: Մասնավորապես՝ տեղեկության տրամադրումը ենթակա է մերժման, եթե այն.</p> <ul style="list-style-type: none"> • պարունակում է պետական, ծառայողական, բանկային, առևտրային գաղտնիք, • խախտում է մարդու անձնական և ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը, այդ թվում՝ նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների գաղտնիությունը, • պարունակում է հրապարակման ոչ ենթակա նախնական քննության տվյալներ, • բացահայտում է մասնագիտական գործունեությամբ պայմանավորված մատչելիության սահմանափակում պահանջող տվյալներ (բժշկական, նոտարական, փաստաբանական գաղտնիք), • խախտում է հեղինակային իրավունքը և (կամ) հարակից իրավունքները:
Հղումներ	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.6
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վնասի չափանիշ (harm test) կիրառվում է բոլոր բացառությունների նկատմամբ, որպեսզի տրամադրումը մերժվի միայն այն դեպքում, երբ այն պաշտպանված շահին իրական վնաս պատճառելու ռիսկ է հարուցում:
Բալային գնահատական	● 0. Վնասի չափանիշ օրենքով չի նախատեսվում, կամ այն կիրառելի չէ 4 կամ ավելի բացառությունների նկատմամբ:
Պատասխան	<p>Ոլորտի փորձագետների կարծիքով՝ վնասի չափանիշը բովանդակային առումով արդեն իսկ ամրագրված է «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, թեև իրականում այն պատշաճ չի գործում: Նշված իրավակարգավորման համաձայն՝ «տեղեկության տրամադրումը չի կարող մերժվել, եթե դա՝</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) վերաբերում է քաղաքացիների անվտանգությանն ու առողջությանը սպառնացող արտակարգ դեպքերին, ինչպես նաև տարերային (ներառյալ՝ պաշտոնապես կանխատեսվող) աղետներին և դրանց հետևանքներին, 2) ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ընդհանուր վիճակը, ինչպես նաև բնության և շրջակա միջավայրի պաշտպանության, առողջապահության, կրթության, գյուղատնտեսության, առևտրի, մշակույթի բնագավառում տիրող իրական վիճակը, 3) չտրամադրելը բացասական ազդեցություն կունենա Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական, գիտատեխնիկական և հոգևոր-մշակութային զարգացման պետական ծրագրերի իրականացման վրա»: <p>Հանրության շրջանում վիճելի է եղել «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասում երկրի բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց (Նախագահ, վարչապետ և Ազգային ժողովի նախագահ) գործունեությանն առնչվող պետական գնումներին վերաբերող տեղեկությունները հրապարակելու սահմանափակումների ներմուծումը 2016թ. դեկտեմբերի 16-ին, և դրա հնարավոր վնասները:</p>
Հղումներ	Փորձագիտական դիտարկում «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք «Պետական գնումների մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.7
Ցուցանիշի հարց(եր)	Նախատեսված է հանրային շահի գերակայության պարտադիր սկզբունք, որի համաձայն՝ տեղեկատվությունը պետք է պարտադիր կերպով բացահայտվի, երբ դա բխում է ընդհանուր հանրային շահից, եթե նույնիսկ դա կարող է վնաս պատճառել պաշտպանվող շահին: Կա՞ն բացարձակ գերակայության դեպքեր, օրինակ՝ մարդու իրավունքներին, կոռուպցիային կամ մարդկության դեմ հանցագործություններին առնչվող տեղեկությունների մասով:

Բալային գնահատական	● 0. Հանրային շահի պարտադիր չափանիշ օրենքով սահմանված չէ:
Պատասխան	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է. «Տեղեկատվություն տնօրինողն անհապաղ հրապարակում կամ այլ մատչելի ձևով հանրությանը տեղեկացնում է իր տնօրինության տակ գտնվող այն տեղեկությունը, որի հրապարակումը կարող է կանխել պետական և հասարակական անվտանգությանը, հասարակական կարգին, հանրության առողջությանն ու բարքերին, այլոց իրավունքներին և ազատություններին, շրջակա միջավայրին, անձանց սեփականությանը սպառնացող վտանգը»:
Հղումներ	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.8
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունի՞ տեղեկատվության անկախ հանձնաժողով կամ վերահսկող համանման մարմին, որին դիմողներն իրավունք ունեն արտաքին բողոք ներկայացնել:
Բալային գնահատական	● 0. Վերահսկող անկախ մարմին գոյություն չունի:
Պատասխան	Հայաստանում գոյություն չունի նման վերահսկող մարմին: Հայաստանի իրավական համակարգում բողոքարկման երեք տարբերակ է նախատեսված. բողոք վերադաս վարչական մարմնին, դատական բողոք և բողոք Մարդու իրավունքների պաշտպանին: Տեղեկատվության ազատության իրավունքի խախտման դեպքում լրագրողական հանրույթը և իրավապաշտպան հասարակական կազմակերպություններն առավել հաճախ ընտրում են դատական կարգով բողոք ներկայացնելու տարբերակը, որն ավելի արդյունավետ է համարվում՝ հիմքում ունենալով «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված հստակ պահանջները:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	18.9
Ցուցանիշի հարց(եր)	Տեղեկատվության հասանելիության մասին օրենքը/քաղաքականությունը պարունակո՞ւմ է տեղեկատվությունը սեփական նախաձեռնությամբ (առանց դիմումի անհրաժեշտության) պարտադիր կարգով հրապարակելու նվազագույն չափանիշներ:
Բալային գնահատական	● 1. Տեղեկատվության հասանելիության մասին օրենքը (կամ վերաբերելի այլ օրենք) պարունակում է որոշակի տեղեկատվություն պարտադիր կերպով հրապարակելու պահանջներ:
Պատասխան	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսվում է, որ տեղեկատվություն տնօրինողը տարին առնվազն մեկ անգամ հրապարակում է իր գործունեությանն առնչվող հետևյալ տեղեկությունները և դրանցում կատարված փոփոխությունները.

	<ul style="list-style-type: none"> • հանրության համար իրականացվող (իրականացման ենթակա) աշխատանքները և ծառայությունները. • բյուջեն, • գրավոր հարցումների ձևերը և դրանք լրացնելու վերաբերյալ խորհրդատվական ցուցումները, • հաստիքացուցակները, ինչպես նաև պաշտոնատար անձանց անունները, ազգանունները, կրթությունը, մասնագիտությունը, պաշտոնը, աշխատանքի վայրի հեռախոսային համարները, էլեկտրոնային փոստի հասցեները, • աշխատանքի ընդունման կարգը և թափուր աշխատատեղերը. • շրջակա միջավայրի վրա ներգործությունը, • հասարակական միջոցառումների ծրագրերը, • քաղաքացիների ընդունելության կարգը, օրը, ժամը և վայրը, • աշխատանքների և ծառայությունների բնագավառում գնագոյացման կարգը, գները (սակագները), • տնօրինվող տեղեկությունների ցանկը և դրանց տնօրինման կարգը, • ստացված հարցումների վերաբերյալ վիճակագրական և ամփոփ տվյալները, այդ թվում՝ մերժման հիմքերը, • սույն մասում սահմանված տեղեկությունների մշակման կամ ստացման աղբյուրները, • սույն մասում սահմանված տեղեկությունները պարզաբանելու իրավասություն ունեցող անձի տվյալները: <p>Սույն հոդվածի 4-րդ մասով պահանջվում է նշված «տեղեկություններում կատարված փոփոխությունները հրապարակել դրանք կատարվելուց հետո՝ 10-օրյա ժամկետում»:</p> <p>2016 թվականին «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի այդ դրույթները մշտադիտարկման ենթարկվեցին «Տեղեկատվության ազատության կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից: Ուսումնասիրվեցին պետական 37 մարմինների կայքէջերը, և պարզվեց, որ «դրանցից ոչ մեկը բավարար չափով չի համապատասխանում տեղեկատվության ազատության մասին օրենսդրության պահանջներին՝ ներառյալ կայքէջերի միջոցով սեփական նախաձեռնությամբ հրապարակելու մասին դրույթի լիարժեք կատարման պահանջին»:</p>
Հղումներ	<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1390&lang=arm http://www.foi.am/u_files/file/E-FOI_monitoring.pdf</p>

Ցուցանիշ	18.10
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել երկիրը տեղեկատվության ազատության «Right-To-Information Rating» դասակարգման մեջ (http://www.rti-rating.org/country-data/):
Պատասխան	Հայաստանին տրված գնահատականը տեղեկատվության ազատության «Right-To-Information Rating» դասակարգման մեջ 96 է, և երկիրը զբաղեցնում է 38-րդ հորիզոնականը:
Հղումներ	http://www.rti-rating.org/country-data/

Ցուցանիշ	18.11
Ցուցանիշի հարց(եր)	Որո՞նք են տեղեկատվության հասանելիության ռեժիմի թերությունները:
Պատասխան	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2003 թվականին և թարմացման կարիք ունի: Մասնավորապես՝ անհրաժեշտ է կանոնակարգել տարբեր ձևերով էլեկտրոնային հարցումներ կատարելու և տեղեկատվություն տրամադրելու պայմանները, ավելի լայն հնարավորություններ ընձեռել բանավոր հարցումների համար և նվազեցնել տեղեկատվության տրամադրման համար սահմանված վճարները: Հույժ կարևոր է ընդլայնել օրենքի գործողության շրջանակը՝ նախատեսելով լրացուցիչ պատասխանատու կազմակերպություններ, օրինակ՝ պետական միջոցներից օգտվող կամ հանրային ծառայություններ տրամադրող կազմակերպություններ: Որոշ փորձագետներ համարում են, որ հրատապորեն անհրաժեշտ է ներդնել և զարգացնել Տեղեկատվության ազատության հանձնակատարի ինստիտուտը:
Հղումներ	«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք

Ցուցանիշ	18.12
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունե՞ն գործոններ, որոնք պրակտիկայում անհարկի ծանր և դժվար են դարձնում տեղեկատվություն պահանջելը կամ ստանալը:
Պատասխան	Վերոհիշյալ օրենսդրական բացերը պետական մարմիններին թույլ են տալիս հարցումը թողնել անպատասխան կամ մերժել տեղեկության տրամադրումը: Էլեկտրոնային հարցումները, օրինակ, հաճախ անուշադրության են մատնվում, քանի որ չեն համարվում պաշտոնական կամ օրենքի համաձայն ներկայացված: Ավելին, կառավարական կառույցների պաշտոնական կայքէջերում սովորաբար նախատեսված չէ էլեկտրոնային հարցում ներկայացնելու հնարավորությունը: Սահմանափակ են նաև բանավոր հարցումների միջոցով տեղեկություններ ստանալու հնարավորությունները: Պաշտոնատար անձինք հիմնականում օգտվում են իրավական սողանցքներից, որպեսզի անպատասխան թողնեն նման հարցումները: Գրավոր հարցմանն ի պատասխան ուղարկված տեղեկությունը հաճախ ոչ լիարժեք է, խուսափողական կամ խորամանկ, երբ

	<p>բովանդակությունը կապված չէ առաջադրված հարցի հետ: Հաջորդ սահմանափակումը տեղեկություն խնդրողի անուն, ազգանուն, քաղաքացիություն և բնակության հասցե տրամադրելու պահանջն է:</p> <p>Ինչ վերաբերում է տեղեկության համար սահմանված վճարներին, ապա «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է, որ մինչև 10 էջ տպագրված կամ պատճենահանված տեղեկությունը տրամադրվում է անվճար: Ընդհանուր առմամբ, տեղեկություն ստանալու գործընթացը պարզ է: Տեղեկատվության ազատության մասին օրենսդրության վերաբերյալ աշխատողների տեղեկացվածության և նրանց ունեցած մասնագիտական կարողությունների վերաբերյալ չկան տվյալներ և համապատասխան հետազոտություններ չեն իրականացվել:</p> <p>Պրակտիկայում հիմնական խնդիրը կապված է իրավաբանական անձանց վերաբերող տեղեկություններ տրամադրելուն: Այդպիսի տեղեկությունները e-register.am կայքից ստանալու համար անհրաժեշտ է վճարել 3,000 դրամ:</p> <p>Նմանօրինակ խնդիր է ծագում Հայաստանի Հանրապետության անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեից տեղեկություններ պահանջելիս. օրինակ, 10,000 դրամ է գանձվում անշարժ գույքի մասին միասնական տեղեկանք տրամադրելու համար: Տեղեկությունների տրամադրման համար գանձվող ծառայությունների վճարների ցանկը հասանելի է պետական այդ մարմնի պաշտոնական կայքէջում:</p>
Հղումներ	<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենք «Պետական տուրքերի մասին» ՀՀ օրենք http://www.cadastre.am/page/384</p>

Ցուցանիշ	18.13
Ցուցանիշի հարց(եր)	Նախորդ երկու տարիներին տեղեկության քանի՞ հարցում է տարեկան արվել պետական մարմիններին:
Պատասխան	Հայաստանի Հանրապետությունում գոյություն չունի հարցումների վիճակագրության վերաբերյալ տեղեկատվության միասնական համակարգ:
Հղումներ	Կիրառելի չէ:

Ցուցանիշ	18.14
Ցուցանիշի հարց(եր)	Վերջին երկու տարիներին եղե՞լ են զարգացումներ, որոնք վկայում են այն մասին, որ բարելավվել կամ վատթարացել է հանրության համար տեղեկատվության հասանելիության համակարգը և/կամ դրա գործնական կիրառությունը:
Պատասխան	Հիմնական զարգացումները կապված են «Կառավարության

	<p>կառուցվածքի և գործունեության մասին» ՀՀ օրենքում և «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխությունները՝ Ազգային ժողովի կողմից ընդունման հետ, որը տեղի ունեցավ 2018 թվականի մարտի 23-ին: Ինչպես նշվել է վերևում, փոփոխություններով արդեն նախատեսվել է, որ Կառավարության նիստերը դռնփակ են, և նիստի միայն մեկ մասը կարող է դռնբաց անցկացվել, ընդ որում՝ վարչապետի որոշմամբ: Ավելին, օրենքով նախատեսվել է, որ կառավարության անդամները և կառավարության նիստին ներկա գտնված այլ անձինք իրավունք չունեն առանց վարչապետի թույլտվության տեղեկություններ հրապարակել կառավարությունում քննարկված որևէ հարցի վերաբերյալ:</p> <p>Ինչ վերաբերում է «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում կատարված փոփոխություններին, ապա դրանցով անհիմն կերպով սահմանափակվել է մայրաքաղաքի ավագանու գործունեությունը լուսաբանելու՝ զանգվածային լրատվամիջոցների իրավասությունը, և վերը նշված սահմանափակումները շարունակում են կիրառվել:</p>
Հղումներ	«Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» ՀՀ օրենք «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք

19. Բաց կառավարման տվյալները

Ցուցանիշ	19.1
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել և ո՞ր հորիզոնական է զբաղեցրել երկիրը «Բաց տվյալների բարոմետրի» (Open Data Barometer) վերջին տվյալներով, որն իրականացվում է «World Wide Web Foundation» հիմնադրամի կողմից http://opendatabarometer.org/data-explorer :
Պատասխան	Հայաստանը ներառված չէ «Բաց տվյալների բարոմետրի» 2013-2015 թվականների ցանկում:
Հղումներ	http://opendatabarometer.org/data-explorer

Ցուցանիշ	19.2
Ցուցանիշի հարց(եր)	Ի՞նչ միավորային գնահատական է ստացել Հայաստանը «Բաց տվյալների համաթվի» (Open Data Index) վերջին տվյալներով, որն իրականացվում է «Open Knowledge International» կազմակերպության կողմից http://index.okfn.org/place :
Պատասխան	Հայաստանը ներառված չէ «Բաց տվյալների համաթվի» հաշվարկներում, որն իրականացվում է «Open Knowledge International» կազմակերպության կողմից
Հղումներ	http://index.okfn.org/place

Ցուցանիշ	19.3
Ցուցանիշի հարց(եր)	Պետական մարմիններն ունեն՞ն հիշատակման արժանի նախաձեռնություններ կամ ծրագրեր, որոնց նպատակն է պարբերաբար (առանց հարցման) համացանցում հրապարակել որոշակի տեղեկություններ և փաստաթղթեր (հատկապես՝ մեքենայով ընթեռնելի ձևաչափով և բաց տվյալների չափորոշիչներին համահունչ), որոնք վերաբերում են կոռուպցիայի կանխարգելմանը կամ հայտնաբերմանը:
Պատասխան	<p>Իրավիճակն այս ոլորտում ընդհանուր առմամբ գոհացուցիչ է, սակայն ոչ՝ կատարյալ: Հիմնական խնդիրն այն է, որ մեքենայով ընթեռնելի ձևաչափը լայն տարածում չունի, անգամ հազվագյուտ է: Ուստի, քաղաքացիական հասարակության համար զգալիորեն բարդանում է մշտադիտարկում իրականացնելը: Այս ոլորտում հիշատակման արժանի նախաձեռնություններից են հետևյալները.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Գնումների հայտարարությունները և պայմանագրերը հրապարակվում են համացանցում: Գոյություն ունեն գնումներին առնչվող մի շարք կայքէջեր (gnumner.am, e-tender.am): Այնուամենայնիվ, ինչպես նշվեց վերևում, վարչապետին, Նախագահին և խորհրդարանի նախագահին վերաբերող բոլոր տեղեկությունները փակ են պահվում՝ որպես պետական գաղտնիք: • Պետական բյուջեն հասանելի է այստեղ՝ https://www.e-gov.am/interactive-budget և e.gov.am: • Հայաստանը չունի կազմակերպությունների իրական սեփականատերերի մասին տեղեկությունների բացահայտման մասին օրենսդրություն, թեպետ այս բնագավառում արդեն իսկ նախաձեռնվել են որոշ քայլեր, ներառյալ՝ «Արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնության» շրջանակում: • Կուսակցություններին տրվող նվիրատվությունների մասին տարեկան տեղեկությունները հրապարակվում և հասանելի են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կայքում: • Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձինք պարտավոր են գույքի և եկամուտների հայտարարագրեր ներկայացնել, որոնք հետագայում հրապարակվում են Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի կայքում (www.ethics.am): • Գոյություն ունեն էլեկտրոնային մի շարք այլ ծառայություններ՝ կապված հարկային հաշվետվությունների, վիզաների, մտավոր սեփականության, էլեկտրոնային ծանուցումների, կազմակերպությունների էլեկտրոնային գրանցման և պետական վճարումների հետ:
Ցիտատներ	<p>https://www.e-gov.am/interactive-budget/2017 www.e-tender.am www.gnumner.am</p>

Ցուցանիշ	19.4
Ցուցանիշի հարց(եր)	Գոյություն ունե՞ն քաղաքացիական հասարակության՝ հիշատակման արժանի նախաձեռնություններ կամ ծրագրեր, որոնք օգտագործում են բաց կառավարման տվյալները և/կամ հանրայնորեն հասանելի տվյալների այլ աղբյուրներ, որպեսզի բարձրացնեն կառավարության հաշվետվողականությունը և օգնեն կոռուպցիայի կանխարգելմանը և/կամ բացահայտմանը:
Պատասխան	Գոյություն չունեն քաղաքացիական հասարակության առանձնահատուկ նախաձեռնություններ կամ ծրագրեր, օգտագործում են բաց կառավարման տվյալները, բայց որոշ կազմակերպություններ (օրինակ՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնը», «Յետաքննող լրագրողներ» ՀԿ-ն, Լրագրողների «Ասպարեզ» ակումբը և «Հանրային քաղաքականության հետազոտությունների ազգային կենտրոնը») իրենց աշխատանքում օգտագործում են բաց տվյալները:
Չղումներ	www.transparency.am www.hetq.am https://publicdata.am http://policyobserver.am